

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 609/ 499 230, 603/ 933 732, e-mail: dsig@dsig.pl
NIP: 766-123-54-71

**Analiza możliwości wykorzystania
tradycji wielkopolskiego rzemiosła
we współczesnym wzornictwie przemysłowym
w ramach kształcenia zawodowego**

Poznań 2010

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Wstęp	3
Znaczenie i rola wzornictwa przemysłowego.....	10
Rzemiosło i cechy rzemieślnicze – rys historyczny.....	19
Dzieje rzemiosła w Wielkopolsce od XIX do początku XX wieku.....	31
Wzornictwo przemysłowe w Polsce – geneza	58
Sztuka + Rzemiosło + Przemysł =Wzornictwo przemysłowe	67
Możliwości wykorzystania tradycji wielkopolskiego rzemiosła we współczesnym wzornictwie przemysłowym w ramach kształcenia zawodowego	81
Podsumowanie i wnioski.....	90
Bibliografia.....	94

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Wstęp

Polska tradycja kształcenia w dziedzinie wzornictwa przemysłowego umiejscawia wzornictwo w kręgu sztuki. Taki punkt widzenia jest atrakcyjny dla części projektantów i studentów z powodów raczej emocjonalnych niż racjonalnych. Tak najczęściej sytuuje projektowanie wzornictwa przemysłowego producent, handlowiec, specjalista od marketingu. W rozwoju sztuk użytkowych, a zwłaszcza wzornictwa przemysłowego z racji na jego masowy charakter i pole oddziaływania, coraz większą rolę odgrywają zagadnienia cywilizacyjne z zakresu ekologii, etyki, prawa, globalizacji lub lokalnej polityki społecznej. Jeżeli dodamy klasyczne zagadnienia estetyki, techniki, marketingu, zarządzania, ekonomii, socjologii otrzymamy rzeczywisty obszar oddziaływania wzornictwa na rozwój indywidualnych firm, gospodarki i życie społeczne.¹

Paweł Balcerzak

...problematyczne jest promowanie przez wzornictwo kraju, w którym świadomość tego, czym jest owo wzornictwo jest naprawdę nikła...²

Michał Drożdż

Czy istnieje dziedzina życia, w której nie ma wzornictwa? Chyba nie. Jest wzornictwo dobre, bardzo dobre, złe, jest naiwne i wyrefinowane, zamierzone i przypadkowe, ale jest.³

Paweł Balcerzak

¹ Balcerzak P., *O wzornictwie przemysłowym definicje, procedury, korzyści*, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie Wydział Wzornictwa Przemysłowego, Warszawa 2007, s. 4.

² Drożdż M., *Wzornictwo – kultura i gospodarka. Kilka uwag po konferencji*, www.rzeczy.net

³ Balcerzak P., *Najczęstsze błędy popełniane przez przedsiębiorców przy współpracy z firmami projektowymi*, , www.een.org.pl.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Prezentowany raport powstał w ramach projektu pt.: "Rzemiosło a kształcenie zawodowe w regionie", który jest współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego i realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Priorytet VI - "Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach", Działanie 9.2 - "Podniesienie atrakcyjności i jakości kształcenia zawodowego". Instytucją Wdrażającą jest Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu.

Projekt realizowany jest przez Wielkopolską Izbę Rzemieślniczą w Poznaniu w partnerstwie z firmą Doradztwo Społeczne i Gospodarcze, jego przedmiotem są badania i analizy dotyczące dostosowania oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy w województwie wielkopolskim.

Problem rzemiosła w województwie wielkopolskim został podjęty poprzez realizację projektu badawczego „Wielkopolskie rzemiosło wobec instytucji rynku pracy” (WSB w Poznaniu, współpraca merytoryczna WUP w Poznaniu oraz Wielkopolska Izba Rzemieślnicza, w ramach SPORZL Działanie 1.1 „Rozwój i modernizacja instrumentów i instytucji rynku pracy”). Wyniki przeprowadzonych badań potwierdziły opinie o zapotrzebowaniu na wielkopolskim rynku pracy na pracowników z wykształceniu zawodowym oraz o niekorzystnym wizerunku zawodów rzemieślniczych. W trakcie realizacji wspomnianego projektu uwidoczniła się potrzeba dalszego pogłębienia badań dot. problematyki rzemiosła i kształcenia zawodowego w regionie.

Głównym celem projektu jest wypracowanie kompleksowej diagnozy w zakresie roli i znaczenia rzemiosła w kształceniu zawodowym w Wielkopolsce. Stworzenie swoistej monografii wielkopolskiego rzemiosła pozwoli na zidentyfikowanie problemów, a zarazem potencjału rzemiosła w aktywizacji kształcenia zawodowego w województwie wielkopolskim.

Cele szczegółowe projektu to:

- zbadanie wizerunku rzemiosła i szkolnictwa zawodowego,

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- wypracowanie rekomendacji, co do współpracy rzemiosła z sektorem edukacji i sektorem władz samorządowych,
- dostosowanie systemu kształcenia zawodowego do potrzeb regionalnego rynku pracy.

Rzemiosło i wzornictwo przemysłowe są ze sobą blisko związane. Branże, w których wzornictwo odgrywa znaczącą rolę to właśnie branże rzemieślnicze, m.in.: budownictwo, produkcja materiałów budowlanych, metalowych, drewnianych, branża tekstylna, elektrotechniczna i elektroniczna, spożywcza oraz rzemiosło artystyczne. „Obejmuje zarówno produkty konsumpcji indywidualnej jak i środki pracy (narzędzia, maszyny, urządzenia i ich systemy), a także obiekty i urządzenia użytku publicznego. **Produkty opatrzone tzw. cechami designu wytwarzane są przez wszystkie branże przemysłu od lekkiego do maszyn ciężkich, od zabawek do samolotów od sprzętu medycznego do uzbrojenia.**”⁴

By naszą analizę uczynić bardziej zrozumiałą i podkreślić jej istotność, postaramy się wykazać, że warto rozważyć wdrożenie zajęć z zakresu wzornictwa przemysłowego w program nauczania w szkołach zawodowych. Nasze nadzieje pokrywają się z tymi, które pokłada w swojej analizie „Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa” Michał Stefanowski: „Można żywić nadzieję, że informacje przedstawione w niniejszym opracowaniu będą miały wpływ na wzrost świadomości o roli wzornictwa przemysłowego i że przytoczone fakty obrazujące bezpośrednie powiązanie między stosowaniem wzornictwa, a wzrostem konkurencyjności gospodarki, przyczynią się do zmiany panującej obecnie w Polsce sytuacji.”⁵

Mamy również nadzieję, że analiza ta wskaże optymalne połączenie tych dwu istotnych z punktu widzenia rozwoju regionu obszarów.

⁴ *Strategia Rozwoju Wzornictwa W Polsce na lata 2007-2020*, Stowarzyszenie Projektantów Form Przemysłowych, Warszawa 2006, s.6.

⁵ Stefanowski M., „Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa”, Warszawa 2004, s. 7.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

O wadze kształcenia w zakresie szkolnictwa zawodowego wnioskować można w oparciu o analizę: *Zapotrzebowanie na pracowników z wykształceniem zawodowym i kwalifikacjami rzemieślniczymi na wielkopolskim rynku pracy.*

O tradycjach wielkopolskiego rzemiosła możemy mówić w kategoriach ujmowanych przez pojęcie regionalizmu – czyli jak definiuje to Paweł Śliwa: „Całokształt zjawisk społecznych wpływających z więzi/związków, jakie tworzą się między obszarem spełniającym kryteria pozwalające uznać go za region a jego mieszkańcami i wewnątrz tworzonej przez nich zbiorowości.”⁶ Należy wspomnieć również o wskazywanych przez autora tej definicji wymiarach regionalizmu, które łączą się zarówno z tradycją, kulturą i mentalnością – czyli **wymiarze społeczno-kulturowym**, jak i tym, który więcej wspólnego będzie miał z uświadamianiem, upowszechnianiem i wdrażaniem wzornictwa przemysłowego jako elementu rozwoju i promocji Wielkopolski jako regionu – czyli **wymiarze ekonomicznym**. Istotnym również jest wymiar umożliwiający artykułowanie tożsamości regionalnej (a czasem odrębności) jest **wymiar polityczny**, którego ważnym czynnikiem jest „partycypacja organizacji regionalnych w systemie władzy i administracji.”⁷

Wyróżnienie wymiarów nie oznacza ich odrębności – przeplatają się one i łączą tworząc całości choć nie zawsze całokształt.

Pierwszy z wymiarów regionalizmu - społeczno-kulturowy – przejawia się w „podzielanym przez członków zbiorowości (mieszkańców) przekonaniu o własnej odrębności, wyjątkowości i wewnątrzgrupowym podobieństwie obowiązujących systemów¹ wartości, poglądów,

⁶ *WieloPolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonia czy przebudzenie?* s. 47-48.

⁷ *WieloPolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonia czy przebudzenie?* s. 48.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

wzorów myślenia i odczuwania, uświadamianych interesów i potrzeb grupowych.”⁸ Czyli elementami, które można określić jako tożsamość regionalna i regionalna mentalność. Zwraca uwagę fakt, że obecnie odrębność kulturowa, wśród przejawów której wymienić można m.in.: odmienność językową, odmienne zwyczaje czy dania – „przestała być przyczyną kompleksów czy też świadectwem cywilizacyjnego zapóźnienia”⁹. Przeciwnie – jest uznawana i ceniona jako element dziedzictwa narodowego, narodowej kultury, który nie tylko należy chronić, ale rozwijać, a nawet promować jako „**budzący zainteresowanie twórców współczesnej kultury masowej oraz posiadający potencjał praktycznej użyteczności w wymiarze społecznym czy gospodarczym**”¹⁰.

Wymiar ekonomiczny natomiast wyraża się w obiektywnej lub postrzeganej subiektywnie specyfice systemu gospodarczego, obejmującej również poziom jego rozwoju. Specyfika ta wzmacniana jest występowaniem obowiązujących lub przynajmniej dominujących wzorów gospodarowania, historycznie ukształtowanych systemów powiązań i zależności kooperacyjnych, wreszcie względnie powszechnie akceptowanych dróg osiągnięcia sukcesu.”¹¹ Jest to tym bardziej istotny z punktu widzenia rozwoju i promocji regionu wymiar ponieważ „sytuację gospodarczą traktować można jako konsekwencję innych regionalnych właściwości (np. mentalności, systemów wartości, tradycji czy ogólniej - poziomu i jakości kapitału

⁸ *Wielopolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonia czy przebudzenie?* s. 48.

⁹ *Wielopolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonia czy przebudzenie?* s. 49.

¹⁰ *Wielopolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonia czy przebudzenie?* s. 49.

¹¹ *Wielopolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonia czy przebudzenie?* s. 48.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

społecznego)¹². Przyjrzyjmy się uwzględnianym przez nauki ekonomiczne wskaźnikom rozwoju gospodarczego dla Wielkopolski wobec całego kraju.

Produkt Krajowy Brutto Wielkopolski w latach 2001; 2004; 2007 (arbitralne lata, ostatnie dane GUS 2007) stanowił niezmiennie 9% PKB Polski. Natomiast jeśli chodzi o wskaźnik **PKB na 1 mieszkańca** to przekraczał w tych latach przekraczał wartość PKB na jednego mieszkańca polski wynosząc odpowiednio: 106,1; 107,4; 104,5.

PPS (*Purchasing Power Standard*) czyli **standard siły nabywczej** (PKB na 1 mieszkańca UE wyliczona w €) w Wielkopolsce nie przekroczył w 2006 roku 75% średniej unijnej i wyniósł 55,1%. Był to wynik niewiele wyższy od średniej krajowej, która wynosiła 52,3% średniej UE.¹³ „Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca Wielkopolski obliczony dla 2006 roku w walucie europejskiej wyniósł 7500 € i stanowił 31,8% średniej Unii Europejskiej (UE27). Wielkopolska przekroczyła o 400 € średnią dla Polski.”¹⁴

Kolejnym wskaźnikiem mogą być **proporcje zatrudnienia w głównych sektorach gospodarki**. Wg danych GUS z 2008 roku w sektorze rolniczym w Wielkopolsce zatrudnionych było 16% pracujących i taki sam odsetek zarejestrowano dla całego kraju. W sektorze przemysłowym w Polsce zatrudnionych było 29% pracujących, a w Wlkp. 33%. Natomiast w sektorze usług zatrudnionych było 56% pracujących, a dla Wielkopolski odsetek ten wyniósł 51%.

Stopa bezrobocia w 2009 wyniosła w Wielkopolsce 9,1% a dla Polski 11,9%. Natomiast **miesięczne wynagrodzenie brutto** stanowiło w 2009 roku 89,8% średniej krajowej.

¹² *WieloPolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonia czy przebudzenie?* s. 51.

¹³ Zob. *Udział Województwa Wielkopolskiego w Tworzeniu Produktu Krajowego Brutto - Rachunki Regionalne w 2007 r.*, Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu, Poznań 2010, s.10.

¹⁴ *Udział Województwa Wielkopolskiego w Tworzeniu Produktu Krajowego Brutto - Rachunki Regionalne w 2007 r.*, Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu, Poznań 2010, s.10.s

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Podkreślić należy, że „ukształtowanie się specyfiki regionalnych systemów gospodarczych jest efektem procesów długiego trwania, w których wzajemnie na siebie oddziałują warunki historyczne, przyrodnicze, społeczne i polityczne”¹⁵. Dla potwierdzenia realnych i wymiernych skutków traktowania tradycji regionalnej jako wartości, którą można przekuć w zysk „warto odwołać się do idei wspierania produktów regionalnych i tradycyjnych, która wspierana jest zarówno przez Unię Europejską, jak i polskie władze.”¹⁶

Wielkopolska ze swym ogromnym potencjałem rozwojowym, ma szansę podnieść standard życia mieszkańców poprzez wspieranie innowacyjnych działań, do których zaliczyć można wdrażanie wzornictwa przemysłowego zarówno w sektorze edukacji, jak i rynkowym. W kolejnych rozdziałach analizy przedstawione zostanie znaczenie i rola wzornictwa przemysłowego w rozwoju gospodarczym.

¹⁵ *WieloPolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonია czy przebudzenie?* s. 53.

¹⁶ *WieloPolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonია czy przebudzenie?* s. 53.

„W świetle danych z drugiego półrocza 2008 r. w Polsce zarejestrowanych było ich ogółem 549. Wśród województw przodujących pod tym względem znalazły się: województwo śląskie (82 produkty), pomorskie (77), podkarpackie (69), wielkopolskie (46), lubelskie (44), opolskie (43), podlaskie (37). Najmniej rejestracji dokonano w województwie lubuskim (7), zachodniopomorskim (8), mazowieckim (10). Trudno uznać za przypadkową zbieżność to, że liderami w tym zestawieniu są na ogół województwa, którym przypisuje się istnienie na ich obszarze ukształtowanych regionalizmów, a na drugim krańcu hierarchii znajdują się województwa niekojarzone z tym zjawiskiem. Przykład ten chyba dość dobitnie ukazuje potencjał polskich regionów i niezłą kondycję ekonomicznych regionalizmów.” *WieloPolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonია czy przebudzenie?* s. 53-54.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Znaczenie i rola wzornictwa przemysłowego

By wyraźnie określić przedmiot rozważań przedstawimy kilka popularnych definicji wzornictwa przemysłowego. Nie ograniczymy się do jednej, gdyż każda z nich wskazuje istotne cechy wzornictwa:

*Wzornictwo przemysłowe jest **działalnością twórczą**, której **celem jest określenie formalnych wartości przedmiotów** wytwarzanych przez przemysł. Do tych wartości formalnych zalicza się cechy zewnętrzne produktów, ale przede wszystkim te strukturalne, funkcjonalne relacje, które **przekształcają produkt jako system w spójną całość z punktu widzenia wytwórcy i nabywcy**. Wzornictwo przemysłowe zmusza do **objęcia wszystkich aspektów otoczenia człowieka uwarunkowanych przez i ukierunkowanych na produkcję przemysłową**. Thomas Maldonado (definicja *International Council of Societies of Industrial Design*)*

*Wzornictwo w najszerszym znaczeniu to **całokształt działalności** prowadzącej do **określenia tych cech wyrobów przemysłowych, które odpowiadają rozwojowi kulturalnemu społeczeństwa i warunkom użytkowania wyrobów, uwzględniając przy tym możliwości ekonomiczne i postęp techniczny**. Wanda Telakowska i Tadeusz Reindl (1966)*

*Wzornictwo przemysłowe to metoda działania **czyniąca z pomysłu przedmiot, który można wyprodukować i z którego, dzięki jego atrakcyjności wizualnej i walorom użytkowym, można uczynić towar, czyli sprzedać**. Andrzej Przedpełski (IWP 1986)*

*Wzornictwo, a szczególnie wzornictwo przemysłowe może być rozumiane i uprawiane jako **aktywność zawodowa o charakterze projektowym – interdyscyplinarna, lecz najsilniej***

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

uwarunkowana zagadnieniami funkcjonalno-użytkowymi, technicznymi i ekonomicznymi, a skoncentrowana na nadawaniu formy produktom. Można ją nazwać inżynierią formy wyrobu. Wojciech Wybieralski (1999)

Wzornictwo przemysłowe – działanie twórcze uwzględniające czynniki technologiczne, marketingowe, społeczne, kulturowe, ergonomiczne i ekologiczne, polegające na projektowaniu formy powielanych w produkcji przedmiotów. Michał Stefanowski (2005)

W wielu wysoko rozwiniętych i rozwijających się państwach prowadzone są coraz częściej badania, których wyniki dowodzą, że wzornictwo ma pozytywny wpływ na rozwój gospodarki. Ich upowszechnienie doprowadziło do sytuacji, w której nie tylko organizacje producentów, ale także rządy wspierają i promują wzornictwo.¹⁷ Aby przedsięwziąć efektywne działania należy oprzeć się na solidnych fundamentach wiedzy o ich przedmiocie. Fundamentami mogą być właśnie dane uzyskane z badań, jednak „w Polsce nie istnieją wiarygodne dane statystyczne o sektorze wzornictwa i jego wpływie na gospodarkę.”¹⁸ Stefanowski stwierdza, że „nigdy dotąd stosunek władz [polskich] nie był wobec tej dziedziny aż tak obojętny jak obecnie”¹⁹. O ile można zrozumieć zawieszenie działań w tym zakresie z uwagi na transformację ustrojową, przemiany gospodarcze i polityczne, o tyle panująca dziś bierność w stosunku do wzornictwa przemysłowego jest nieuzasadniona. Aktywne działania prowadzą natomiast inne państwa byłego bloku wschodniego – Czechy, Słowacja, Słowenia, Węgry i Estonia. Podstawą jest wspieranie, propagowanie i inicjowanie działań edukacyjnych i doradczych, dzięki którym wiedza o wzornictwie wśród zainteresowanych stron – przedsiębiorców i klientów docelowych – jest pogłębiana.

¹⁷ Zob. Stefanowski M., *Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa*, Warszawa 2004, s. 6.

¹⁸ Stefanowski M., *Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa*, Warszawa 2004, s. 6.

¹⁹ Stefanowski M., *Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa*, Warszawa 2004, s. 7.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Pokrótce można stwierdzić, że wzornictwo przemysłowe obejmuje działania polegające m.in. na:

- opracowaniu wzorów przedmiotów przeznaczonych do produkcji masowej;
- doborze odpowiedniego tworzywa;
- zaprojektowaniu wygodnego kształtu;
- zaprojektowaniu modnego wyglądu.

Zatem wzornictwo jako dziedzina interdyscyplinarna łączy w sobie elementy techniki, produkcji, jak i działania z zakresu marketingu, gdyż o tym, czy wprowadzany na rynek nowy produkt²⁰ odniesie sukces decyduje wiele jego cech:

- użyteczność;
- zaspokojenie potrzeby;
- odpowiedni rynek zbytu, czyli demograficzno-ekonomiczne cechy odbiorcy;
- odpowiednia działalność marketingowo-promocyjna, czyli elementy marketingu mix.

Zatem, **gdy forma przedmiotu zaprojektowana jest mądrze i ergonomicznie jego użytkowanie jest wygodne i łatwe.** Formy miłe dla oka i przemyślane od strony technicznej, „materiałowej i uwzględniające uwarunkowania technologiczne producenta mają istotny wpływ na koszty wytwarzania”²¹. Jeśli w projekcie uwzględniono czynniki marketingowe – wówczas przekłada się to na jego sprzedaż, a zatem sukces rynkowy. „Badania przeprowadzone w ostatnich latach w Wielkiej Brytanii, Danii i Szwecji dowodzą, że ok. 80% przedsiębiorstw stosujących wzornictwo odnotowuje wzrost zysków, średnio o 40%.”²². Wzornictwo zatem dotyczy zarówno tworzenia projektów odpowiadających na potrzeby społeczne, ale również zaspokajających i generujących potrzeby rynkowe, czyli działań nastawionych na zysk producenta.

²⁰ W tym również niemający materialnego charakteru.

²¹ Stefanowski M., *Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa*, Warszawa 2004, s. 8.

²² *Opportunities in Design*, Dublin, 1999

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Powyższe związki wzornictwa z życiem społecznym, kulturowym i gospodarczym potwierdzają celowość działań podejmowanych przez rządy państw, które traktują całą branżę projektowania jako element polityki gospodarczej. Dodatkowym argumentem jest fakt, że ich gospodarki mają albo duże znaczenie w konkurencji międzynarodowej, albo to znaczenie chcą uzyskać²³. W wielu krajach członkowskich Unii Europejskiej funkcjonują organizacje lub instytucje zajmujące się promocją wzornictwa. Bywa, że są to „centra prywatne, fundacje non-profit, biura projektowe lub instytucje powstałe w wyniku rządowych programów”²⁴. Wspólny jest jednak ich cel: **„inspirowanie i zachęcanie przemysłu do przyjęcia strategii rozwojowych opartych na innowacji i designie oraz na wysokiej efektywności działań w tej dziedzinie.”**²⁵

Podobne cele ma w Polsce Instytut Wzornictwa Przemysłowego. Zajmuje się problematyką obejmującą „potrzeby rynku w zakresie wzornictwa, jak i badanie relacji zachodzących między projektantem, producentem (szczególnie z sektora MSP) i użytkownikiem – nabywcą produktu finalnego.”²⁶ Prowadzi interdyscyplinarne badania naukowe, rozwojowe i projektowe. Badania dotyczą w szczególności:

- stopnia wykorzystania wzornictwa w tworzeniu innowacyjnego produktu,
 - korzyści płynących z wprowadzenia na rynek produktów o atrakcyjnym wzornictwie,
- tj.:
- wzrost sprzedaży i zysków,
 - poprawa konkurencyjności,
 - poszerzenie rynków zbytu,

²³ Zob. Stefanowski M., *Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa*, Warszawa 2004, s. 8.

²⁴ Frydrych Ł., *Charakterystyka wzornictwa przemysłowego*, Innowacyjny Start nr 1 (4) marzec 2007

²⁵ Frydrych Ł., *Charakterystyka wzornictwa przemysłowego*, Innowacyjny Start nr 1 (4) marzec 2007

²⁶ Frydrych Ł., *Charakterystyka wzornictwa przemysłowego*, Innowacyjny Start nr 1 (4) marzec 2007

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- umocnienie wizerunku firmy na rynku.²⁷

IWP ma za zadanie również stymulować i ukierunkowywać polskie wzornictwo w oparciu o analizy światowych trendów.

Wnioski płynące z analizy działań innych państw w zakresie wspierania wzornictwa przemysłowego Michał Stefanowski formułuje w dwóch głównych punktach:

- **„Wzornictwo przemysłowe ma bezpośredni wpływ na konkurencyjność gospodarki.** Osiem państw o najbardziej konkurencyjnych gospodarkach zajmuje również osiem pierwszych miejsc jako państwa najsukuteczniej stosujące wzornictwo przemysłowe. Najwięcej we wzornictwo inwestuje pierwsza na liście konkurencyjności Finlandia.

- **Państwa odnoszące sukcesy gospodarcze posiadają ogólnokrajowe systemy wspomaganie wzornictwa.** W wielu z nich stworzono narodowe programy rozwoju wzornictwa.”²⁸.

Na obszarze Unii Europejskiej zorganizowano sieć stowarzyszeń projektantów – *Design Europe*, której zadaniem jest koordynacja polityki projektowej w różnych krajach, w celu podniesienia konkurencyjności gospodarki europejskiej. Mając na uwadze przyszłe potrzeby obywateli Unii, wyzwania gospodarcze i kulturowe utworzono program *Design for the Future Needs*.

Inne programy dotyczące wzornictwa lub takie w których projekty dotyczące wzornictwa mogą być finansowane to m.in.:

- *Made it* - w którym mówi się o rozwoju oprogramowania dla MŚP ułatwiającego dostęp do design;
- *The European Design Prize* – kontynuacja poprzedniego programu;
- *The Action Plan for Innovation in Europe* wraz z podprogramami;

²⁷ Zob. Frydrych Ł., *Charakterystyka wzornictwa przemysłowego*, Innowacyjny Start nr 1 (4) marzec 2007

²⁸ Stefanowski M., *Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa*, Warszawa 2004, s. 12.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego;*
- *Interreg III;*
- *Urban II;*
- *Equal.*

Widać zatem że **w Unii Europejskiej wzornictwo jest postrzegane jako istotny element w rozwoju atrakcyjności i konkurencyjności gospodarki**. Jego zadaniem jest generowanie wymiernych zysków. „Wzornictwo przemysłowe od wielu lat odgrywa ważną rolę w procesie tworzenia produktów i ma realny wpływ na rozwój ekonomiczny regionów i społeczności.”²⁹.

By dziedzina taka jak wzornictwo zajęła należne jej miejsce w rozwoju gospodarczym niezbędne jest stworzenie dla niej odpowiednich warunków rozwoju, a zatem zapewnienie kadr i infrastruktury³⁰ umożliwiających kształcenie projektantów, ale także miejsca pracy dla nich³¹ oraz podkreślić wagę wzornictwa w świadomości przedsiębiorców. Przez bardzo wiele lat w Polsce:

- nie było tradycji kształcenia w tym kierunku (podejmowały je jedynie Akademie Sztuk Pięknych),
- nie wydawano publikacji,
- nie prowadzono badań na ten temat,
- sztuka projektowania nie była znana producentom.³²

²⁹ Frydrych Ł., *Charakterystyka wzornictwa przemysłowego*, Innowacyjny Start nr 1 (4) marzec 2007

³⁰ „Obawy może budzić stopień niedofinansowania wydziałów wzornictwa przemysłowego przez państwo. Rozwój technologii powoduje konieczność korzystania z nowoczesnych urządzeń. Taką możliwość posiadają szkoły europejskie. Brak „uzbrojenia” naszych szkół w odpowiedni sprzęt może spowodować powstawanie luki między poziomem nauczania wzornictwa w Polsce i za granicą. Słuszne metodycznie nauczanie myślenia i praktyki zawodu może nie wystarczyć w pędzącym do przodu i wciąż rozwijającym się technologicznie świecie.” Stefanowski M., „Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa”, Warszawa 2004, s. 66.

³¹ „Rocznie Wydziały Wzornictwa opuszcza w Polsce ok. 100 absolwentów. Można szacunkowo przyjąć, że z dotychczas wykształconych w polskich uczelniach projektantów, w zawodzie pracuje ok. 10% - 15% (300-500 osób). (...) Można powiedzieć, że należałoby zmniejszyć liczbę szkolonych studentów, ale to nie prawda. Potencjał polskiej gospodarki powinien wchłonąć o wiele większą ilość projektantów.” Stefanowski M., „Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa”, Warszawa 2004, s. 66.

³² Zob. Frydrych Ł., *Charakterystyka wzornictwa przemysłowego*, Innowacyjny Start nr 1 (4) marzec 2007

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Zdaniem Łukasza Frydrycha, firmy zajmujące się wzornictwem, obsługujące średnie i duże polskie przedsiębiorstwa, świadczą czysto komercyjne usługi. Nie przeprowadzają badań ani analiz rynkowych. Natomiast te mniejsze nie są w stanie zaspokoić ani potrzeb przemysłu ani samych projektantów. „Niestety **polscy producenci w niewielkim stopniu korzystają z usług projektantów**, przez co popyt i podaż w tym obszarze pozostają nie do końca zaspokojone i istniejące potencjały pozostają wciąż niewykorzystane”³³.

Polskie wyroby ze szkła, porcelany, ceramiki – cechuje je „tradycyjny” charakter – są cenione na międzynarodowych rynkach. Dobra jest też pozycja polskich mebli, gdyż spełniają światowe standardy. „Niestety w innych branżach Polska nie często może pochwalić się oryginalnym, własnym wzornictwem.”³⁴

Powstała *Strategia Rozwoju Wzornictwa w Polsce na lata 2007 – 2020*, której priorytetowym **zadaniem** jest „doprowadzenie do uznania przez władze państwowe, że wzornictwo, jako ważny czynnik rozwoju gospodarczego i kulturalnego kraju, wymaga ich aktywnego wsparcia”³⁵ **nie porusza kwestii wdrożenia wzornictwa przemysłowego w program kształcenia szkół zawodowych**. Wśród proponowanych działań istotnych z punktu widzenia naszej analizy wymienić natomiast należy:

- **utworzenie** przy *Stowarzyszeniu Projektantów Form Przemysłowych Forum Wzornictwa* skupiającego przedstawicieli całego środowiska projektantów, a także organizatorów i teoretyków wzornictwa, przedstawicieli władz oraz przedsiębiorców;
- ustalenie i ujednolicenie terminologii dotyczącej wzornictwa (GUS, szkolnictwo, Urzędy Skarbowe, inne);

³³ Frydrych Ł., *Charakterystyka wzornictwa przemysłowego*, Innowacyjny Start nr 1 (4) marzec 2007

³⁴ Frydrych Ł., *Charakterystyka wzornictwa przemysłowego*, Innowacyjny Start nr 1 (4) marzec 2007

³⁵ *Strategia rozwoju wzornictwa w Polsce na lata 2007-2020*, Stowarzyszenie Projektantów Form Przemysłowych, Warszawa 2006, s 3.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- **polityka gospodarcza stymulująca stosowanie wzornictwa przez przedsiębiorców** (np. rozwój instytucjonalnego wsparcia przedsiębiorstw w obszarze wzornictwa, **wsparcie finansowe dla firm decydujących się po raz pierwszy na zastosowanie wzornictwa**);
- polityka stypendialna umożliwiająca absolwentom wzornictwa staże w krajowych i zagranicznych firmach projektowych.

Jak widać te postanowienia nie obejmują szkolnictwa zawodowego jako kolejnego obszaru, w którym wzornictwo przemysłowe mogłoby się rozwijać. Jeśli przypomnimy sobie definicje wzornictwa, a także uzmysłowimy obszar jego oddziaływania, wówczas powinno stać się jasne, że wprowadzenie tematyki wzornictwa przemysłowego w przynajmniej niektórych dziedzinach rzemiosła w ramach kształcenia zawodowego mogłoby zaowocować wieloma nowymi pomysłami. Co ważniejsze uczniowie szkół zawodowych mają pewną przewagę nad absolwentami szkół wyższych kształcących projektantów – przewagą tą jest kontakt zarówno z materiałem, jak i narzędziami od strony praktycznej zarówno w produkcji jak i poprzez użyteczność, ergonomię i możliwości produkcyjne, co nie zawsze jest uwzględniane przez artystów. Poza tym, coraz powszechniejsza staje się ścieżka edukacyjna polegająca na kształceniu właśnie od szkoły zawodowej poprzez technikum i studia wyższe. Wbrew pozorom nie jest to ścieżka za długa czy szczególnie uciążliwa. Przeciwnie – daje ona większe korzyści z punktu widzenia zarówno pracownika jak i pracodawcy czy mającego za sobą te właśnie etapy edukacji przedsiębiorcy. Zdobyte kwalifikacje są cenniejsze gdyż obejmują wiedzę praktyczną (której braki często zgłaszają pracodawcy wobec absolwentów szkół wyższych) jak i teoretyczną, która poszerza horyzonty i daje więcej inspiracji ze względu na wiedzę technologiczną.

By Wielkopolska rozwijała się prężniej jako region innowacyjny konieczna jest wielostronna współpraca również na tym polu³⁶. Środowiska projektantów wskazują, że w

³⁶ „Kierownictwo Design Zentrum Hessen zaproponowało Urzędowi Marszałkowskiemu Wielkopolski pomoc w zorganizowaniu Centrum Designu w Poznaniu. Mimo wysiłków strony niemieckiej, oferta dotychczas nie
Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Polsce miałyby rację bytu co najmniej pięć regionalnych ośrodków wzornictwa.³⁷ Odpowiednio połączone bogate tradycje zarówno wzornicze jak i organizacyjne wielkopolskiego rzemiosła oraz ogromny kapitał społeczny tego regionu mogą sprawić, że będzie konkurencyjny nie tylko na europejskim rynku. Odpowiednio zaprojektowany i konsekwentnie wdrażany program działań może wpływać na obraz Wielkopolski poprzez:

- wzmocnienie identyfikacji z regionem,
- polepszenie wizerunku regionu,
- wzrost poziomu edukacji,
- podniesienie jakości życia,
- wzrost zamożności,
- poprawę wyglądu otoczenia i stanu środowiska,
- wpływ na zachowania jednostek i społeczności (człowiek lepiej się czuje w przyjaznym otoczeniu),
- wspieranie przedsiębiorczości,
- rozwijanie innowacyjności,
- tworzenie nowych miejsc pracy.

Po zapoznaniu się z możliwościami jakie daje wykorzystanie wzornictwa przedstawimy rys historyczny rzemiosła w Polsce aż do czasów rewolucji przemysłowej, a także dzieje rzemiosła na terenie Wielkopolski poczynając od XIX wieku, opiszemy krótką historię wzornictwa w Polsce, a na koniec postaramy się przedstawić czy, a jeśli tak to, jakie istnieją możliwości wykorzystania tradycji wielkopolskiego rzemiosła we współczesnym wzornictwie przemysłowym w ramach kształcenia zawodowego w Wielkopolsce.

doczekała się realizacji przez stronę polską.” Stefanowski M., *Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa*, Warszawa 2004, s. 60.

³⁷ Stefanowski M., *Strategia rozwoju wzornictwa przemysłowego w Polsce*, 2006;
www.konferencja.wzornictwo.diz.pl

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Rzemiosło i cechy rzemieślnicze – rys historyczny

Słyszac słowa: „rzemiosło”, „rzemieślnik” w większości wyobrażamy sobie obraz zbliżony do niżej zamieszczonego.

Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957, s. 24.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Wyobrażenie to jest najprawdopodobniej skutkiem historycznego trwania rzemiosła w tej właśnie postaci, jak przedstawia to rycina. Rzemiosło to najstarsza (a przez kilka tysięcy lat jedyna) forma wytwórczości przemysłowej dominująca aż do powstania w czasach nowożytnych najpierw manufaktur, a później fabryk. Przyjmuje się, że „wydzielenie się rzemiosła spośród zajęć rolniczych i hodowlanych nastąpiło w okresie pradziejowym, na ziemiach polskich w I-IV w. Najwcześniej wyodrębniły się rzemiosła wymagające bardziej złożonej techniki i większych umiejętności: kowalstwo (obejmujące początkowo wszelkie dziedziny obróbki metali), obróbka drewna, kości i rogu, tkactwo, garncarstwo, później rzemiosło odzieżowe i spożywcze oraz coraz bardziej wyspecjalizowane branże poszczególnych dziedzin wytwórczości (np. ślusarstwo jako wyspecjalizowana dziedzina obróbki metali).”³⁸ Momentem przełomowym dla rozwoju rzemiosła było powstanie miast³⁹, w których skupiali się rzemieślnicy. Duża ich część pozostawała jednak na wsiach. Skutkowało to wyodrębnieniem się produkcji przemysłowej, rzemieślniczej, a także wymiany towarowej produktów wiejskich i miejskich.

Samorząd miejski oznaczał możliwość:

- wybierania własnych organów władzy: rady miejskiej z burmistrzem na czele;
- organizowania własnych sądów zastępujących sąd pana feudalnego;
- posiadania własnej siły zbrojnej (milicja miejska);
- **prowadzenia własnej polityki gospodarczej** i finansowej (ustalanie i egzekwowanie opłat celnych i podatków, **kontrola nad cechami rzemieślniczymi**, zdobycie uprawnień do organizowania targów).

³⁸ Encyklopedia PWN

³⁹ „Z ekonomicznego punktu widzenia miastem była osada, która w odróżnieniu od wsi skupiała ludność nierolniczą, zajmującą się rzemiosłem i handlem, oraz pełniła rolę ośrodka rynku lokalnego. (...) U ludów germańskich i słowiańskich miasta rozwijały się jako osady położone wokół ośrodków władzy feudalnej - grodów obronnych (tzw. podgrodzia), skupiające rzemieślników.” Szpak J. *Historia Gospodarcza Powszechna*, PWE, Warszawa 2001, s. 55.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Samorząd umożliwiał więc powstanie ośrodków produkcji rzemieślniczej właśnie w miastach. Choć tego typu ośrodki istniały i rozwijały się w Polsce jeszcze przed XIII wiekiem, to prawdziwy ich rozkwit datuje się właśnie od wieku XIII, czyli wprowadzenia wspomnianej kolonizacji na prawie niemieckim (czynszowym)⁴⁰. Rzemiosło istniejące dotychczas na wsi było w skutek kolonizacji na prawie czynszowym ograniczane, a dokładniej lepiej było rzemieślnikom przenosić się do miast. Ci, którzy pozostali na wsi podlegali władzy tzw. sołtysa wsi, czyli osoby, która wieś na nowym prawie zorganizowała⁴¹.

Dużo ważniejszą rolę odegrała kolonizacja w miastach. Obowiązująca nowa forma prawna ułatwiała rozwój ośrodkom rzemieślniczym i kupieckim. Wprawdzie w miastach władzę najczęściej dzierżyli wielcy kupcy, ale coraz bogatsi przedstawiciele niektórych rzemiosł zyskiwali na znaczeniu. Skupiwszy wielką liczbę rzemieślników większe miasta rosły w siłę, mogły w dużej mierze wyzwolić się spod władzy feudałów. „Tego rodzaju skupienie całej produkcji rzemieślniczej w kilkudziesięciu punktach sprzyjało pracy tychże ośrodków na szerszy rynek, z czasem nawet na rynek zagraniczny.”⁴² Jednak w XIV-wiecznej Polsce chłonność rynku była bardzo ograniczona. Wprawdzie rzemiosło w miastach całkowicie wyodrębniło się od rolnictwa, to jednak wielu chłopów wyrabiało niezbędne im narzędzia i przedmioty we własnym zakresie, w ramach wytwórczości domowej i nie kupowało ich od

⁴⁰ „kolonizacja na prawie niemieckim, zjawisko gospodarczo-społeczne w XIII-XIV w., obejmujące swym zasięgiem Europę Środkowo-Wschodnią, polegające na planowym osadnictwie ludności pochodzącej gł. z zach. obszarów Niemiec. Kolonizacja na prawie niemieckim dokonywała się na mocy osobnych umów, określających zakres praw oraz swobód kolonistów, zawieranych pomiędzy panem gruntowym a grupą osadników reprezentowanych przez zasadźcę; w Polsce rozwijała się od pocz. XIII w. wraz z napływem grup wolnej ludności z Zach. (gł. z Niemiec - wzorcem był Magdeburg lub Lubeka, stąd *prawo magdeburskie* lub *lubeckie* – przyp. autora), przynoszących ze sobą zrębny nowego prawa osadniczego, rozwiniętego następnie w system prawny zwany *prawem niemieckim*, oraz stosowaną na Zach. technikę zakładania nowych wsi i miast, ściśle powiązaną z bardziej wydajnymi systemami rolnictwa i nowymi technikami w rzemiośle i handlu; w XIV w. doprowadziła do znacznego zwiększenia gęstości zaludnienia i zmniejszenia obszarów puszczańskich.” Źródło: encyklopedia.wp.pl

⁴¹ Zob. Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 25.*

⁴² Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 26.*

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

rzemieślników z miasta. Fakt, iż na terenie Polski istniało niewiele miast, a przy tym ich liczebności nie były imponujące (największe miasto – Kraków, liczyło 10 tysięcy mieszkańców) powodował, że mimo szybkiego rozwoju rynek na wyroby przemysłowe był bardzo ograniczony, a „amatorów zaś do wykonywania rzemiosła w miastach, gdzie nie ciążyła na człowieku ciężka ręka feudała, było coraz więcej.”⁴³ W celu obrony swoich interesów społecznych i ekonomicznych rzemieślnicy zrzeczali się w celu utworzenia organizacji, których celem było skupienie określonej gałęzi produkcji rzemieślniczej w mieście i jego okręgu gospodarczym. Mechanizm powstawania tego typu organizacji znakomicie opisuje Max Weber:

„Działanie stowarzyszone może wedle swego sensu, subiektywnie uprzytamnianego jakoś przez uczestników, zdążać do czysto gospodarczych skutków: zaspokojenia potrzeb lub zarobku. (...) We wszystkich formach wspólnot bardzo często występujący typ gospodarczego uwarunkowania tworzy konkurowanie o szanse ekonomiczne: stanowiska urzędowe, klientelę, sposobność osiągnięcia zysku dzięki zawłaszczeniu lub pracy itp. Wraz ze wzrastającą liczbą konkurentów w stosunku do możliwości zarobkowych zwiększa się wtedy zainteresowanie osób uczestniczących w owej konkurencji ich ograniczaniem w jakiś sposób. A dokonuje się to zwykle w ten sposób, że pewna zewnętrznie uchwytna cecha części (aktualnych lub potencjalnych) współkonkurentów: rasa, język, wyznanie, geograficzne lub społeczne pochodzenie, genealogia, miejsce zamieszkania, zostaje potraktowana przez innych jako powód dążenia do wykluczenia ich z rywalizacji. Co w konkretnym przypadku stanowi ów wyróżnik, jest obojętne... (...) ...zawsze sprawczą siłą jest tendencja do monopolizowania określonych szans, i to z reguły ekonomicznych. (...) ...monopolistyczna tendencja przybiera swoiste formy tam, gdzie chodzi o wspólnotowe twory ludzi, których odróżnia od innych jakaś wspólna im, zyskiwana za sprawą wychowania, nauki,

⁴³ Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957* s. 26.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

ćwiczenia, szczególna cecha: ekonomiczne kwalifikacje jakiegoś rodzaju. (...) W takim przypadku działanie wspólnotowe, o ile wykształca jakieś stosunki stowarzyszenia, nadaje im zwykle formy „*cechu*”. Pewien krąg w pełni uprawnionych osób monopolizuje rozporządzanie odpowiednimi idealnymi, społecznymi i ekonomicznymi dobrami, obowiązkami i pozycjami życiowymi, traktując je jako elementy „zawodu”. Dopuszcza w pełni do wykonywania tego samego zawodu tylko tego, kto 1) przeszedł nowicjat zapewniający przepisowe wykształcenie, 2) dowiódł swoich kwalifikacji, i 3) ewentualnie ma za sobą jeszcze jakieś inne okresy wyczekiwania i dokonania. (...) Wprawdzie wszędzie może wchodzić w grę również dążność do zagwarantowania właściwych świadczeń, czym zainteresowani być mogą idealnie i materialnie wszyscy uczestnicy, mimo ich ewentualnej dalszej wzajemnej konkurencji: miejscowi rzemieślnicy w interesie renomy ich towarów... (...) Normalnie jednak na pierwszy plan wysuwa się zainteresowanie ograniczeniem podaży pretendentów do beneficjów i honorów danego stanowiska zawodowego. Nowicjaty i okresy wyczekiwania, podobnie jak „majstersztyki” i inne wymogi (zwłaszcza obfitego ugoszczenia towarzyszy), stanowią często bardziej ekonomiczne niż autentycznie kwalifikacyjne roszczenia wobec kandydatów.”⁴⁴

Takimi organizacjami były *cechy rzemieślnicze*. Naturalnie niektóre gałęzie rzemiosł jak np. ciesielstwo, masowo praktykowane na wsi, zorganizowały się w cechy dopiero w XVI, a gdzieś tam nawet w XVII wieku. W miarę rozwoju rzemiosła w większych miastach wyodrębniło się wiele specjalności zrzeszonych w osobne cechy.⁴⁵ Cechy były bardzo dobrze zorganizowane. „Ze względu na cel działania jak i strukturę organizacje te nawiązywały z jednej strony do tradycji korporacji rzemieślniczych z okresu schyłku

⁴⁴ *Gospodarcze odniesienia wspólnot (gospodarka i społeczeństwo)* w: Weber M., *Gospodarka i Społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, PWN, Warszawa 2002, s. 261-266.

⁴⁵ Zob. Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957*, s. 27.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**

61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

cesarstwa rzymskiego, z drugiej zaś do bractw religijnych. Otaczały opieką całość życia zawodowego i rodzinnego swoich członków.”⁴⁶ Cech gromadził fundusze pochodzące ze składek członków. Zdarzało się, że nabywał posiadłości i nieruchomości. „Członkami cechów byli samodzielni, rozporządzający własnymi środkami produkcji rzemieślnicy - majstrowie, inaczej **bracia**. Zatrudniali oni uczniów (terminatorów), których wynagrodzeniem była możliwość nauki zawodu. Prócz uczniów pracowali też czeladnicy (**towarzysze**). Czeladnikami zostawali uczniowie, którzy zdali przed starszymi cechu odpowiedni egzamin. Czeladnicy po odbyciu „wędrowki wyzwolenczej” mogli zostać braćmi.”⁴⁷ Do podstawowych funkcji cechów zaliczyć można funkcje:

- produkcyjne - określanie rozmiarów produkcji i kontrola jakości wyrobów, pozyskiwanie surowca, jego rozdział oraz zbył towarów;
- szkoleniowe - kontrola kształcenia uczniów, przeprowadzanie egzaminów mistrzowskich dla czeladników;
- sędownicze - ustalanie reguł życia cechowego, sądzenie i karanie za ich naruszenie;
- religijne - udział w nabożeństwach i procesjach, fundacje dla kościołów;
- militarne - obrona wyznaczonych odcinków murów miejskich w czasie oblężenia, ćwiczenia we władaniu bronią, organizacja milicji miejskiej;
- towarzysko-kulturalne i samopomocowe - wspólne uczyty i zabawy, pomoc dla wdów i sierot po mistrzach, akcje filantropijne.”⁴⁸

Działające w Polsce w XIII – XIV wieku cechy początkowo przyczyniły się do rozwoju gospodarczego poprzez krzewienie nowych, bardziej efektywnych technik produkcji, rozwinięcie podziału pracy, a także wpływały na życie społeczne dzięki swojej ekonomicznej

⁴⁶ Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce*, seria: *Ocalić od zapomnienia*; Sport i Turystyka – MUZA S.A., Warszawa 2008, s. 12.

⁴⁷ Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce*, seria: *Ocalić od zapomnienia*; Sport i Turystyka – MUZA S.A., Warszawa 2008, s. 12.

⁴⁸ Szpak J. *Historia Gospodarcza Powszechna*, PWE, Warszawa 2001, s. 57.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

sile powodującej osłabienie przewagi gospodarczej feudałów. „W tym okresie rozwoju rzemiosła konieczne były tak silne organizacje, by feudałowie nie mogli ich złamać. Nie należy też zapominać, że cechy przyczyniły się znacznie do rozwoju kultury mieszczańskiej. Organizowały życie towarzyskie, zabawy, uczty itp.”⁴⁹ Ulegając jednak dostrzeżonemu m.in. przez V. Pareto mechanizmowi krążenia elit cechy rzemieślnicze chcąc ograniczać wzrost konkurencji i zwiększać swoje wpływy i dochody zaczęły „zamykać się”. Tzw. **zamknięcie się cechów** Max Weber nazwałby „zawłaszczaniem, które jest zasadniczo procesem: „zamykania” zmonopolizowanych, społecznych lub ekonomicznych szans⁵⁰.”⁵¹ Zamknięcie się cechów wpłynęło oczywiście na podrożenie wyrobów. Najważniejszym jego skutkiem był fakt, że wzrastała liczba rzemieślników pracujących poza cechem. Efekt: „**ograniczenie napływu rzemieślników do cechów oznacza zbliżający się ich upadek**”⁵². Cechy przestały odgrywać rolę nurtu rozwoju pchającego koło gospodarki. Jako „towarzystwa wzajemnej adoracji” zaczęły raczej hamować rozwój produkcji.

Wspomnieć należy jednak jeszcze raz o rzemiośle wiejskim. Określenie „partacz” mające tak wcześniej, jak i obecnie zabarwienie pejoratywne – raczej ze względu na dążenie do monopolizowania działalności przez cechy niż rzeczywisty brak umiejętności, niechlujność, niedokładność czy nieprofesjonalność człowieka tym terminem nazywanego – odnosiło się, jak powiedziano, do niezrzeszonych w cechu rzemieślników pracujących poza miastem. Jak w każdej pracy „jedni robili to byle jak, jakby „na pańskim”, drudzy zaś z zamiłowaniem,

⁴⁹ Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 37-38.*

⁵⁰ „Każdy cech rządził się własnymi ustawami, a choć członkowie ponosili na jego rzecz pewne ciężary, to jednak uprawnienia, a czasem i specjalne przywileje, czyniły te wydatki opłacalnymi. Taki np. przywilej, jak wyłączność prawa sprzedaży swych wyrobów na terenie miasta...” Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 38.*

⁵¹ *Gospodarcze odniesienia wspólnot (gospodarka i społeczeństwo)* w: Weber M., *Gospodarka i Społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, PWN, Warszawa 2002, s. 265-266.

⁵² Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 40.*

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

starannie dopełniając szczegółów.”⁵³. Należy jednak podkreślić, że „troska o formę i optymalną funkcjonalność wyrabianych rzeczy, przy ubogim i prostym warsztacie, archaicznej technologii, wymuszała nauczenia się perfekcyjnego posługiwania narzędziami i znajomości tajników używanego surowca.”⁵⁴

Wskazując rzemiosło wiejskie nie mamy na celu podkreślania ciężkiej doli mieszkańców wsi w czasach feudalizmu na ziemiach polskich. Rola rzemiosła wiejskiego jest w naszej analizie istotna ponieważ jak pisze Z. Skuza: „Produkcja rękodzielnicza wytwarzana w gospodarstwach wiejskich była niejednorodna, przedmioty wyrabiane ręcznie, pojedynczo miały indywidualną, różną od siebie formę. Różniły się też technicznymi rozwiązaniami szczegółów łączy, zdobień, kształtem, kolorem i deseniami pochodzącymi od nieznormalizowanego surowca. Miały też zaskakujące rozwiązania konstrukcyjne, były przysposobiane do konkretnych potrzeb. Rękodzielnicy pracujący w określonym środowisku, aby sprzedać niepotrzebne w gospodarstwie nadwyżki swojej produkcji stosowali nie tylko kryterium użyteczności, ale też upodobań estetycznych otoczenia. **Powstawały w ten sposób różnice w formie i zdobnictwie pomiędzy określonymi regionami kraju. (...) Miejszem, gdzie indywidualizm rękodzielników przechodził proces standaryzacji, gdzie ustalano gusty estetyczne i mody były targi, jarmarki⁵⁵ oraz odpusty.**⁵⁶

⁵³ Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce*, seria: *Ocalić od zapomnienia*; Sport i Turystyka – MUZA S.A., Warszawa 2008 s. 9.

⁵⁴ Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce*, seria: *Ocalić od zapomnienia*; Sport i Turystyka – MUZA S.A., Warszawa 2008 s. 9.

⁵⁵ „Jarmark (lub targ) [pisał Ludwik Krzywicki] w którymś miasteczku skupiał dookoła siebie mieszkańców kilku lub kilkunastu parafij i tworzył z nimi pospołu świat w sobie zamknięty, wystarczający sobie własnymi produktami. Produkcja, w nim zawarta, miała swoje zwyczaje, swoje normy, swoje właściwości. Leżąca w sąsiedztwie okolica, posiadająca swoje ognisko w jarmarku w innym miasteczku, już wyróżniała się od poprzedniej właściwościami towaru swego, warunkami pracy, istniejącym obyczajem”. Za: Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce*, seria: *Ocalić od zapomnienia*; Sport i Turystyka – MUZA S.A., Warszawa 2008, s.10

⁵⁶ Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce*, seria: *Ocalić od zapomnienia*; Sport i Turystyka – MUZA S.A., Warszawa 2008, s.10

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Ponieważ jest to tylko zarys historii rzemiosła i cechów wspomnimy tylko, że w XVI wieku „w zachodniej Europie coraz silniej zaczynają się zarysowywać wielkie zmiany gospodarcze i społeczne. W północnych Włoszech, we Flandrii i Holandii, w Anglii, częściowo również we Francji i Niemczech nowe formy organizacji produkcji rozsadzają skostniały ustrój cechowy.”⁵⁷ Tymczasem w Polsce, która znajdowała się wówczas raczej na peryferiach rozwoju gospodarczego w stosunku do wymienionych państw poza wspomnianym rozwojem rzemiosła efekty przynosi jednoczesny rozwój rolnictwa. Umożliwił on wyprodukowanie nadwyżek umożliwiających nie tylko wyżywienie polskich miast. „Wielotysięcznej ludności miejskiej Flandrii, Holandii i Anglii nie starcza już własna produkcja rolnicza; od XV wieku coraz więcej zboża polskiego wpływa na tamtejsze rynki.”⁵⁸ Skutkiem tej sytuacji było zapóźnienie polskiej gospodarki, w tym rewolucji przemysłowej, gdyż akcent położono na rolnictwo. Wzrosły apetyty szlachty na zwiększające się zyski z handlu żywnością. „Od roku 1520 sądy królewskie nie brały pod uwagę żadnych skarg chłopów przeciw panom. Ucisk chłopów, którzy nie mieli żadnej legalnej formy obrony swych interesów, wzrastał coraz bardziej. (...) Coraz mniej chłopów jeździło do miasta po zakupy towarów”⁵⁹. (...) Chłop nie może często pozwolić sobie nawet na zakup w kuźnicy nowego pługa, który przecież stanowi jego główne narzędzie pracy. Wyroby rzemieślnicze coraz częściej zastępuje niezdarnymi przedmiotami wykonanymi przez siebie. Jesteśmy świadkami zwrotu do gospodarki naturalnej. Zwrot ten widoczny jest również w rozwoju rzemiosła dworskiego, pracującego

⁵⁷ Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 199.

⁵⁸ Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 200.

⁵⁹ „Brak „gotowego grosza” zarówno w formie gotówki, jak i towaru na wymianę utrudniał skorzystanie z pomocy fachowców. Wiele rzeczy wykonywano więc w ramach własnej rodziny lub tzw. pomocy sąsiedzkiej. (...) Wykonanie prymitywnych narzędzi rolnych czy przedmiotów niezbędnych w gospodarstwie nie wymagało dużych kwalifikacji ani rozbudowanego warsztatu. Każdy mógł je zrobić sam wykorzystując swój skromny zestaw narzędzi.” Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce*, seria: *Ocalić od zapomnienia*; Sport i Turystyka – MUZA S.A., Warszawa 2008, s.8.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

na użytek jednej włości szlachcica, który również chce mieć wszystko wykonane w ramach własnego gospodarstwa, bez potrzeby kupowania w mieście. (...) Ogromne zyski z handlu zbożem wyrabiają w polskiej szlachcie zamiłowanie do wystawności i przepychu. Szlachcic kupuje kosztowne sukna, zaopatruje się w Gdańsku w różne luksusowe ozdoby, pasy, klamry i wstęgi dla siebie i małżonki, sprowadza gdańskie meble, nawet gdańską wódkę. Ciekawa rzecz: gdy w całej Polsce rzemiosło miejskie upada, w Gdańsku, gdzie panowie szlachta spieniężają zboże ze swych folwarków i robią zakupy, rozkwitają wszelkiego rodzaju rzemiosła luksusowe. Również w Warszawie, stolicy Wazów, siedzibie rządu szlacheckiego i sejmu, kwitnie złotnictwo, jubilerstwo, rozwijają się warsztaty pasamoników.”⁶⁰ Dostrzegłszy pojawiające się możliwości wzbogacenia szlachta odsunęła miasta od udziału w rządach podkopując tym samym polskie rzemiosło i handel⁶¹. „Sejmy szlacheckie kilkakrotnie uchwalają zniesienie cechów, uwalnia się od ceł przywożone przez szlachtę obce towary, zabrania się kupcom polskim wywozić towary za granicę, wszelkimi siłami popiera się obcy import.”⁶² Motyw był identyczny jak przy tworzeniu i zamykaniu cechów – „szlachta chciała sama tylko ciągnąć zyski ze wszystkiego, nie dopuszczając żadnego konkurenta”⁶³. W efekcie tej osobliwie pojętej oszczędności szlacheckiej:

- powstało rzemiosło dworskie – „po co kupować w mieście, kiedy poddany zrobi to samo za darmo”?;
- formalnie zniesiono cechy – „aby rzemieślnicy nie mogli ustalać cen, aby monopol dyktowania cen przysługiwał tylko władzom szlacheckim”;

⁶⁰ Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 240-241.*

⁶¹ Postanowienia sejmów w 1496, 1538, 1556

⁶² Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 241.*

⁶³ Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 241.*

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- zwolniono z cła towary zagraniczne – „zalewały one Polskę, mimo iż broniło się przeciw temu rodzime rzemiosło”;
- „szlachta stała się gorliwym protektorem wszelkiego rodzaju „partaczy”⁶⁴, starając się przy ich pomocy podciąć u korzenia cechowe rzemiosło miejskie”⁶⁵.

Partacze (będąc czasem czeladnikami, których usunięto z cechu, niekoniecznie w uczciwy sposób) wskutek swoich wędrówek poznawali nowe technologie i techniki produkcji dzięki czemu mogli też być bardziej efektywni niż rzemieślnicy cechowi na co wskazują zarówno A. Maczak, H. Samsonowicz, B. Zientara jak i Z. Skuza⁶⁶.

Podkreślić należy zatem, że cechy rzemieślnicze charakteryzują dwa istotne elementy:

- funkcjonalny – dbałość o wysoką jakość produkcji i gwarancję umiejętności członków;

⁶⁴ Dodatkowym ciosem dla miast, a tym samym cechów rzemieślniczych było powstanie *jurydyk*. „W XVII i XVIII wieku wszystkie większe miasta zostają otoczone pierścieniem takich jurydyk, należących przeważnie do wielkich feudałów świeckich i duchownych. Mieszkańcy jurydyk nie podlegają władzom miejskim, nie płacą podatków miastu, lecz swemu panu – feudałowi, ciągną jednak korzyści z wszelkich udogodnień związanych z miastem. W jurydykach osiadali „partacze”, działający na szkodę rzemiosła cechowego, a wyzyskiwani przez pana. (...) Dopiero postępowe reformy końca XVIII wieku zlikwidowały tę obręcz, hamującą rozwój miast.” Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 242.*

⁶⁵ Zob. Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 241-242.*

⁶⁶ „Szlachta wykorzystywała do tego celu rzemieślników wiejskich oraz *partaczy*. Partaczami byli producenci nienależący do organizacji cechowych, zazwyczaj dawni czeladnicy, którzy produkowali taniej, więcej, a często i lepiej. Podczas swoich „wędrówek wyzwoleniczych” zdobywali nowoczesną wiedzę techniczną o produkcji.” Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce, seria: Ocalić od zapomnienia; Sport i Turystyka – MUZA S.A., Warszawa 2008, s. 13.*

oraz

„...cechowi czeladnicy bowiem doskonale orientowali się, że są krzywdzeni i wyzyskiwani, i korzystali z każdej sposobności, by wystąpić przeciwko majstrom. Walka przybierała rozmaite formy. Znamy wiele wypadków, kiedy to czeladnicy uciekali od majstra przenosząc się do innego warsztatu, co zresztą było niełatwe. Jeśli bowiem nie odczuwano dużego popytu na artykuły rzemieślnicze, właściciele warsztatów bali się przyjmować zbiegłego czeladnika. Często czeladnik nie mogąc się doczekać wyzwolin opuszczał warsztat i zaczynał pracować sam, niezależnie od cechu, na swoim. Czeladników takich nazywano „partaczami”. Jeżeli „partacza” nie brał pod opiekę jakiś możny feudał, cech znajdował sposób, aby mu uniemożliwić pracę.” Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 34*

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- dysfunkcyjny – ograniczanie przedsiębiorczości – „Nie dopuszczano do usprawnień technicznych i pracy mechanicznej (np. folusza w sukiennictwie czy kołowrotka), aby nie naruszać zasady równości szans wszystkich producentów.”⁶⁷

Ponieważ *pieniądz nie ma pana*, a w celu jego zdobycia ludzie wykazują się przedsiębiorczością niezależnie od zmian w otoczeniu – polskie rzemiosło nie upadło wraz z polskim państwem, „ale w pierwszej sprzyjającej chwili zaczęło się rozwijać z nową siłą. Okres rządów dwu Augustów w XVIII wieku, charakteryzujący się całkowitym upadkiem politycznym Polski, jest jednocześnie okresem, kiedy rzemiosło polskie zaczyna się dźwigać.”⁶⁸ Zmiany społeczne i gospodarcze zachodzące wówczas w Europie, a także utrata przez Polskę pozycji żywiciela Europy skłoniła przedsiębiorcze jednostki werbujące się tak z kupców, jak i z rzemieślników, a nawet szlachty do skupienia się na innych rodzajach działalności, innych potencjalnych źródłach dochodów. „W Wielkopolsce powstają nowe manufaktury sukiennicze, tym razem z silniejszym dopływem kapitału kupieckiego. Wielkie piece Zagłębia Staropolskiego rozpoczynają wzmożeniem produkcji polskiego żelaza i stali nowy okres w dziejach naszego przemysłu”⁶⁹. Choć rewolucja przemysłowa bezpośrednio na ziemiach polskich miała miejsce dopiero latach 20-30 XIX w., jej wpływ na rzeczywistość społeczno gospodarczą był taki jak wszędzie – oddzieliła przemysł od rzemiosła.

⁶⁷ Szpak J. *Historia Gospodarcza Powszechna*, PWE, Warszawa 2001, s. 57.

⁶⁸ Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 242.

⁶⁹ Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1957 s. 243.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Dzieje rzemiosła w Wielkopolsce od XIX do początku XX wieku.

Rzemieślnik z wysokimi kwalifikacjami na ogół łatwiej sobie radził z różnorodnymi zawodowymi trudnościami aniżeli mistrz niedouczony, nie pogłębiający systematycznie zdobytych ongiś wiadomości praktycznych i teoretycznych.

Czesław Łuczak

Podjęwając tematykę tradycji rzemiosła wielkopolskiego trudno wskazać jego szczególne cechy dotyczące wzornictwa. Oczywiście istnieją różnice regionalne ze względu na wzornictwo czy zdobnictwo, ale obejmują głównie rzemiosło artystyczne. To zaś, zwykle jest omawiane poprzez analizę wytwórczości, a raczej twórczości poszczególnych rzemieślników czy raczej artystów. W kwestii wzornictwa przemysłowego interesuje nas jednak duża skala upowszechnienia deseni niż pojedyncze, jednostkowe dzieła.

Spróbujemy zatem przedstawić kształtowanie się sytuacji społeczno-gospodarczej wielkopolskiego rzemiosła od czasów zaboru pruskiego, gdyż naszym zdaniem dopiero wtedy można zacząć analizować to, co polskie w Wielkopolsce i odróżnić od tego co polskie nie było. Czasy zaborów wzmocniły poczucie tożsamości zarówno narodowej – z uwagi na działania depolonizacyjne zaborców – jak i lokalnej – ze względu na odmienne problemy w każdym z zaborów.

Przedsiębiorczość, rzetelność, oszczędność i poszanowanie pracy to stereotypowe cechy Wielkopolan. Niewykluczone, że wykształciły się dzięki kontaktom właśnie z pruską rzeczywistością gospodarczą, w której *duch kapitalizmu* był rozwinięty dalece bardziej. Rzemiosło wielkopolskie ma swoje zasługi nie tylko na polu podnoszenia standardów pracy zawodowej, ale również działalności społecznej i ekonomicznej na rzecz rozwoju

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Wielkopolski. Było główną gałęzią gospodarki, zatrudniając dużą część ludności polskiej. Rząd pruski starał się oprzeć gospodarkę Wielkopolski na rolnictwie. Dotychczas dobrze rozwijający się przemysł tekstylny tracił na znaczeniu. Zainteresowanie historyków piszących o rzemiośle w Wielkim Księstwie Poznańskim skupiały się głównie na tej działalności.

W samych Prusach już w 1731 r. ograniczono na mocy ustawy przywileje cechowe⁷⁰ – przełamano monopol produkcji. Umożliwiono też działalność tzw. „wolnym mistrzom”, którzy mieli prawo wytwarzania dóbr i usług na podstawie jedynie specjalnych dyplomów wydawanych przez władze miejskie. „Tak wczesne przeprowadzenie pierwszej, większej reformy skostniałych organizacji rzemieślniczych wiązało się nieodłącznie z polityką popierania przez państwo przemysłu manufakturowego, którego rozwój one [cechy] w znacznym stopniu hamowały”⁷¹. Władze pruskie świadomie usuwały czynniki ograniczające powstanie przemysłu kapitalistycznego.

Ten właśnie intensywny rozwój przemysłu w Prusach sprawił, że wiele warsztatów rękodzielniczych upadło. Stało się to impulsem do **samoorganizowania się mistrzów w celu ratowania rzemiosła**. Organizowano ogólnopaństwowe kongresy rzemieślników, na których opracowywano i skierowywano do władz centralnych apele i petycje. Wszystkie postulaty rozpatrywano, gdyż w parlamencie było wielu przedstawicieli ugrupowań drobnomieszczańskich. Na rozpatrywaniu jednak się kończyło, gdyż żądania nie były wprowadzane w życie. Historycy zgodnie twierdzą, że „kongresy rzemieślnicze z lat osiemdziesiątych XIX w. przygotowały grunt pod uchwaloną w 1897 r. nowelę do prawa procederowego, na mocy której **powołano do życia izby rzemieślnicze**”⁷². Pierwotnie

⁷⁰ Inne uprawnienia przysługujące dawniej cechom zlikwidowano w Prusach na skutek rewolucji burżuazyjnej w 1810r. zob. Rutkowski J., *Historia Gospodarcza Polski*, Poznań 1950, t. II, s. 82 i 84. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 90.

⁷¹ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 90.

⁷² Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 91.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

uznawano powstanie izb za moment przełomowy w dziejach całego rzemiosła. Ostatecznie jednak **ich kompetencje były niewielkie**. Nie miały wpływu na rozwój wielkiego przemysłu, powstawanie monopolistycznych przedsiębiorstw, które zagrażały branżom rzemieślniczym. Dostrzegalny efekt był taki, że rzemieślnicy mogli teraz po prostu „wygadać się i ponarzekać” na forum publicznym. Władze podejmowały kroki na rzecz rzemiosła tylko w wyniku jego nacisków, a nigdy z własnej inicjatywy. Los rzemieślników stawał się istotny, gdy chodziło o uzyskanie poparcia parlamentu dla działań rządu.

Na terenie wielkopolski rzemiosło było traktowane w odmienny sposób. Wynikało to z faktu, że poprzez drobnomieszczaństwo, a szczególnie rzemieślników realizowane miały być plany germanizacyjne. Dlatego prawodawstwo i wykładnia prawa była dla niemieckiego rzemiosła jak najkorzystniejsza. Władze pruskie popierały i wspierały działalność rzemieślników niemieckich, i nie dbając o pozory szykanowały rękodzielników-Polaków. „Te dwa elementy: uprzywilejowanie rzemiosła niemieckiego i dyskryminowanie polskiego, były ze sobą ściśle sprzężone i stanowiły wytyczną działalności władz państwowych wobec rzemiosła.”⁷³

Początkowo zaborcy pruscy większą wagę przywiązywali do kolonizowania i osadnictwa na wsi. Rzemiosło było sprawą drugoplanową. Nie było potrzeby kolonizacji miast na wielką skalę, gdyż na terenie Wielkopolski mieszkano i pracowało wystarczająco dużo niemieckich kupców i rzemieślników. Poza tym nie chciano tworzyć konkurencji w przemyśle i rzemiosle dla innych terenów Prus. Jednak dla tych, którzy zdecydowali się przenieść na nowe tereny przewidziano szereg ulg:

1. Zwolnienie od różnorodnych, obowiązkowych świadczeń osobistych i usług;
 - a. Zwolnienia z opłaty przy przyjmowaniu prawa miejskiego i nabywaniu koncesji na prowadzenie warsztatu,

⁷³ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 92.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- b. Zwolnienie od wszystkich lub części świadczeń na rzecz miasta na okres sześciu lat,
 - c. Zwolnienie od obowiązku odbywania przez osadnika oraz przybyłych z nim synów i czeladników służby wojskowej,
 - d. Bonifikatę przez trzy lata akcyzy, którą jako podatek pośredni uiszczano wraz z ceną towaru i dopiero następnie co roku ją splotano.
2. Odszkodowania z tytułu kosztów przesiedlenia:
 - a. Zwrot części kosztów za transport majątku ruchomego,
 - b. „podwodowe” wypłacane wszystkim osobo w wysokości 2 gr za każdą przebytą milę od dawnego do nowego miejsca zamieszkania.
 3. Zasiłki pieniężne na zagospodarowanie się:
 - a. Ekwiwalent opłaty rocznego czynszu mieszkaniowego,
 - b. Częściowe pokrycie wydatków na wyposażenie warsztatu w urządzenia i narzędzia.⁷⁴

Do tego, rzemieślnicy osiedlających się w miastach prywatnych, jeszcze nie zabudowanych mieli zagwarantowane prawo zbudowania domu we wskazanym miejscu, „trzyletnie zwolnienie od wszystkich podatków oraz powinności na rzecz pana, zwrot rocznego czynszu mieszkaniowego, zasiłek pieniężny na niezbędne inwestycje”.⁷⁵

W miastach publicznych (dawniej królewskich) stawiano na rzemieślników z branży budowlanej. Miasta takie leżały w obszarze zainteresowania działań germanizacyjnych władz pruskich. Istotne dla kształtowania wizerunku władz, czyli ze względów propagandowych było jednak też to, by przybywający na nowe tereny rzemieślnicy reprezentowali wysokie umiejętności i moralność. Koloniści o niskich kwalifikacjach, których warsztaty nie spełniały zasad dobrego gospodarowania w swoich warsztatach w założeniu mieli nie trafiać na nowe tereny.

⁷⁴ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 92

⁷⁵ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 93

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

By ograniczyć napływ niechcianych osób od 1802 r. wymagano od kolonistów posiadania majątku w wysokości 200 talarów, które miało stanowić rękojmię łatwiejszego przezwyciężenia napotkanych trudności. Wymagano również osiedlania się we wskazanych miejscach. Tylko wówczas mogli liczyć napływowi rzemieślnicy na pełną pomoc władz.

Znacznym ułatwieniem działalności nowych rzemieślników była instytucja „**wolnych mistrzów**” wprowadzona na ziemiach polskich po 1793 roku. Ludność polska nie była obojętna na te zmiany. Władze pruskie nie wydawały osobnych postanowień czy ustaw dla nowych terytoriów, gdyż rozumiały jako sprawę oczywistą, że na przyłączonych terenach również obowiązuje to samo prawo co w całym państwie. Polscy wielcy posiadacze i rzemieślnicy „byli skłonni najwyżej tolerować stan sprzed 1807 roku, to znaczy współistnienie rzemiosła cechowego i koncesjonowanego, nie uznając w ogóle pełnej wolności przemysłowej, której, ich zdaniem, nikt w Księstwie nie wprowadził. Stali oni po prostu na stanowisku konieczności wydania w tej kwestii odrębnej dla Poznańskiego ustawy.”⁷⁶. Władze pruskie były dość zachowawcze i nie przedsięwzięły stanowczych rozwiązań twierdząc, że „w Księstwie istnieje wolność przemysłowa i żaden rzemieślnik nie jest zobowiązany przynależać do cechu, kiedy jednak wstąpi do niego dobrowolnie musi wówczas całkowicie podporządkować się jego zarządzeniom.”⁷⁷ Właścicielom ziemskim nie chodziło jednak o wolność i niezależność polskich tradycji rękodzielniczych. Wielcy posiadacze ziemscy czerpali z rzemiosła duże profity. Pobierali daniny w naturze i pieniądzu, a także korzystali z osobistych usług rzemieślników⁷⁸. Zrozumiałe zatem jest działanie władz pruskich, które licząc na współpracę ze strony ziemiaństwa przyjęły postawę zachowawczą i starały się nie angażować w spory.

⁷⁶ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 94

⁷⁷ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 94

⁷⁸ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 95.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

W tym przypadku kot był, ale spał i to nie przeszkadzało harcować myszom. Ośmielone bierną postawą władz państwowych zarządy cechów dawały wyraz dezaprobacie nadchodzących zmian i albo szykanowały wolnych mistrzów, albo „czyniły trudności tym rzemieślnikom, którzy zgłosili zamiar wystąpienia z organizacji. Żądano np. od nich uregulowania przed otrzymaniem zwolnienia wszystkich finansowych roszczeń wobec cechu (np. w Poznaniu)”⁷⁹. Rzemieślnicy również wtedy wspierani byli przez obszarników. To z ich inicjatywy w 1827 r. sejm Księstwa zwrócił się do króla z prośbą „o zakazanie czynności produkcyjnych „wolnym mistrzom”, jako wyrządzającym szkodę cechom. Równocześnie w tej samej petycji postulowano przywrócenie organizacjom cechowym ich dawnej świetności”⁸⁰. Wielcy posiadacze ziemscy nie zmienili również swego stosunku do uiszczanych przez rzemiosło świadczeń...”⁸¹.

Ducha przedsiębiorczości jednak trudno powstrzymać i wielu rzemieślników nie przejmowało się edyktami, uchwałami sejmów, ani groźbami mistrzów cechowych i zasilali szeregi mistrzów koncesjonowanych. Doszło nawet do tego, że w 1831 rozwiązano cech rzeźników w Bydgoszcy⁸². Pod względem liczebności wolni mistrzowie jeszcze na początku lat trzydziestych XIX w. nie dorównywali rzemieślnikom cechowym. Rosły na sile spory toczony przez obie grupy i każda z nich domagała się wsparcia ze strony administracji państwowej. Ostatecznie władze pruskie zmuszone powiększającym się chaosem ogłosiły 13.

⁷⁹ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 95.

⁸⁰ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Poznaniu, N. P., H. u. G., XVIII B, z dnia 22 XII 1827.za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 95.

⁸¹ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 95.

⁸² Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Bydgoszcy, Akta Rejencji Bydgoskiej, I 4831, 1831 r. za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 95.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

maja 1833 r. specjalny edykt wprowadzający „na obszarze całego Księstwa Poznańskiego pełną wolność przemysłową.”⁸³.

Tym razem polaryzacja poglądów wygenerowała inne antagonistyczne grupy – rzemieślnicy biedniejsi vs bogatsi. Biedniejsi poczuli zagrożenia wynikające z wolnej konkurencji. Bogatsi poczuli związane z nią możliwości. Zasady wolnorynkowe mają to do siebie, że zyskują wielu zwolenników w okresie koniunktury i jeszcze więcej przeciwników w czasie kryzysu. Tak też było z organizacjami cechowymi, których rolę doceniano dopiero gdy czasy stawały się trudniejsze. Rynek sam się wyregulował – część rzemieślników zbankrutowała i zasilila szeregi pracowników najemnych, część stała się przemysłowcami, a dla części nic się nie zmieniło w ich sytuacji zawodowej.

Zdarzało się, że sami zarządcy miast interweniowali u władz centralnych np. w sprawie pomocy dla podupadającego sukiennictwa i płóciennictwa. Sami rękodzielnicy również kierowali liczne petycje do władz rejencji, Księstwa, ministerstw i króla. Między innymi kierowano prośby do rządu o „wszczęcie odpowiednich kroków zmierzających do obniżenia cel prohibicyjnych w Rosji oraz o pomoc materialną dla rzemiosła w postaci ulg podatkowych, pożyczek, subwencji pieniężnych i dostaw urządzeń technicznych. Próby skłonienia caratu do wprowadzenia korzystniejszej taryfy celnej zakończyły się (...) całkowitym fiaskiem, a rząd pruski nie zgodził się na żadne ulgi w podatkach i innych świadczeniach uiszczanych na rzecz państwa. Rękodzielnicy nie otrzymali także pożyczek, subwencji ani też pożądaných przez nich maszyn.”^{84,85}. Jeśli rząd zdecydował się na pomoc to dotyczyła ona przedsiębiorstw przemysłowych z szansami rozwoju.

⁸³ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 95-96.

⁸⁴ „Władze pruskie udzieliły wprawdzie pomocy finansowej niektórym sukiennikom, w Swarzędzu, Rawiczu i Rogoźnie, ale byli to już drobni przemysłowcy a nie rzemieślnicy. Rząd bowiem pomagał w Księstwie w tych latach jedynie, i to w zupełnie sporadycznych przypadkach, przedsiębiorstwom przemysłowym, posiadającym szanse dalszego rozwoju” Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 97.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Do roku 1848 trudno mówić o wrogiej postawie władz pruskich wobec polskich rzemieślników (o ile nie angażowali się w działalność polityczną). Nie oznacza to, że nie stwarzały żadnych trudności. Przedkładane projekty działaczy wielkopolskich powołujące do życia polskie towarzystwa, mające na celu popieranie przemysłu u rzemiosła rozpatrywano negatywnie. „Odrzucono w 1823 r. prośbę Józefa Morawskiego z Oporowa o założenie towarzystwa, które interesowałoby się rozwojem przemysłu; podobnie postąpiono z analogicznymi propozycjami złożonymi w latach 1828-1830 przez Tytusa Działyńskiego i Antoniego Kraszewskiego oraz 1845 r. przez Karola Marcinkowskiego i Karola Libelta.”⁸⁶. W skutek przemian jakie wymusiła Wiosna Ludów zaktywizowała się Liga Polska⁸⁷, w obszarze zainteresowań której znalazły się problemy rzemiosła. Znacząca zmiana nastąpiła w 1849 roku, gdy powołano pierwsze w Wielkopolsce Towarzystwo Przemysłowe⁸⁸, działające również na terenie Poznania⁸⁹.

⁸⁵ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 97.

⁸⁶ Karwowski S., *Historia*, t. I, s. 114 i t. II, s. 67. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 97.

⁸⁷ Liga Polska - Organizacja polityczno-kulturalna działająca w Wielkopolsce i na Pomorzu w latach 1848-1856. Założona została przez polskich posłów do parlamentu pruskiego. Popierana była przez Kościół. Jej głównym celem była obrona interesów Polaków przy wykorzystaniu legalnych metod działania. Zgodnie z hasłami solidaryzmu narodowego do Ligi należeli reprezentanci różnych grup społecznych: od bogatego ziemiaństwa po chłopów. W najintensywniejszym okresie działalności liczyła ok. 40 tys. członków, skupionych w 200 oddziałach parafialnych. Działacze Ligi zakładali pisma, czytelnie, kasy oszczędnościowo-pożyczkowe, organizowali prelekcje i wykłady. Po zaostrzeniu przez władze pruskie przepisów o stowarzyszeniach oraz wzmocnieniu nadzoru policyjnego, w 1856 Liga uległa rozbiciu. Wiele jej inicjatyw przetrwało jednak na poziomie lokalnym. (wikipedia.pl)

⁸⁸ „To pierwsze Towarzystwo Przemysłowe, jak i dalsze polskie organizacje tego typu, powstające dość licznie po 1850 r. i zrzeszające głównie rzemieślników (około 90% członków), stały się w latach 1850—1890 przedmiotem ataków ze strony administracji pruskiej. Przeprowadzano często w ich lokalach rewizje, zabierano na czas przejściowy do wglądu protokoły zebrań i korespondencję, konfiskowano wyłożone w czytelniach polskie gazety, szykanowano członków stowarzyszeń”⁸⁸. Śledzenie i prześladowanie towarzystw przemysłowych wyczerpywało do końca lat osiemdziesiątych XIX w. prawie całą dyskryminacyjną wobec rzemiosła polskiego działalność władz pruskich.” Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 97-98.

⁸⁹ Zob. Grot Z., *Ewaryst Estkowski jako działacz i pisarz polityczny [w]: Sprawy oświaty i kultury województwa poznańskiego*, s. 109 —121, Poznań 1960; W. Jakóbczyk, *Wielkopolska*, t. II, s. 168— 170; S. Karwowski, *Historia*

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Dążąc do zgermanizowania wschodnich obszarów Rzeszy, a przede wszystkim Wielkopolski jako „głównego ośrodka polskiego życia kulturalnego i politycznego w zaborze pruskim (...) postanowiono (po 1905 roku – przyp. aut.) sprowadzić z głębi Rzeszy około 400 niemieckich rzemieślników i osiedlić ich w 41 miejscowościach Księstwa^{90,91}.

Jak stwierdza Czesław Łuczak w swojej pracy *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)* „Dążenie za wszelką cenę do osiedlenia w Księstwie, w jak najkrótszym czasie maksymalnej liczby osób odbiło się ujemnie na jakości sprowadzanych rzemieślników.”⁹² Nie trudno domyślić się, że decyzję o wyjeździe podejmowali nie ci, którym dobrze się wiodło i cieszyli się renomą. Na ogół byli to „rzemieślnicy nieustabilizowani i bankruci, nie cieszący się w środowisku dostatecznym uznaniem, a więc nie mający na miejscu nic lub niewiele do stracenia”⁹³. Pomoc państwa nie chroniła ich przed wciągnięciem w ekonomiczną walkę między narodami. Będąc kolonizatorami spotykali się z niechęcią i wrogością ludności polskiej, przeciwstawiającej się

t., II, s. 67.za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 97.

⁹⁰ „Powstaje pytanie czy zakreślony w 1905 r. przez władze plan sprowadzenia do Poznańskiego 400 rękodzielników został zrealizowany? Udzielenie dokładnej odpowiedzi nie jest sprawą łatwą, gdyż dysponujemy tylko fragmentarycznymi danymi statystycznymi. Nie znamy bowiem liczby rzemieślników przybyłych na wieś w latach 1912–1914, nie wiemy też ilu rękodzielników osadzono w latach 1908–1913 w miastach. Przyjmując, na podstawie danych z lat 1906–1907, że Gewerbeauskunftsstelle sprowadzała przeciętnie 30 rzemieślników rocznie, to otrzymamy dla okresu 1906-1914 (do 1 VIII) liczbę 259 osób. Jeżeli do tego dodać jeszcze 116 rękodzielników osiadłych na wsi (do 1911 r.), to łączna liczba osadników w rzemiośle wynosi już 375, a przecież Komisja Kolonizacyjna w latach 1912–1914 nie próżnowała. Prawdopodobnie więc zamierzenia władz co do liczby mających przybyć do Księstwa niemieckich rzemieślników zostały w pełni urzeczywistnione.” Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 99.

⁹¹ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 98.

⁹² Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 99.

⁹³ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 99-100.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

wszelkimi germanizacji w każdej formie. Ci, którzy nie mogli przewyciężyć napotkanych trudności bankrutowali. Inni wracali w bezpieczniejsze rodzinne strony⁹⁴.

Nietrudno domyślić się, że wspomaganie rękodzielników niemieckich towarzyszyły działania dyskryminujące rzemieślników polskich. Prześladowano działaczy towarzystw przemysłowych, bywało, że pozbawiano „niekiedy Polaków prawa wykonywania zawodów wymagających specjalnej koncesji”⁹⁵, oraz starano się likwidować te cechy, których nie udało się zgermanizować.

Taka sytuacja zmusiła polskich rzemieślników do działań obronnych. Wskazać należy dużą aktywność i ogromną rolę wspomnianych towarzystw przemysłowych. Organizowały one bowiem „odczyty, kursy i szkoły z polskim językiem wykładowym, urządzały wystawy, organizowały zjazdy, zakładały biura porad, wydawały drukiem czasopisma i broszury o tematyce zawodowej”⁹⁶. Dokonania towarzystw przemysłowych można wskazać na wielu polach. Działały na rzecz utrzymania możliwie najwyższej liczby polskich miejsc pracy. Poszerzały fachową wiedzę rzemieślników, a poprzez nauczanie i publikowanie w ojczystym języku zapobiegały germanizacji.

Niech za podsumowanie działalność rzemieślników i organizacji wielkopolskich posłużą słowa Czesława Łuczaka: „rozwijającej się działalności (...) organizacji, popieranym przez polskie społeczeństwo, należy zawdzięczać, że polityka władz pruskich wobec rzemiosła w Księstwie po 1890 r., mimo dużego nakładu środków finansowych i uruchomienia całego

⁹⁴ WAPP, N. P., H. u. G., XVIII B 42 i 43, lata 1910-1913; G. Poetschke, o. c., s. 30; K. Schönberg, In letzter Stunde. Notschrei eines Sohnes der Provinz Posen, Mahnwort und herzliche Bitte an die Heimatgenossen deutscher und polnischer Zunge, Berlin 1908 (cyt. K. Schönberg), s. 30. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962 s.100.

⁹⁵ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 101.

⁹⁶ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 102.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

aparatu propagandowego, nie przyniosła w pełni upragnionych efektów. Kilkanaście tysięcy polskich warsztatów rzemieślniczych przetrwało aż do końca zaborów.”⁹⁷

Należy również wspomnieć o działalności stowarzyszenia *Straż*, założonego w 1905 roku. Zajmowało się ono w prawdzie w większej mierze przemysłem, ale również wskazywaniem i kierowaniem rzemieślników do tych miejscowości, w których mieli oni szansę się utrzymać. Znamienna była też prowadzona wśród rodziców akcja *swój do swego*. Polegała na posyłaniu dzieci na naukę do deficytowych branż w rzemiośle.⁹⁸ Sytuacja nie była łatwa, gdyż wówczas dopływ uczniów do rzemiosła był dość niski.

W 1906 roku na posiedzeniu poznańskiej Izby Rzemieślniczej zakwestionowano obowiązujący od wieków czas terminowania uczniów⁹⁹ i wnioskowano o przedłużenie nauki o pół roku. Uzasadnieniem tego postulatu miały być rzekome straty ponoszone przez mistrzów „z powodu obowiązkowego uczęszczania uczniów do szkół doksztalających.”¹⁰⁰ Część rzemieślników mająca na względzie dopływ nowych adeptów, sprzeciwiała się temu postulatowi. Byli wśród nich oczywiście tacy, którzy nie popierali pomysłu przedłużenia okresu kształcenia, ponieważ pracowali w małych miejscowościach, w których szkół doksztalających nie było. Przyjęto kompromisowe rozwiązanie – decyzyjność w tej sprawie

⁹⁷ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 102.

⁹⁸ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 102.

⁹⁹ „Nauka w warsztacie rozpoczynała się w zasadzie okresem próbnym, nie dłuższym niż trzy miesiące, w którym obydwie strony mogły odstąpić od umowy bez ponoszenia jakichkolwiek z tego powodu konsekwencji⁹⁹. Po szczęśliwym przebrnięciu przez okres próbny terminator kontynuował naukę, która trwała do początku XX w. w sumie nie dłuższej jak 3 lata. (...) Te decyzje nie były podyktowane interesem uczniów, ale „pryncypałów”, którzy w ten sposób mogli o kilka miesięcy dłużej eksploatować wykwalifikowanego już pracownika. O tym, że takie, a nie inne były pobudki działania wielu mistrzów świadczy fakt, że w czasie trzyletniej nauki zmuszano dość często uczniów do wykonywania różnorodnych prac nie mających nic wspólnego ze szkoleniem zawodowym, jak niańczenie dzieci, uprawianie pola i ogrodu itp.” „Ruch Chrześcijańsko-Społeczny”, z dnia 1 III 1904, s. 245. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 104-105.

¹⁰⁰ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 104.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

pozostawiono władzom poszczególnych cechów. Nie oznacza to, że sprawa ucichła. Zwolennicy wydłużenia nauki urosli w siłę i w 1910 roku udało się im przeforsować w Izbie Rzemieślniczej w Bydgoszczy wniosek o wprowadzenie „obowiązku terminowania przez 3 1/2 roku, a w murarstwie i ciesielstwie nawet przez 4 lata”¹⁰¹. Poznańska Izba Rzemieślnicza zmiany wprowadziła trzy lata później, „w 1913 r. przedłużyła naukę w rzemiośle do 3 1/2 roku, z wyjątkiem krawiectwa i fryzjerstwa, w których to branżach uczeń terminował nadal 3 lata, oraz warsztatów kapeluszniczych, gdzie nauka trwała tylko 2 lata.”¹⁰²

W kontekście naszej analiza istotna jest uwaga Czesława Łuczak, który w przytoczonej tu pracy stwierdza: „Wysuwany często postulat bardziej wszechstronnego i gruntownego kształcenia uczniów był jak najbardziej słuszny. Wymagał tego rozwój nauki i techniki oraz coraz bardziej skomplikowanych w okresie kapitalizmu stosunków gospodarczych. Droga do osiągnięcia tego celu wiodła jednak nie poprzez przedłużanie nauki u mistrza, ale poprzez uczęszczanie do szkół zawodowych, dysponujących doświadczoną kadrą nauczycieli i posiadających **rozsądnie ułożony program dostosowany do konkretnych potrzeb poszczególnych zawodów** (podkr. autora).”¹⁰³ Jakże aktualna wydaje się być ta wypowiedź z lat 60. XX wieku! Szkoły nastawione na ten właśnie cel powstawały na terenie Wielkopolski już w pierwszej połowie XIX wieku. „Pierwsza w ogóle w Wielkopolsce szkoła zawodowa dla terminatorów powstała w Poznaniu w 1823 r. z inicjatywy władz rejencyjnych.”¹⁰⁴ Należy jednak mieć na uwadze, że celem władz pruskich była germanizacja a nie d o k s z t a ł c a n i e , we właściwym sensie. Jest to tym bardziej widoczne, gdy uświadomimy sobie, że językiem

¹⁰¹ „Posener Handwerkerzeitung”, XI, 1910, nr 8, s. 58. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 105

¹⁰² „K. P.”, z dnia 10 VI 1916; „Posener Handwerkerzeitung”, XIV, 1913, nr 9, s. 67; „Robotnik”, z dnia 14 IX 1913; k. W. Juszczak, *Sprawozdanie*, s. 60. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 102.

¹⁰³ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 105.

¹⁰⁴ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 105-106.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

wykładowym był niemiecki. W Bydgoszczy szkołę na tych samych zasadach uruchomiono w 1850 roku¹⁰⁵.

Były to tzw. **szkoły niedzielne (Sonntagsschule)**¹⁰⁶ jednak ta forma nie odpowiadała ani uczniom, którzy unikali zajęć w wolny od pracy dzień, ani nauczycielom. Taka sytuacja sprawiła, że popularność zdobył realizowany w Księstwie Poznańskim już od 1828 roku **system szkół wieczorowych** – były to kursy rysunku i modelarstwa¹⁰⁷. Opartą o ten sam program i na tych samych zasadach szkołę powołało Poznańskie Towarzystwo Przemysłowe w 1850 roku – obie jednak istniały dość krótko¹⁰⁸.

Po Wiośnie Ludów, która przyniosła wiele przemian społecznych na sile przybrały tendencje do zakładania **szkół wieczorowych przemysłowych**. Mieli kształcić się w nich zarówno pobierający naukę w warsztatach rzemieślniczych uczniowie, terminatorzy jak i młodzi robotnicy przemysłowi. Pomysł nie do końca się udał, a zadanie te przejęły szkoły zakładane przez „stowarzyszenia gospodarcze: *Politechnischer Verein*¹⁰⁹, *Handwerkerverein* i

¹⁰⁵ „Program nauczania obejmował arytmetykę, geometrię, mechanikę i chemię. Zajęcia prowadzono w niedzielę, stąd też nazywano ją szkołą niedzielną (Sonntagsschule) . Analogiczną szkołę uruchomiono w 1850 r. w Bydgoszczy. Osiem lat później uczęszczało już do niej 377 uczniów rzemieślniczych . W latach 1860-1861 na terenie Księstwa Poznańskiego istniało ogółem 11 niemieckich szkół niedzielnych z 43 wykładowcami oraz 878 uczniami, zapoznającymi się z podstawowymi elementami arytmetyki, geometrii, fizyki, chemii, geografii, kaligrafii, historii, rysunków i religii. Szkoły te nie odegrały w doskonaleniu zawodowym rzemiosła znaczącej roli, gdyż zlokalizowano je jedynie w Poznaniu i Bydgoszczy; mógł więc w nich pobierać naukę niewielki odsetek terminatorów i to tylko władających językiem niemieckim.” Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 106.

¹⁰⁶ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 106.

¹⁰⁷ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 106.

¹⁰⁸ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 106.

¹⁰⁹ „Szczególnie dużym powodzeniem cieszyły się w szkole kierowanej przez Politechnischer Verein rysunki i modelarstwo, zajęcia prowadzone przez wytrawnych pedagogów i dobrych specjalistów, na które uczęszczali także Polacy¹⁰⁹. Była to zresztą jedyna po 1870 r. prywatna szkoła przemysłowa w Poznańskim, dostępna dla młodzieży obydwu narodowości.” Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 107.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**

61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Towarzystwo Przemysłowe (drugą już z kolei), wszystkie posiadające siedzibę w Poznaniu”¹¹⁰.

Po 1860 roku szkoły niedzielne zamieniano na wieczorowe. Największą popularność wśród szkół wieczorowych zdobyła jednak prowadzona przy poznańskim Towarzystwie Przemysłowym. Powołano ją w 1861 roku, a po zjednoczeniu Niemiec ją zreorganizowano. Było to poważne społeczne przedsięwzięcie gdyż „dochody na jej utrzymanie czerpano ze składek uiszczanych przez członków Towarzystwa, z loterii fantowych, subwencji Towarzystwa Oświaty, Funduszu Miłoślawskiego hrabiego Seweryna Mielżyńskiego oraz z nadwyżek finansowych uzyskiwanych z wystaw przemysłowych. Realizowany w niej dwuletni program nauczania terminatorów, często zresztą zmieniany, obejmował: język polski i niemiecki, fizykę, geometrię, geografę, rysunki, księgowość, korespondencję, religię i śpiew”¹¹¹.¹¹²

Taka działalność nie mogła być tolerowana przez władze niemieckie. Niektóre szkoły jednak udawało się „obejść”. Np. gdy uniemożliwiano zajęcie odpowiednich do nauki lokali, ta odbywała się w prywatnych mieszkaniach. Nie wszystko jednak udawało się „obejść”. Poważną komplikacją działalności szkół był wydany w 1887 roku zakaz wykładania w tych szkołach nauczycielom państwowym, co spowodowało, że w szkole nie mógł nauczać wykwalifikowany personel.

Organizacje takie, jak założone w 1841 roku Towarzystwo Naukowej Pomocy miało na celu podnoszenie zawodowych kwalifikacji rzemieślników. „Pokrywało poprzez stypendia

³¹ „K. P.”, z dnia 9 VIII 1875; K. Kościński, *Przewodnik po Poznaniu i w lelkim Księstwie Poznańskim*, Poznań 1909 (cyt. K. Kościński, *Pracownice*) s. 186; Ebert, o.c.s.23; W. Marten, *Sprawozdanie Tow. Przem.*, s. 20; *Posener Handwerkerverein, Rechenschaftsbericht*, I, 1874, s. 8 (cyt. *Rechenschaftsbericht Handwerkervereins*). W 1875 r. powstała również szkoła rzemieślnicza w Szamocinie, niestety nie zachowały się o jej działalności żadne dane.

¹¹¹ Biblioteka Raczyńskich, rękopis nr 490/1, s. 41, 1894 r., rękopis nr 492, s. 3v, 8 i 11, lata 1888 — 1893; „Dz. P.”, z dnia 17 X 1908; W. Marten, *Sprawozdanie Tow. Przem.*, s. 18 19. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 107.

¹¹² Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 107.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

koszty doszkalania kilkudziesięciu rękodzielników zarówno samodzielnych mistrzów, jak i czeladników”¹¹³.

Jest to działalność tym bardziej istotna gdyż jak wiadomo „wyniki ekonomiczne, osiągnęte przez poszczególne warsztaty, zależały między innymi również od stopnia przygotowania fachowego rzemieślnika, od gruntownej znajomości wszystkich czynności wchodzących w zakres wykonywanego zawodu, jak też w ogóle od zasobu i wszechstronności posiadanej wiedzy.”¹¹⁴

Błędem byłoby sądzić, że podejmowane przez działaczy Towarzystwa Przemysłowego wysiłki były aprobowane przez wszystkich **rzemieślników**. Przeciwnie – **większość** z nich **odnosiła się do działalności szkoły** dość **niechętnie**. Nie odpowiadała im sytuacja, w której musieli godzić się na skracanie godzin pracy uczniów, którzy uczęszczali do szkoły w godzinach popołudniowych. Zarząd Towarzystwa sięgając po pozytywistyczne argumenty starał się uzmysłowić korzyści społeczno-gospodarcze jakie niesie z sobą doksztalanie uczniów. Argumenty nie trafiały do mistrzów cechowych. Doprowadziło to do ograniczenia dni szkolnych z 5 do 3 w 1888 roku, a dziesięć lat później do 2 dni. Przy tym wielu terminatorów nie chcąc narażać się mistrzom wybierało system kształcenia szkół niedzielnych, rezygnując z czasu na odpoczynek. Zdarzało się, że mistrzowie zabraniali uczniom chodzić na zajęcia szkolne, a sądy często ich uniewinniły, gdyż dopiero w 1891 roku wprowadzono obowiązek szkolny dla terminatorów w całej Rzeszy. Nie mogąc teraz zabraniać uczęszczania do szkół uczniom, rzemieślnicy starali się przesunąć maksymalnie późno godziny zajęć¹¹⁵. Doprowadziło to do złożenia w 1903 roku na kongresie Izb

¹¹³ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 102.

¹¹⁴ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 103.

¹¹⁵ „Takie postępowanie części rękodzielników, zmierzających bądź to do całkowitej likwidacji nauki w szkołach doksztalających, bądź też do spowodowania prowadzenia zajęć lekcyjnych przy pełnym obciążeniu terminatorów w warsztatach, świadczy niewątpliwie o kierowaniu się przez tę grupę mistrzów wyłącznie

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Rzemieślniczych wniosku o prowadzenie lekcji we wczesnych godzinach popołudniowych, gdyż terminatorzy byli zbyt przemęczeni długą pracą i nauką.

Pomijając dalsze rozważania na temat wad i zalet systemów kształcenia w szkole Towarzystwa Przemysłowego należy zaznaczyć jej wielkie zasługi dla sprawy polskiej. „W okresie intensywnego przeprowadzania w Księstwie akcji germanizacyjnej była jedyną na tym terenie szkołą, w której wszystkie przedmioty wykładano w języku polskim. Jej też zapewne zawdzięczała spora ilość młodzieży rzemieślniczej zamieszkałej w Poznaniu umiejętność pisania w ojczystym języku.”¹¹⁶

Istniały jeszcze w Księstwie utworzone po 1880 r. szkoły. Ich patronami najczęściej były cechy. Tak było w Poznaniu, Lesznie, Ostrowie, Krotoszynie czy Szamocinie. Zdarzało się, że funkcje takie przyjmowały też inne zrzeszenia rzemieślników czy instytucje samorządowe (np. w Bydgoszcy)¹¹⁷.

Państwo niemieckie doksztalcaniem zainteresowało się w latach osiemdziesiątych XIX wieku. W 1886 wprowadzono w Wielkopolsce i Prusach Zachodnich szkoły doksztalające. Ich cele i działalność były jednak raczej polityczne. Miały przyczynić się do germanizacji ludności¹¹⁸.

Teraz już obowiązkowe szkoły doksztalające różniły się w zakresie struktury organizacyjnej i programu nauczania, które zależały od władz lokalnych. Jeśli chodzi o

egoistycznymi pobudkami oraz o **niezrozumieniu interesu i potrzeb rzemiosła jako całości.**” Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 111.

¹¹⁶ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 108.

¹¹⁷ „Bromberger Handwerkerzeitung”, III, 1904, nr 5, s. 4; „Dz. P.”, z dnia 5 II 1891 i z dnia 23 IX 1905; *Jednodniówka cechu fryzjerów*, s. 8; *Jednodniówka cechu malarzy i lakierników*, s. 5–6; *Pamiętnik jubileuszowy K.T.R.P.*, s. 8; G. Poetschke, o. c., s. 396 397. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 108.

¹¹⁸ „Wszystkie zajęcia prowadzono w nich w języku niemieckim, nie licząc się z potrzebami ludności polskiej. Ponadto zaznajamiano uczniów między innymi z historią i geografią Niemiec, z organizacją państwa, nie pomijając przy tym żadnej okazji, by wychować polską młodzież w duchu przywiązania, a co najmniej lojalności wobec cesarza i rządu.” Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 109.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

strukturę to, ta różniła się np. ze względu na dostępność. W jednych – obowiązek kształcenia dotyczył tylko młodzieży zatrudnionej w rzemiośle. W innych – mieli go robotnicy pracujący w fabrykach (np. Bydgoszcz, Chodzież)¹¹⁹. Wspólne było to, że „zawsze obejmowano obowiązkiem nauczania tylko młodzież męską do lat 18, zamieszkującą w średnich i większych miastach”¹²⁰. Istniały też jednoroczne szkoły zawodowe, do których uczęszczali terminatorzy. Nauka tam odbywała się codziennie do południa. „Ukończenie takiej szkoły uprawniało do zaliczenia jednego roku terminowania w rzemiośle”¹²¹.

Kolejny poruszony przez Czesława Łuczaka aspekt szkolnictwa zawodowego z początku XX wieku jest aktualny również dziś. Chodzi o kadre nauczycielską. Wprawdzie, według danych urzędów niemieckich na terenie Księstwa Poznańskiego „istniały w 1902 r. już 93 szkoły kształcące z 8638 uczniami”¹²², to zakres i poziom ich kształcenia był zróżnicowany. **Najlepiej pod tym względem oceniane były szkoły w Poznaniu i Bydgoszczy, które dysponowały zarówno lepiej wykwalifikowaną kadrą jak i możliwościami technicznymi.** „Ogół jednak szkół cierpiał na **brak odpowiednio przygotowanej** do prowadzenia tego typu zajęć **kadry nauczycielskiej**, która przeważnie hołdowała zasadzie jak najbardziej pamięciowego opanowywania materiału, bez zwracania uwagi na jego należyte zrozumienie; nie starała się również wykorzystać w procesie nauczania najnowszych pomocy naukowych.”¹²³ Trzeba jeszcze mieć na uwadze wspomniane cele germanizacyjne, oraz niechęć części młodzieży do zaborcy, przez co i efekty w nauce i wyniki egzaminów były gorzej oceniane przez nauczycieli czy komisje.

¹¹⁹ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 109.

¹²⁰ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 109.

¹²¹ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 111.

¹²² Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 109.

¹²³ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 109-110.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Mimo tych problemów i utrudnień bez wątpienia trzeba stwierdzić, że nauka nie poszła w las. **Zarówno polskie jak i niemieckie szkoły pogłębiały i poszerzały umiejętność i poszerzały wiedzę uczniów, co uchroniło ich przed wtórnym analfabetyzmem.**

W każdej dziedzinie życia i działalności pozytywny wpływ na osiągnięcia ma zdrowa rywalizacja. Także dla terminatorów z przełomu wieków XIX i XX w poszerzaniu i pogłębianiu kwalifikacji pomagało **współzawodnictwo, konkursy i wystawy**. Po 1880 roku ich organizowaniem zajmowały się towarzystwa przemysłowe i niektóre cechy. W komisjach zasiadali najlepsi rzemieślnicy, mający świadomość wad tkwiących w systemie kształcenia. Zwycięzcy otrzymywali nagrody pieniężne. Uczestnikami byli często uczniowie z wielu miejscowości. Była to dla nich okazja nie tylko do **nawiązania nowych kontaktów**. W branżach usługowych odbywały się publiczne konkursy. Wystawy były także dobrą okazją dla mistrzów by **pokazać się zarówno jako znakomici rzemieślnicy jak i nauczyciele**. Konkursy i wystawy dawały możliwość **wymiany doświadczeń i zapoznania się z nowymi sposobami pracy i produkcji**.

Rzemieślnicy mniej zdolni unikali jednak uczestnictwa w tych konkursach, obawiając się zarówno kompromitacji ich uczniów, jak i „krytyki ich własnych, nierzadko znikomych umiejętności, nie pozwalających nieraz na przekazanie uczącym się najważniejszych, potrzebnych w danej branży wiadomości technicznych”¹²⁴. Problem ten dotyczył – jak twierdzi Czesław Łuczak – ponad 90% mistrzów. Różnice w możliwościach kształcenia determinowały jego poziom, który siłą rzeczy był niższy poza dużymi miastami. Doprowadziło to do sytuacji, w której „terminatorzy z wiosek i miasteczek posiadali zazwyczaj mniejszy zasób wiedzy, zwłaszcza teoretycznej, aniżeli ich koledzy wielkomiejscy.”¹²⁵

¹²⁴ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 112.

¹²⁵ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 112.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Co się zaś tyczy **czeladników**, to ich **możliwości dokształcania** się były znacznie **mniejsze**. Jednak jak wynika z danych zgromadzonych przez Czesława Łuczaka, **mniejsze** były też ich **chęci**¹²⁶, o czym ma świadczyć **mała frekwencja na organizowanych dla nich zajęciach**. W nielicznych szkołach niedzielnych i wieczorowych dla czeladzi wykładano jedynie język polski i niemiecki oraz korespondencję. Bardzo rzadko zdarzało się by wykładano arytmetykę czy rysunki.

Doszkalanie czeladników we wcześniejszych wiekach odbywało się **poprzez** obowiązkową **wędrówkę** (czasem międzynarodową), podczas której mieli możliwość poznać obowiązujące w innych miejscach sposoby produkcji, formy organizacji pracy, stosunki rynkowe, kapitałowe i socjalne¹²⁷. Taka praktyka trwała jeszcze do początku XIX wieku **zaprzestano jej ze względów politycznych**:

„W latach 1818 - 1835 władze państwowe wydawały szereg aktów prawnych mających na celu jej ograniczenie i to zarówno w kraju, jak i zagranicą¹²⁸. Przy podejmowaniu tej decyzji chodziło w pierwszej kolejności o przerwanie, a co najmniej utrudnienie kontaktów między organizacjami czeladniczymi w różnych krajach i uniemożliwienie przenikania stamtąd bardziej radykalnych poglądów¹²⁹. (...) Bezpośrednią przyczyną podjęcia pierwszej w tym zakresie decyzji była niepokojąco duża liczba wąsającej się czeladzi, żebrzącej i wzbraniającej się podejmowania jakiegokolwiek pracy¹³⁰.”

¹²⁶ Biblioteka Raczyńskich, rękopis nr 492, s. 10 v, 1898 r. za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 113.

¹²⁷ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 113.

¹²⁸ „Amt. P.”, 1818, nr 34, s. 538; 1828, nr 31, s. 349; 1832, nr 19, s. 151; 1835, nr 14, s. s. 131-132 nr 18, s. 199; R. Specht, *Die Beaufsichtigung der wandernden Handwerksgelesen durch preussische Staatsorgane*, Archivalische Forschungen zur Geschichte der Arbeiterbewegung, t. I. Halle, a.S. 1953, s. 83-88. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 114.

¹²⁹ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 113-114.

¹³⁰ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 118.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Zakaz wędrówek czeladników nie zakłócił dotychczasowego stanu rynku siły roboczej w Wielkopolsce gdyż „ubytek cudzoziemców, spowodowany wprowadzonymi ograniczeniami, został bowiem zrekompensowany przez wydany dla czeladników, obywateli pruskich, zakaz wyjazdu bez uzasadnionych powodów poza granice kraju.”¹³¹. Nie oznacza to, że sytuacja na wielkopolskim rynku pracy była dobra.

Od chwili uwłaszczenia chłopów podaż siły roboczej znacznie przekraczała popyt na nią w Wielkopolsce. Oczywiście większość poszukujących pracy stanowili niewykwalifikowani robotnicy, a tacy rzemieślnikom przydawali się niezwykle rzadko. **Rękodzielnicy mieli problem ze znalezieniem wykwalifikowanych pracowników** (czeladników), ale **problem** też istniał w zakresie **werbunku uczniów** (terminatorów) do zawodów rzemieślniczych. **Wielu** wyszkolonych czeladników **przechodziło do pracy w przemyśle**. W pierwszej połowie XIX wieku jedyną branżą, w której odnotowano nadwyżkę wykwalifikowanych pracowników było podupadające włókiennictwo wielkopolskie. Niełatwo o czeladników było również w małych miastach, gdyż ci też woleli przenosić się do większych ośrodków. Znow dał się odczuć wpływ rozwoju przemysłu na rzemiosło.

Kolejną pochodną rewolucji przemysłowej było jak wspomnieliśmy zmniejszenie napływu uczniów do rzemiosła, a to zaś rzutowało na ilość czeladników. „Rodzice z klas uboższych przeważnie nie zezwalali swoim dzieciom na pobieranie nauki w rzemiośle; zachęcali natomiast ich do podejmowania pracy w przemyśle, gdyż ta nie tylko, że nie wymagała dodatkowych, jak np. w rękodzielnictwie nakładów finansowych, ale zapewniała od razu otrzymywanie wynagrodzenia, wprawdzie początkowo bardzo niskiego. (...) Młodzież zaś z innych klas społecznych posiadała **wyższe w jej mniemaniu aspiracje, gardząc rzemiosłem jako zajęciem zbyt brudnym**. (...) Jedynie **część** uboższego **chłopstwa skierowywała dość**

⁶² „Amt. P.”, 1833, s. 294-295; 1835, nr 14, s. 131-132 i nr 18, s. 199; R. Specht, *Die Beaufsichtigung der wandernden Handwerksgelesen durch preussische Staatsorgane*, Archivische Forschungen zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, t. I, Halle a. S. 1953, s. 83-88. Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 118.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

chętnie swoje dzieci do rzemiosła, uważając zdobycie przez nie pełnych kwalifikacji w tej dziedzinie za awans społeczny.”¹³²

Terminatorzy pochodzący ze wsi nie byli w stanie zaspokoić potrzeb kadrowych rzemiosła. Podejmowano więc różnego rodzaju **akcje na rzecz kształcenia w zawodach rzemieślniczych**. „Apelowano **w prasie** do rodziców o zachęcanie ich dzieci do kształcenia się na rzemieślników; władze niemieckie czyniły bezskuteczne wysiłki zmierzające do **sprawadzenia uczniów z Berlina**; ustalono w krawiectwie i szewstwie **specjalne nagrody pieniężne** w wysokości 100 mk dla najpilniejszych terminatorów, by wywołać u innych zapal do pobierania nauki w tych zawodach; w tym samym celu fundowano niekiedy **stypendia** dla młodzieży pragnącej zdobywać kwalifikacje w deficytowych jeżeli chodzi o zatrudnienie branżach rękodzielniczych”¹³³. **Akcje te nie przyniosły oczekiwanych rezultatów**. Wciąż malała ilość terminatorów. W efekcie doprowadziło to do „zaciętej rywalizacji między poszczególnymi mistrzami, chcącymi angażować czeladników”¹³⁴. By uniknąć konfliktów między rzemieślnikami starano się zorganizować bardziej sprawiedliwy i mniej konfliktogenny sposób kierowania czeladników do potrzebujących rąk do pracy rękodzielniczych. Pod koniec XIX wieku powołano **cechowe biura pośrednictwa pracy**. Istniały też inne formy pośrednictwa pracy. Niektóre biura cechowe same wyznaczał mistrzów, którzy mieli pełnić taką funkcję. Bywało, że taką rolę brali na siebie właściciele gospód, w których nocowali szukający pracy czeladnicy. Biura cechowe miały jednak największą siłę oddziaływania, także dlatego, że oferowały szerszy wachlarz zawodów, do których

¹³² Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 120.

¹³³ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 121.

¹³⁴ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 122.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

skierowywano czeladników. Odznaczały się też, jak pisze Łuczak „sprawniejszą organizacją oraz udzielały poszukującym pracy fachowych porad.”¹³⁵

Czeladnik by zostać mistrzem musiał poddać się egzaminowi mistrzowskiemu. W omawianym przez nas okresie wymagało to czasu, nie tylko ze względu na wypracowanie odpowiedniego poziomu umiejętności, ale ze względu na ustawy z 1849. Egzaminowi mogły być poddane tylko osoby „pracujące co najmniej 3 lata w charakterze czeladnika i posiadające w zasadzie ukończony dwudziesty czwarty rok życia.”¹³⁶ Do końca XIX wieku egzamin przeprowadzany był albo przed branżową komisją cechową, albo (od 1849r.) przed powoływaną przez władze państwowe komisją¹³⁷. Te ostatnie uległy jednak likwidacji i od 1897 działały już tylko komisje izb rzemieślniczych. **Wymagania początkowo¹³⁸ były wysokie:**

„Przy egzaminie wymagano od kandydata dobrego opanowania teorii i praktyki zawodowej, a od końca XIX w. również umiejętności prowadzenia księgowości i znajomości najważniejszych przepisów prawnych, obowiązujących rzemieślników”

¹³⁵ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s.122.

¹³⁶ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s.114.

¹³⁷ „Komisjom obwodowym, w skład których wchodził mistrzowie, przedstawiciele odnośnej gałęzi produkcji, przewodniczył zawsze urzędnik państwowy i egzaminowały one głównie czeladników nie przynależących do cechu.” Za: Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 114.

¹³⁸ „Praktyka egzaminacyjna wykazywała jednak, że wielu rękodzielników nie znało podstawowych wiadomości potrzebnych do dobrego wykonywania zawodu; niektórzy z nich nie orientowali się także w uproszczonej księgowości ani nie umieli przeprowadzić prawidłowo kalkulacji. Mimo tak poważnych braków w wiedzy kandydata komisje niekiedy uznawały egzamin za zdany, przyczyniając się w ten sposób do obniżenia ogólnego poziomu wymagań. Jeszcze mniejsze wymagania stawiano w czasie pierwszej wojny światowej inwalidom wracającym z pola walki, dla których organizowano specjalne egzaminy mistrzowskie . Przez stosowanie pewnych ułatwień starano się jak najwcześniej zapewnić inwalidom wojennym samodzielność gospodarczą.” Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s.114-115.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Wynikające z przemian społecznych, gospodarczych jak i politycznych obniżenie wymagań wobec rzemieślników było postrzegane przez społeczności zarówno niemiecką jak i polską jako zagrożenie, gdyż: „Od stopnia posiadanych przez rękodzielników kwalifikacji zawodowych zależały przecież niekiedy losy prowadzonej walki ekonomicznej między obydwiema narodowościami.”¹³⁹

Wśród praktykowanych form aktywizacji edukacyjnej jak i poszerzania umiejętności zawodowych wśród czeladników można wymienić:

- **wykłady połączone z dyskusją o tematyce technicznej i ekonomicznej**, które miały być przydatne dla każdego rzemieślnika – początkowo organizowane były w dużych miastach, ale z czasem również w mniejszych, a niektóre z nich również publikowano;
- zrzeczenia rzemieślnicze organizowały „**wycieczki** swoich członków do różnych przedsiębiorstw przemysłowych w celu obejrzenia tam urządzeń technicznych oraz obserwowania procesu technologicznego”.

Polskie zrzeczenia rzemieślników nie organizowały innych przedsięwzięć ze względu na ograniczenia finansowe i polityczne.

Dla rzemieślników niemieckich możliwości było więcej. Jednak niezależnie od narodowości i stwarzanych możliwości **tylko kilka procent rzemieślników z nich korzystało**¹⁴⁰. Ci, którzy mieli możliwość brać udział w wykładach, wycieczkach czy kursach rezygnowali z nich w obawie przed utratą klientów lub zarobku z dnia pracy. Dużą część stanowili jednak ci, którzy ze względu na miejsce zamieszkania, możliwości takiej nie mieli. Kolejnym czynnikiem ograniczającym udział rzemieślników w kursach był fakt, że **kursy organizowane były tylko dla niektórych branż**: szewstwo, krawiectwo, stolarstwo,

¹³⁹ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 115.

¹⁴⁰ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 117.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

malarstwo, siodlarstwo, instalatorstwo¹⁴¹. Doprowadziło to do sytuacji, w której **rzemieślnicy na wsi nie znali wielu narzędzi i maszyn stosowanych w ich branży**. Ponieważ wielu z nich nie miało nawet wykształcenia podstawowego, **nie nadążali za postępem technicznym**. To zaś, rzutowało zarówno na możliwości produkcyjne warsztatu, wydajność pracy a tym samym efekty ekonomiczne.

Byłoby błędem rozpatrywanie tradycji wielkopolskiego rzemiosła i roli rzemieślników i ich organizacji bez uwzględnienia stosunku mieszkańców Wielkopolski w ogóle wobec rzeczywistości, a w tym zaborcy. Właśnie z czasów zaborów sięgają źródła stereotypowych cech Wielkopolanina. Silne tradycje patriotyczno-narodowościowe sprawiały, że germanizację na terenie Wielkiego Księstwa Poznańskiego obserwowano uważnie, gdyż tereny te są kolebką państwa polskiego. Jeśli rozważano właściwe formy przeciwstawiania się zaborcy to wśród trzech głównych – 1) walkę powstańczą, 2) trójlojalizm i 3) pracę organiczną – Wielkopolanie mogliby zostać wpisani w tę trzecią. Reprezentanci i zwolennicy innych opcji tłumaczyli taki stosunek do zaborcy właśnie poprzez „cechy charakteryzujące Wielkopolan”. Interesującą opinię – obrazującą te wyobrażenia – przedstawił Roman Dmowski w pracy *Myśli nowoczesnego Polaka* w rozdziale *Nasza bierność* (podkr. autora):

„Odtam społeczeństwa naszego w zaborze pruskim znalazł się w tym położeniu, że **na bierną wegetację Prusacy mu nie pozwalali**, że pozostawała mu walka albo śmierć. Warunki życia w najstarszej dzielnicy polskiej w krótkim czasie zasadniczo się zmieniły: **społeczeństwo polskie zostało zmuszone do walki o język, o wiarę, o ziemię, nawet o chleb** wobec organizacji walki ekonomicznej ze strony miejscowych Niemców. W tych warunkach natury biernie, niedołężne musiały padać, ustępować z pola: rujnować się materialnie, tracić ziemię, i jeżeli nie wynaradawiać się, to przynajmniej schodzić na ostatni plan w życiu społecznym: natomiast **otworzyło się pole dla charakterów czynnych, energicznych**, dla jednostek,

¹⁴¹ Zob. Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s. 117.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

których nie nuży nieustanne pasowanie się, codzienna walka z wrogiem. I zaczął się przerabiać charakter narodowy: ma się rozumieć, nie tyle w ten sposób, że niedołęgi przerabiają się na dzielnych ludzi, ile w ten, że niedołęgi idą w kąt, a **ludzie dzielni biorą przewagę, bogacą się materialnie i umysłowo, zdobywają stopniowo przewodnie stanowiska i prowadzą społeczeństwo.** (...) Polacy z innych dzielnic, spotykając się z Poznańczykami, przykro bywają nieraz dotknięci ich poglądami na życie, ich **odmiennymi wprost zasadami etycznymi**, razi ich **suchy realizm, twardość** i nawet w pewnej mierze **nielitościwość w pojmowaniu spraw życia.** Tłumaczą to sobie zazwyczaj krótko, uważając wszystko za skutek zniemczenia, gdy tymczasem obok pewnego, znacznego, co prawda, wpływu kultury niemieckiej działała tu o wiele silniej zmiana typu życia, **konieczność przystosowania się do warunków nieustannej walki.** (...) Prusacy, chcąc nas wytępić doszczętnie, wyświadczyli nam usługę dziejowej doniosłości, mianowicie wytworzyli w swym zaborze warunki przyśpieszonego przekształcania nas na **społeczeństwo czynne, pełne energii bojowej, zdolne do zdobywania sobie bytu w najcięższych warunkach.** Zmusili oni i zmuszają coraz bardziej zachodni odłam naszego narodu do wydobycia z siebie tych zdolności, tych sił, które są potrzebne do istnienia nie tylko dzisiaj, ale które jedynie umożliwiają nam w przyszłości **zdobycie samoistnego bytu politycznego i utrzymanie żywotnego, silnego państwa polskiego.**"¹⁴²

Julian Marchlewski za cechy charakteryzujące Wielkopolan uznał m.in. aktywność (sprawność) ekonomiczną, spryt i rzutkość (zaradność) słowiańską, wytrwałość germańską, pracowitość i oszczędność¹⁴³.

¹⁴² Dmowski R., *Myśli nowoczesnego Polaka*, 1902; www.nonpossumus.pl

¹⁴³ Zob. Marchlewski J., *Stosunki społeczno-ekonomiczne na ziemiach polskich zaboru pruskiego*, 1903 [w:] *Pisma wybrane*. T.1. Warszawa 1952, s. 519-521.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Profesor (wówczas *in spe*) Felix Koneczny historyk, historiozof o Wielkopolanach pisał „Trzymają się zasady: nie mogąc robić, co byś chciał, rób, co możesz – i mają zawsze pełne ręce roboty, podczas gdy gdzieindziej pełno ... patryotyzmu bez zajęcia.”¹⁴⁴

Pełnowymiarowy obraz rynku pracy i sytuacji zawodowej wielkopolskiego rzemiosła w omawianym okresie jest trudny do przedstawienia. Problematyczne jest nie tylko dotarcie do właściwych statystyk, ale przede wszystkim konieczność ograniczonego zaufania wobec ich twórców, ponieważ: „Urzędy państwowe, jak i instytucje samorządowe, przeprowadzające spisy osób zatrudnionych w poszczególnych gałęziach gospodarki, nie zawsze konsekwentnie odróżniały, zwłaszcza w pierwszej połowie XIX w., przemysł od rzemiosła.”¹⁴⁵ Jednak w oparciu o zebrane dane można spróbować przedstawić pewne wnioski.

Bez wątplenia można stwierdzić, że z organizacyjnego punktu widzenia wielkopolskie rzemiosło radziło sobie całkiem nieźle z przeciwnościami administracyjnymi władz. Mimo, że na niektórych polach skłócone, potrafiło dostrzec konieczność przekształceń i zmian, by dostosować się do gwałtownych przemian społeczno-gospodarczych, jakie niosła z sobą rewolucja przemysłowa. Cechy będące składowymi tak stereotypu jaki i autostereotypu Wielkopolan z pewnością dają większą szansę realizacji projektów wymagających wytrwałości, rzetelności i dobrej organizacji.

W dzisiejszych czasach, swego rodzaju *nowej rewolucji*, którą można by nazwać *informatyczną*, albo *cyfrową* rzemiosło staje przed nowymi wyzwaniami. Konieczność dostosowania się do realiów i wymogów nowej gospodarki powoduje, że trzeba przyrzeć się oczekiwaniom i potrzebom rynku pracy, a także systemom kształcenia w szkołach zawodowych tak, by jej rozwój nie był spowalniany brakiem kadr, a także by budżet państwa

¹⁴⁴ Koneczny F., *Typ wielkopolski*, [w:] „Świat Słowiański”, 1913, R.IX, t.1, s. 346

¹⁴⁵ Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962, s.124.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

nie był obciążany świadczeniami na rzecz osób, których kwalifikacje nie odpowiadają potrzebom jutra.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Wzornictwo przemysłowe w Polsce – geneza

...nie może się obejść przemysł bez sztuki ani sztuki piękne bez przemysłu

St. Pomian, 1844¹⁴⁶

*Zdemokratyzowana dziś sztuka brata się wreszcie z rzemiosłem i przemysłem,
uszlachetnia wzory tkanin, kształty wyrobów powszechnego użytku,
i wraz z nimi dociera do najgłębszych warstw społecznych,
oddziaływując tą drogą na podniesienie się ogólnego poziomu estetycznego uczucia, smaku.
Wytwory przemysłu, które nasze codzienne zaspakajają potrzeby,
stają się również dziełami sztuki swego rodzaju, o ile je idea piękna przenika.*

K. Matuszewski, 1881¹⁴⁷

*...by sztuka przestała być zbytkiem, by stała się udziałem powszechnym,
by stała się czynnikiem w naszym życiu codziennym,
wtargnęła do wszystkich dziedzin życia prywatnego i społecznego.*

J.B. Marchlewski¹⁴⁸

¹⁴⁶ Pomian St.: *Wystawa sztuk pięknych w Berlinie w r. 1844*. Poznań 1844. Za: *Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.15.

¹⁴⁷ K. Matuszewski: *Biblioteka Warszawska 1881*, III, s. 334. za: *Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.17.

¹⁴⁸ Marchlewski J. B., *Z wystawy powszechnej*. *Ateneum*, XXV (1900), IV, zesz. II, s.

383–399; zesz. III, s.577; za: *Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.24

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Za wstęp niech posłużą nam wypowiedź J.B. Marchlewskiego, który w formie skoncentrowanej przedstawił los rzemiosła i narodziny wzornictwa:

*„Z zapanowaniem przemysłu maszynowego nastął rozbrat, zdawałoby się, na zawsze. Fabryka zapanowała nad warsztatem rzemieślniczym, maszyna wyrugowała rzemieślnika, który miewał aspiracje artystyczne; liczono się tylko z produkcją taną, bo masową. Dziś rozpoczął się nowy renesans, sztuka nie chce być li tylko czynnikiem odświeżającym, wraca tam, gdzie wyrabiają przedmioty codziennego użycia, chce zdobyć cały świat nowy. Różnica polega na tym, że dawniej wpływ mistrzów był w większości wypadków pośredni, wykwalifikowany rzemieślnik stawał się uczniem artysty, kształcił się na jego wzorach, **dziś artysta sam staje przy warsztacie, bierze udział w produkcji**¹⁴⁹.*

Rewolucja przemysłowa, coraz to nowe konflikty militarne i działalność ustawodawcza szlachty mająca na celu wspieranie rzemiosła dworskiego skutkowały osłabieniem znaczenia cechów. Należy jednak zaznaczyć, że uprzemysłowienie kraju było tylko jednym z powodów upadku ośrodków wytwórczości opartej o rękodzielniczy system produkcji. Do istotnych przyczyn ich likwidacji zaliczyć należy rozbiory Polski i „wynikające stąd konsekwencje natury politycznej i ekonomicznej, a także wadliwa administracja szeregu zakładów”¹⁵⁰. Państwa zaborcze wprowadzały ustawy, które były dla nich kolejnym ciosem – „w zaborze austriackim w 1778 roku, w pruskim w latach 1810 i 1811, w rosyjskim w 1816 roku. Nowe ordynacje”¹⁵¹

¹⁴⁹ Marchlewski J. B., *A t e n e u m*, XXV (1900), IV, zesz. II, s. 383–399; zesz. III, 563-564. Za: Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.28-29.

¹⁵⁰ Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.10.

¹⁵¹ „Objaśnienie” z 1821 roku, wydane przez władze Królestwa Kongresowego, nie pozostawia rzemieślnikom cechowym wątpliwości, że „nikomu z przyczyny, że do zgromadzenia nie należy, wolność robienia na własną rękę nie ma być tamowaną”. Za: *Skuza Z. A., Ginejące zawody w Polsce*, seria: *Ocalić od zapomnienia*; Sport i Turystyka – MUZA S.A., Warszawa 2008, s. 13.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

zezwały na swobodne uprawianie rzemiosła poza cechami.”¹⁵². Mimo tych przemian społeczeństwo relatywnie stawało się coraz bogatsze, a dokładniej mogło zaopatrywać się w coraz większą ilość dóbr, zaspokajając coraz więcej (również nowych, powstających) potrzeb. Taką sytuację umożliwiło umasawianie produkcji, jednak już w czasie upowszechniania pracy nakładczej objawiło się zjawisko, które nie miało miejsca, gdy produkt był zamawiany przez konkretnego klienta. Mianowicie „w systemie pracy nakładczej nieznanym był odbiorca, nie wpływał ani na formę, ani na użyteczność wyrobów, nie mógł okazać swoich upodobań estetycznych”¹⁵³. Dodatkowo produkcja manufaktur dworskich i magnackich nie była w stanie zaspokoić potrzeb rekrutującego się z kręgów bogacącego się mieszczaństwa, nowego odbiorcy¹⁵⁴. Gwałtowne przemiany prowadzą do gwałtownych reakcji, a ponieważ „przechodzenie z dawnej formy produkcji rękodzielniczej na przemysłową często odbywało się ze szkodą dla miejscowych chałupników” wybuchały na tym tle swego rodzaju bunt. ¹⁵⁵ Te dość powszechna w całej Europie reakcje na uprzemysłowienie zrodziły koncepcję prymatu form wytwórczości rzemieślniczej nad maszynową. Znamienne jest w tym

¹⁵² Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce, seria: Ocalić od zapomnienia; Sport i Turystyka – MUZA S.A.*, Warszawa 2008, s. 13.

¹⁵³ Skuza Z. A., *Ginące zawody w Polsce, seria: Ocalić od zapomnienia; Sport i Turystyka – MUZA S.A.*, Warszawa 2008, s. 13.

¹⁵⁴ „Jedynie te manufaktury, które potrafiły zmienić całkowicie system produkcji i unowocześnić administrację, utrzymały się nadal, ale już właściwie jako ośrodki przemysłowe. Taką właśnie ewolucję przeszła np. manufaktura w Ćmielowie. Na gruncie na pół ludowego warsztatu garncarskiego wyrosła tam w 1796 r. manufaktura fajansu i porcelany, której czwartym z kolei właścicielem K. Lubecki nadaje około 1842 r. charakter ośrodka przemysłowego. Znacznie wcześniej, bo już na początku XIX w., uprzemysłowione zostają częściowo manufaktury ceramiczne na Śląsku np. w Pruszkowie, gdzie stosować zaczęto litogeognezję tzn. odbijanie wzorów płytami miedziorytnicznymi w miejsce malowania ręcznego. W Ćmielowie mechaniczne powielanie wzorów zaczęto stosować od 1857 r.” Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.11.

¹⁵⁵ Za przykład posłużyć może powstanie tkaczy na Śląsku w 1844 r., którzy zniszczyli fabryki m.in. w Pieczarach, Bielawach – zob. Rusiński Wł., *Tkactwo lniane na Śląsku do roku 1850*. [w] *P r z e g l ą d Z a c h o d n i*, 1949, nr 11–12; za: *O sztuce użytkowej i użytecznej* A. Wojciechowski, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.11.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

kontekście – nie tylko dla historii polskiego wzornictwa – propagowanie przez ruchy rzemieślnicze (angielski ruch *Arts and Crafts* – którego członkowie zapoczątkowali walkę o wyższą jakość produkcji i piękny wygląd przedmiotów codziennego użytku) odrodzenie rękodzielnictwa, uszlachetnienie standardów wzornictwa i... powrotu do cechowej organizacji rzemiosła meblarskiego. John **Ruskin**, William **Morris**, Charles Voysey, Charles R. Ashbee oraz Artur Heygate Mackmurdo – to wiodące postacie *Arts and Crafts*. O Ruskinie A. Wojciechowski pisze tak: „Napuszony dekoracyjności ówczesnej sztuki „stylowej” przeciwstawiał logiczną konstrukcję; zagmatwanej pstrokaciznie ornamentów – umiar w stosowaniu ozdób oraz zasadę funkcjonalności przedmiotów. Wystąpieniem swym stworzył on podstawy pod przyszły rozwój nowoczesnego rzemiosła artystycznego w Anglii, oddziaływując również silnie na sztukę kontynentu europejskiego.”¹⁵⁶

Należy jednak odróżnić uzasadnione głosy krytykujące „bezduszną form wytwórczości maszynowej tego okresu”, od bezpodstawnych i jałowych zarzutów wobec systemu zmechanizowanej produkcji jako takiego¹⁵⁷.

Bunty ani ruchy rzemieślnicze postępu i rozwoju przemysłu jednak nie powstrzymały i wraz z istniejącymi, ale przekształcającymi i mechanizującymi się ośrodkami produkcyjnymi powstawały nowe zakłady produkcyjne¹⁵⁸. Były naturalnie wśród nich takie, które jak pisał

¹⁵⁶ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.20. „Podobną rolę jak Ruskin i Morris w Anglii odegrał w Polsce Cyprian Norwid. Stosunek Norwida do sztuki wyływał z jego zapatrywań społecznych i religijnych.” Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.20.

¹⁵⁷ „W głosach recenzentów wystaw przemysłowych drugiej połowy XIX w. rysuje się wyraźnie ten problem, który najogólniej określić można jako antagonizm rzemiosła i przemysłu artystycznego, antagonizm między produkcją rękodzielniczą a przemysłową.” Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.19.

¹⁵⁸ „...w pierwszej połowie XIX w. nowe wytwórnie np. zakłady tkackie na Solcu założone w 1827 r. lub też *Fabryka Rządowa Sukna w Warszawie*, przeniesiona w 1851 r. do Tatar pod Rawą. (...) Również w zakresie mebli powstaje szereg nowych wytwórni, których ilość dochodzi ok. 1827 r. wg Gołębiowskiego do 20 zakładów, z nich najbardziej znany Jakuba Simmlera.” Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.11-12.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

W. S. Reymont w *Ziemi obiecanej* wprowadzały na rynek „...tandetne wyroby, naśladowujące powierzchownie w deseniach i kolorach wyroby (...) materiały w najgorszym gatunku, sprzedawane tanio, które uniemożliwiały wszelką konkurencję.” Wśród wypowiedzi teoretyków sztuki w tym zakresie zacytować można Lucjana Siemieńskiego, który stwierdził, że forma produkowanych seryjnie wyrobów „zdaje się urągać dzisiejszemu postępowi, który nie jest niczym innym jak tylko tandetą, produkowaną na wielką skalę i za pomocą machin...”¹⁵⁹. Ale były również takie, które odmieniły nie wystrój mieszkań i domów, architekturę budynków i wnętrz, ale również wygląd przedmiotów codziennego użytku i zwiększały ich funkcjonalność.

Pod wpływem między innymi tych przemian powstają prace teoretyczne, w których podejmuje się tematykę wpływu sztuki na produkcję fabryczną i rzemieślniczą.¹⁶⁰ Pojawiają się idee popularyzacji twórczości artystycznej poprzez seryjną produkcję przedmiotów codziennego użytku, projektowanych i wykonywanych pod nadzorem artystów. Popularyzacja miała służyć demokratyzacji. Za najdonioślejsze, symboliczne wydarzenie, mogące stanowić umowny moment narodzin nowoczesnego przemysłu artystycznego uznać można rok 1851¹⁶¹, w którym odbyła się pierwsza *Wielka Wystawa* (Great Exhibition)

¹⁵⁹ L. Siemieński: *Przegląd wystawy starożytności i zabytków sztuki* (odbitka z Czasu) Kraków 1856, s. 5. Za: Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.29.

¹⁶⁰ „Wcześniej podobne idee pojawiały m.in. we Francji, gdzie w 1783r. pojawił się pomysł utworzenia muzeum sztuki i rzemiosła z uwzględnieniem kolekcji maszyn. „Pogłębieniu współpracy artysty z fabryką służyć miała również zorganizowana w Paryżu wystawa sztuki i przemysłu (1797 r.). W dwa lata po wystawie, *Conseil des Cinq-Cent* postanawia przekazać znaczne sumy na muzeum sztuki przemysłowej. Do sprawy właściwego zorganizowania tego rodzaju instytucji, która by ogniskowała rozstrzelone wysiłki poszczególnych projektantów pełniąc zarazem funkcje dydaktyczne i popularyzatorskie, wracają liczni artyści francuscy przez następne 50 lat, tzn. do momentu otwarcia pierwszej powszechnej wystawy w Londynie.” Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.15.

¹⁶¹ „Początki współpracy artystów z produkcją przemysłową przypadają wprawdzie na okres znacznie wcześniejszy, lecz dopiero od połowy XIX wieku przybiera ona bardziej skryształowaną formę, dopiero wówczas zarysowują się wyraźniej ośrodki organizacyjne, ustalają się nowoczesne poglądy i programy mające na celu współdziałanie sztuki w procesach wytwórczości maszynowej. Dążeniom tym dają wyraz artyści zrzeszeni w Anglii w *Royal Society of Arts* (wznowione w 1847 r.), we Francji w *Société du Progrès de l’Arts*

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

światowa w Londynie. „Począwszy od tego momentu często ze sprawą przemysłu artystycznego wiązano kwestię popularyzacji sztuki.”¹⁶²

Uznanie tego właśnie wydarzenia i tej daty jest tym bardziej uzasadnione ponieważ pokrywa się ze zmianami jakie zaszły w Europie Zachodniej po 1848 roku. Jest to czas wyraźnego przyspieszenia rozwoju wczesnokapitalistycznego przemysłu. W Polsce tego typu przemiany obserwować można w latach 1850-1870, gdyż „sprzyjał temu liberalny kurs gospodarki rosyjskiej stwarzający możliwości wywozu wyrobów naszych na Wschód. Eksport towarów polskich do Rosji wzrasta szczególnie po wprowadzeniu zniżki w taryfie celnej.”¹⁶³

Zarówno na wzornictwo jak i upodobania polskich odbiorców wpływ miały nowe formy architektoniczne i, co za tym idzie nowa organizacja wnętrza mieszkań. Dostrzegalna jest coraz większa rozbieżność między architekturą a wnętrzem. Powodowało to, że w kamienicy czynszowej osoby wynajmujące pomieszczenia kształtowali je według własnych upodobań. „Przemysł artystyczny dostarczał tu gotowych wyrobów, z których tworzone pewne całości już nawet nie w zakresie mieszkania, lecz poszczególnych pokoi np. komplet sypialny, salon, jadalny itd. Dotychczas w meblarstwie polskim nie znano pojęcia kompletów. Jedyny zespół mebli, spotykany w XVIII w., to kanapy i fotele, czasem ze specjalnie dorabianym do nich stolikiem. Dziewiętnasty wiek wprowadza pojęcie *kompletu* mieszkalnego, który utrzyma się do naszych czasów.”¹⁶⁴ Warsztaty i fabryki meblarskie działające wówczas na terenie Polski

Industriel (1858 r.) – w stowarzyszeniach powstałych w wyniku nowego spojrzenia artystów na sprawy sztuki w związku z rosnącym od połowy XIX w. industrializmem.” Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.25.

¹⁶² Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.15.

¹⁶³ Por.: J. Rutkowski: *Historia gospodarcza Polski* (do 1864 r.). Warszawa 1953, rozdz. V. za: Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.16.

¹⁶⁴ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.13-14.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

tylko w niewielkim stopniu wpisywały się w rozpowszechniony *biedermajer*¹⁶⁵. Wzornictwo i sztuka zagraniczna docierała na tereny Polski „głównie za pośrednictwem miedziorytniczych wzorów, rozprowadzanych po kraju w dużych ilościach za pośrednictwem prasy fachowej.”¹⁶⁶. Silniejszy wpływ na kształtowanie się wytwórczości – co podkreśla A. Wojciechowski – wywierały „tradycje sztuki miejscowej, a przede wszystkim żywotne nadal i w tej dziedzinie elementy klasycystyczne.”¹⁶⁷ Takie kopiowanie wzorów architektonicznych różnych epok i stylów zastąpiło – zdaniem wspomnianego autora – „organiczną jedność rzemiosła i przemysłu artystycznego, malarstwa ściennego, rzeźby monumentalnej oraz architektury”¹⁶⁸. Niezależne od architektury własne „typy stylowe” polska wytwórczość artystyczna zaczęła samodzielnie wykształcać od połowy XIX w., „posługując się kopiami detali zabytków gromadzonych na wystawach starożytniczych”.¹⁶⁹ Wystawy starożytnicze jak i przemysłowe stanowiąc zarówno pretekst jak i miejsce dla teoretycznych dyskusji¹⁷⁰

¹⁶⁵ „Meble dla szerokich grup mieszczaństwa zaczęły być wzorowane na angielskich meblach z końca XVIII wieku. Przesądziły o tym wartości użytkowe jakie proponowało wzornictwo Sheratona i jego następców. Nowy styl meblarski zwany biedermeierem opanowuje kontynent europejski około 1815 roku i trwa do około połowy XIX wieku. Styl ten rozwinął się głównie w Niemczech, Austrii, Czechach i na Węgrzech. Meble w okresie biedermeieru posiadają formę prostą i praktyczną która swój początek miała w Anglii w końcu XVIII wieku. Odnaczają się one dobrym rzemieślniczym wykonaniem, przejrzystą tektoniczną formą i skromną dekoracją. Dostosowane są do małych wnętrz mieszczańskich. Podstawowym surowcem do produkcji mebli był ciemny polerowany mahoń, orzech, brzoza, czereśnia, grusza, wiąz, topola, dąb.” Źródło: meble.swarzedz.pl

¹⁶⁶ I z y s P o l s k a : *Naymodniejsze meble paryzkie*. II (1822), nr 6, s. 376–378. za: Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.13.

¹⁶⁷ Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.13.

¹⁶⁸ Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.14.

¹⁶⁹ Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.14.

¹⁷⁰ „W rozważaniach teoretycznych na pierwsze miejsce wysunięto sprawę współpracy plastyka z przemysłem. O konieczności współpracy artysty z przemysłem i rzemiosłem pisze u nas już w 1858 r. A. Oleszczyński. Po dwudziestu paru latach podobną w intencji wypowiedź usłyszymy z ust Prusa. Sprawę przemysłu artystycznego rozpatrywać będzie pod kątem umasowienia sztuki K. Matuszewski, który w 1881 r. mówi wyraźnie o *zdemokratyzowaniu sztuki* poprzez fakt łączenia jej z rzemiosłem i przemysłem...”
Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.16-17.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

wywierały wpływ na ówczesną produkcję. Nierzadko w teoretycznych rozważaniach pojawiały się krytyczne dla rzemiosła i przemysłu artystycznego głosy wytykające brak samodzielności „wyrażający się w niewolniczym naśladownictwie wzorów zagranicznych”¹⁷¹. Między innymi dlatego w wielu pracach teoretycznych z tego okresu podkreślano „konieczność silnego związania sztuki współczesnej z całym dorobkiem sztuki narodowej oraz oparcia się na pierwiastkach plastyki ludowej”¹⁷². Nie oznacza to, że produkcja ograniczała się jedynie do naśladownictwa historycznych wzorów. Podkreślić należy, że podejmowane były próby współpracy artystów z fabrykami. Dążono do „zorganizowania nowoczesnego systemu produkcji w oparciu o mechaniczną obróbkę materiału przy jednoczesnej opiece nad wytwórczością rękodzielniczą”¹⁷³.

W nurt ten wpisuje się głoszona przez Norwida koncepcja *sztuki-pracy*, wedle której należy poprawić sytuację robotników, których praca miała bezmyślny, mechaniczny charakter. „Wyzwolona od mechanizacji praca podniesiona do wyżyn sztuki oraz sztuka uświęcona twórczą pracą – kłaść miały podwaliny pod rozwój kultury ogólnonarodowej. Źródła jej upatrywał Norwid w sztuce ludowej.”¹⁷⁴

W XIX wieku w Polsce dominowały (obok stylów pseudohistorycznych) tendencje przejawiające się w raczej powierzchownej „adaptacji sztuki ludowej do dzieł rzemiosła i przemysłu artystycznego”.¹⁷⁵ Tego typu działalności przejawiającej się mylnie pojmowanej *ludowości* sprzeciwiał się Stanisław Witkiewicz, którego *program artystyczny* znany jest jako *styl zakopiański*¹⁷⁶.

¹⁷¹ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.17.

¹⁷² Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.17.

¹⁷³ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.19.

¹⁷⁴ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.20.

¹⁷⁵ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.22.

¹⁷⁶ „Początki działalności Witkiewicza w tym zakresie przypadają na 1886 r. Styl zakopiański miał na celu zbudowanie z elementów ludowych (głównie podhalańskich), przy współpracy artystów szkolonych – sztuki ogólnonarodowej. Szereg myśli Witkiewicza przyczyniło się w dużym stopniu do uzdrowienia sztuki polskiej, do częściowego wyzwolenia się z wpływów „stylów” historycznych, którym przeciwstawiał on twórczość rodzimą.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Na początku XX w. plastycy nawiązywali jednak nie tylko do artystycznej twórczości Podhala (stylu zakopiański), ale sięgali także do wytworów sztuki regionalnej innych okolic np. Kurpie, Krakowskie, Łowickie itd.¹⁷⁷

Zasadnicza jego tendencja – nawiązywanie w dziedzinie wytwórczości do plastyki ludowej – zostanie podjęta i pogłębiona przez artystów polskich następnego pokolenia, rozpoczynających działalność ok. 1900 r.”
Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.22.

¹⁷⁷ Zob. Trojanowski E., *Sztuka i lud*. Tygodnik *Illustrowany* 1902, nr 42.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Sztuka + Rzemiosło + Przemysł =Wzornictwo przemysłowe

...sztuki piękne nie są jedynie środkami zabaw, okraszają i nie rozkoszują, lecz bardziej są one źródłem, okraszają i niemają ważnym zasiłkiem przemysłu, potrzeb, wygod, przyjemności i bogactw krajowych.

A. Oleszczyński¹⁷⁸

Jeszcze lat kilkanaście temu mogli poeci używać dla kontrastu przeciwstawienia – przemysł wielki i sztuka;

dziś jesteśmy w zaraniu epoki, w której sztuka wywierać zaczyna wpływ na przemysł, staje się jego sojuszniczką, dźwiga go, uszlachetnia. J.B. Marchlewski¹⁷⁹

Wiele argumentów na rzecz podkreślenia roli wzornictwa w przemyśle znaleźć można już w artykułach Juliana Marchlewskiego *Chimeryczny pogląd na stosunek społeczeństwa do sztuki* oraz *Z wystawy powszechnej*, a chodzi o paryską wystawę z 1900 roku. „Na sprawy przemysłu artystycznego spogląda on także od strony popularyzacji sztuki poprzez wprowadzenie jej do wyrobów fabrycznych, by tą drogą wpływać na podniesienie estetyki przedmiotów codziennego użytku.”¹⁸⁰

Od połowy XIX w. dostrzegalne były dwa spolaryzowane i zwalczające się nurty myślenia w zakresie wdrażania estetyki, sztuki w wytwarzanie przedmiotów codziennego użytku. By ująć rzecz jaśniej i w odniesieniu do naszej analizy nurty te można określić jako *przemysłowy* i ... *rzemieślniczy*. Nurt przemysłowy skłaniał się ku możliwie najszerzej współpracy artystów z

¹⁷⁸ Oleszczyński A., *O wpływie sztuk pięknych na rękodzieło i przemysł*, Dodatek miesięczny do *Czasu*, III (1859), t. 10, zes. 29, s. 335–341.

¹⁷⁹ Marchlewski J. B., *Z wystawy...* s. 563-564. Za: Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.28-29.

¹⁸⁰ Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.23.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

„całą wytwórczością przy specjalnie silnym uwzględnieniu przemysłu”¹⁸¹. Nurt rzemieślniczy zaś charakteryzował się tendencją do „ograniczenia tej współpracy wyłącznie do przedmiotów produkowanych systemem rękodzielniczym”¹⁸².

Naturalnie tego typu spory już w swoim założeniu były bezproduktywne, ponieważ nie było tak naprawdę wspólnej płaszczyzny sporu. Nie można bowiem pomijać specyfiki tych dwu rodzajów produkcji. Walka o uznanie wyższości wytwórczości rzemieślniczej nad

Źródło:www.technabob.com – Solid Wood Computer Peripherals

przemysłową istniała w tych państwach, gdzie wielki przemysł odnosił sukcesy gospodarcze czyli jednocześnie tam, gdzie postępowała proletaryzacja społeczeństwa. Ten błąd w myśleniu wynikał z błędnego określenia źródła. Wina bowiem leżała w immanentnej cesze

¹⁸¹ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.26.

¹⁸² Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.26.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

produkcji przemysłowej – wielkoseryjności. Trudno wymagać (szczególnie wówczas) skomplikowanych wzorów i kształtów, jeśli produkt miał być dostępny w wielkiej liczbie egzemplarzy, a przy tym w niewysokiej cenie.

Pomińmy zatem omawianie przez krytyków kwestie naśladownictwa stylów i wspomnijmy tylko o „buncie artystów przeciw niewolniczemu naśladownictwu stylów historycznych”¹⁸³ i o walce o „poszanowanie właściwości tworzywa”¹⁸⁴, o pierwszych krokach „na drodze do reform wytwórczości, m. in. również poprzez próby łączenia sztuki z produkcją wielkich zakładów fabrycznych”¹⁸⁵, czyli o *secesji*.

Z ideologicznego punktu widzenia secesja była ściśle związana z rozwojem kapitalizmu, miała dopomóc w stworzeniu oficjalnego stylu klasy posiadającej – mimo to posiadała szereg elementów nowego spojrzenia na społeczną funkcję sztuki, usiłowała również realizować hasło demokratyzacji twórczości artystycznej.

Polscy twórcy działający w XIX wieku, położyli fundamenty pod rozwój nowoczesnego rzemiosła i przemysłu artystycznego poprzez współpracę z warsztatami produkcyjnymi, dbając jednocześnie o rozwój rzemiosła, oraz walcząc o jego narodowy charakter. Od strony teoretycznej istotne były prace podkreślające nową społeczną funkcję wzornictwa – sztuka miała służyć szerokim rzeszom odbiorców. Wspomniane wcześniej odkrycie sztuki ludowej i wskazanie na jej znaczenie dla rozwoju sztuki ogólnonarodowej przez Cypriana Kamila Norwida, a następnie Stanisława Witkiewicza to tylko niektóre ze zdobyczy dziewiętnastowiecznych dążeń w łączeniu sztuki, rzemiosła i przemysłu. Na rozwój tzw. *sztuki stosowanej* oddziaływało bowiem dekoracyjne malarstwo Jana Matejki. „Matejko rozwinął słabo rysujące się w sztuce polskiej XIX w. zagadnienie łączności malarstwa i rzemiosła artystycznego z architekturą”¹⁸⁶.

¹⁸³ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.38.

¹⁸⁴ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.38.

¹⁸⁵ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.38.

¹⁸⁶ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.40.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Twórcy tacy jak Matejko, Norwid, Witkiewicz i Wyspiański zainspirowali powstanie swego rodzaju ruchu artystycznego, którego celem było odrodzenie polskiej wytwórczości. Wyrazem tych dążeń, było powstanie w 1901 r. w Krakowie towarzystwa *Polska Sztuka Stosowana*, ale jak wraził się jeden z głównych działaczy ruchu Jerzy Warchałowski - jak wszędzie tak i u nas, śmielsze reformatorskie dążności napotykały długo jeszcze na znane przeszkody, którym na imię: rutyna i bezmyślność. „Prace Polskiej Sztuki Stosowanej otwierają nową epokę w dziejach naszej wytwórczości, a także nowe możliwości przed sztuką ludową, której badanie i rozpowszechnianie stają się jednym z ważniejszych zadań Towarzystwa.”¹⁸⁷

Nie wystarczy jednak stwierdzić, że styl ogólnonarodowy trzeba stworzyć; nie wystarczy uznać, że konieczne jest wytwarzanie przedmiotów codziennego użytku, które nie tracąc na użyteczności zyskają na estetyce; nie wystarczy sięgnąć po wzory sztuki ludowej i po prostu rozpocząć produkcję – najważniejsze jest, by owe przedmioty codziennego użytku charakteryzujące się ogólnonarodowym lub regionalnym stylem i pełną funkcjonalnością można było **sprzedzić**.

Dostrzegli to również działacze PSS o czym świadczy fragment wstępu do katalogu wystawy Towarzystwa z 1905 r.: „Jeśli przemysł nasz ma być źródłem narodowego bogactwa, trzeba, by zdołał udaremnić konkurencję wyrobów obcych, co więcej, by szukał i zdobył dla siebie rynki zbytu zagranicą. Stać się to może jedynie wówczas, gdy będzie wyrastał z pnia narodu, gdy będzie zgodny z jego duchem i potrzebami, gdy będzie jego dumą i chlubą, przeciwstawieniem wszystkiemu, co się wytwarza gdzie indziej, słowem, gdy będzie posiadał najwybitniejszą zaletę — odrębność”¹⁸⁸.

Działalność PSS można wymienić w kilku punktach:

¹⁸⁷ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.43.

¹⁸⁸ *Katalog nowożytnych tkanin i wyrobów ceramicznych* J. Warchałowski, Kraków 1905, s. 39. Za: Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.45.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- walka z zacofaniem kulturalnym,
- walka z kosmopolitycznymi wpływami zagranicy,
- walka z pseudoludowością,
- walka o narodowy charakter wytwórczości,
- walka o podnoszenie smaku artystycznego wśród społeczeństwa,
- walka o pogłębianie zawodowych kwalifikacji artystów
- dążenie do zniesienia podziału między tzw. *sztuką czystą*, a więc malarstwem sztalugowym, rzeźbą i grafiką z jednej strony — a *sztuką użytkową* z drugiej.¹⁸⁹

Jak stwierdza A. Wojciechowski: „Prace Polskiej Sztuki Stosowanej przygotowały grunt dla rozwoju dalszych instytucji podobnego typu”. Z chronologicznego punktu widzenia pierwsze były Warsztaty Krakowskie założone w 1913 r. Zrzeszeni tam twórcy próbowali zsyntetyzować w sposób twórczy to, co ludowe, z tym co tradycyjne w polskim rzemiośle z rodzimą sztuką nowoczesną.¹⁹⁰ Za trwałe osiągnięcie tej grupy uznać można „silne związanie pracy projektanta z wykonawstwem, nierozzerwalne połączenie koncepcji artystycznej z procesami konstrukcyjno-technicznymi,”¹⁹¹ które to podejście odzyskuje świeżość w kontekście naszej analizy.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego poruszane były te same problemy, o których wspominaliśmy wcześniej – kwestia czerpania doświadczeń ze sztuki ludowej, zdefiniowanie funkcji i roli maszyny w wytwórczości artystycznej, czy kwestia dychotomii sztuka *czysta* i sztuka *użytkowa*¹⁹². W okresie tym nie udało się jednak dotrzeć artystom do

¹⁸⁹ Por. Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.46-47.

¹⁹⁰ Zob. Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.47.

¹⁹¹ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.48.

¹⁹² Stanowisko przyjęte powszechnie przez postępowych artystów reprezentował m. in. J. Czajkowski, kiedy to twierdził, że „...nie ma sztuki stosowanej ani czystej, małej ani dużej... nie ma zdobnictwa, bo nie o zdobienie chodzi, lecz o tworzenie całości” Czajkowski J., *Sztuka stosowana*, [w:] *Architekt*, XVIII (1923), nr IV, s. 29. Za Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.49.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

przemysłu. Doprowadziło to do sytuacji, w której musieli ograniczyć „pole działania do wyrobów unikatowych lub też produkcji małych serii”¹⁹³.

W 1923 powstała w Warszawie (bo teraz tu koncentrowały się prace nad rozwojem sztuki i architektury) *Szkoła Sztuk Pięknych*. Przejęte od PSS i WK założenia wzbogaciła o nową wartość – sprawę „właściwego kształtowania architektury jako podstawy rozwoju rzemiosła i przemysłu artystycznego”¹⁹⁴.

Polscy inteligeni, inżynierowie, naukowcy i artyści zainteresowali się awangardowymi architekturą i wzornictwem na przełomie lat 20. i 30. Chcąc by Polska dogoniła Zachód, by była państwem nowoczesnym widziała przyszłość w uprzemysłowieniu, w produkcji nowoczesnych urządzeń i maszyn. Do tego obrazu nie pasowały ani pola malowane zbożem rozmaitem ani bursztynowy świerzop, ani pałająca rumieńcem dzięcielina. By być nowoczesnym uprzemysłowionym krajem należało wówczas zerwać z przywiązaniem do agrarnych i chłopskich tradycji.

W 1926 roku zawiązała się spółdzielnia *Ład*, którą utworzyli absolwenci SSP – za ich dorobek należy uznać związanie sztuki z życiem, dotarcie do szerokich rzesz odbiorców¹⁹⁵. Wobec różnorodności i bogactwa poglądów oraz powszechności i intensywności zmian w otaczającym świecie zwykle formują się grupy zantagonizowane. Zatem musieli pojawić się również przeciwnicy haseł głoszonych przez *Ład*. Ci wywodzący się z Ruchu Odrodzenia Sztuk i Rzemiosł artyści, architekci i projektanci identyfikowali się z ruchem awangardowym, „zorientowanym na prywatny dom i niektóre przestrzenie publiczne”¹⁹⁶. Z kolei kontrastem dla ich poglądów, była działalność artystów związanych z grupą *Blok* (zał. 1924). Jako

¹⁹³ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.55

¹⁹⁴ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.55

¹⁹⁵ „Produkując rzeczy wzorowe, wychowując artystów i wykonawców, wytwarzając modele dla przemysłu, «Ład» jednocześnie wychowuje konsumenta” — określał działalność spółdzielni Jerzy Warchałowski. Warchałowski J., *Ład*. [w] *Pamiętnik Warszawski*, 1929, nr 1, s. 182.; za s.56

¹⁹⁶ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

zafascynowani maszynizmem uważali postawy ignorujące postęp techniczny za wsteczne i niosące negatywne konsekwencje dla poziomu życia całego społeczeństwa.

Inspiracją dla członków był ruch awangardowy w sztuce europejskiej. Najsilniej oddziaływały formacje *De Stijl*¹⁹⁷, *Bauhausu*¹⁹⁸ oraz radziecki konstruktywizm¹⁹⁹. Za główne hasło tej grupy

¹⁹⁷ *De Stijl* (po niderlandzku styl) to kierunek w sztuce rozwijający się w latach 20. XX wieku. Znany jest także pod nazwą neoplastycyzm. Twórcą nazwy "neoplastycyzm" jest Piet Mondrian, który zafascynowany mistyką - Schoenmaekerssem stworzył kierunek naznaczony pozytywną mistyką. Tajemne działanie świata polegało na zasadzie przeciwieństw. Siły aktywnej - biernej, pionów - poziomów. Tak też w neoplastycyzmie wyróżniamy dwie podstawowe linie (pion i poziom) oraz 3 kolory zasadnicze - żółty, niebieski i czerwony oraz 3 niekolory - biel, czerń i szarość. Linia pionowa oznaczała dynamizm, pozioma statykę. W twórczości osób związanych z tym nurtem uwidaczniają się charakterystyczne cechy stylu - prostokątność i stosowanie czystych kolorów (czerwony, niebieski, żółty, czarny, biały szary), brak dekoracji, wiara w abstrakcję i postawa odrzucająca naturę na rzecz dzieł rąk ludzkich. (Wikipedia.pl)

¹⁹⁸ Bauhaus – uczelnia artystyczna powstała w Weimarze z połączenia Akademii Sztuk Pięknych i Szkoły Rzemiosł Artystycznych w 1919 r., później działająca w Dessau (dziś Dessau-Roßlau) i Berlinie. Działała do 1934 r. Została utworzona przez Waltera Gropiusa[1]. Określenie Bauhaus używane jest również potocznie lub nieścisłe jako nazwa stworzonego przez nią kierunku architektonicznego, jednego z odłamów niemieckiego modernizmu. Bauhaus dokonał radykalnego przewartościowania poglądów na różne rodzaje sztuki. Oprócz funkcjonalizmu, który stał się trwałym wkładem w dziedzinę wszelkiego projektowania przestrzeni i przedmiotów, architekci i inni artyści Bauhausu wnieśli różne osobiste koncepcje, często odbiegające od powszechnego poziomu akceptacji. Bauhaus był miejscem dyskusji i ścierania się opinii, miejscem fermentu umysłowego. Podstawowe zasady wprowadzone przez Bauhaus:

* Funkcjonalność oparta nie tylko na przesłankach mechanicznych (jak np. wymiary ciała człowieka), ale także psychologicznych. Potrzeby emocjonalne są uznane za równie ważne jak pragmatyczne.

* Znaczenie czynników społecznych (szeroko rozumiane dobro i rozwój osobisty człowieka), które uważane są za ważniejsze niż wymogi czysto estetyczne, ekologiczne i techniczne.

* Odkrycie, że zorganizowana przestrzeń wpływa na sposób działania i myślenia ludzi, stąd waga społecznej roli architekta (architekt jako "projektant życia społecznego", a nie tylko budowli). Architektura reguluje też relacje między krajobrazem, przyrodą, techniką a człowiekiem. W projektowaniu należy uwzględnić biologię, socjologię, psychologię, ergonomię.

* Wartość nowoczesnej architektury zależy tylko od ludzi. Społeczeństwo otrzymuje taką architekturę do jakiej dojrzało. Należy ludzi wychowywać do odpowiedniego odbioru. Idea wychowania przez sztukę.

* Wprowadzanie do formy architektonicznej warunków regionalnych, klimatów, krajobrazów i zwyczajów mieszkańców.

* Używanie powtarzalnych form, czyli standardowych elementów (prefabrykatów). Elementy powinny być tak wytwarzane, by umożliwiały powstanie różnych kombinacji. Starania o modularyzację (Ernst Neufert). Powstaje pojęcie "technologicznego" lub "nietechnologicznego" użycia materiałów.

* Potrzeba zespołowości przy pracy projektowej; udział w zespołach na zasadzie dobrowolności; zespoły interdyscyplinarne.

* Projektowanie jest zarówno nauką jak i sztuką. Jako nauka korzysta z metodologii socjologii i innych nauk o człowieku, określa cele funkcjonalne, stosuje metody matematyczne - jako dziedzina artystyczna wprowadza

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

uznać należy „czynne zaangażowanie w poprawę całego otoczenia człowieka”²⁰⁰, a także konieczność odrzucenia dekadentckiego hasła „sztuka dla sztuki”. J. A. Mrozek stwierdził, że rzeźbiarze i malarze będący założycielami Bloku głosili potrzebę przenikania się sztuki i techniki, ale o tej ostatniej nie wiedzieli zbyt wiele”.

W Polsce jak i w Europie nie było poza Bauhausem szkół kształcących projektantów przemysłowych i to głównie architekci zajmowali się modernistycznym wzornictwem.

Nie oznacza to, że polskie wzornictwo rozwijało się słabo – przeciwnie – „w latach 30. wiele wyrobów polskiego przemysłu mogło poszczycić się doskonałym wzornictwem, a niektóre z nich otrzymywały międzynarodowe nagrody i wyróżnienia”²⁰¹.

Powrót do tradycji w połączeniu z osiągnięciami funkcjonalizmu poprzez połączenie bliskich naturze materiałów i nowoczesnych technologii znalazł swój wyraz w *regionalizmie* (szczególnie Skandynawia). „Nie **chodziło o** stworzenie kolejnego "stylu narodowego", lecz na **podkreślenie związków człowieka z miejscem pochodzenia, z jego lokalnymi tradycjami i sposobem życia.**”²⁰²

Po II Wojnie Światowej powołano w 1947 roku Biuro Nadzoru Estetyki Produkcji, którego celem było wypracowanie dla wzornictwa miejsca w nowych warunkach gospodarki planowanej oraz metod współpracy projektantów z przemysłem państwowym. Na czele

pomysł formalny i właśnie sztukę, czyli elementy bardzo trudne do zdefiniowania (na tworzenie sztuki nie ma recept). (Wikipedia.pl)

¹⁹⁹ Konstruktywizm - kierunek w sztuce abstrakcyjnej powstały w r. 1913 w Rosji, nieco później w Holandii i wreszcie w całej Europie, do USA dotarł po I wojnie światowej. Podstawowym wyróżnikiem konstruktywizmu w stosunku do innych ruchów awangardowych było stosowanie dyscypliny formalnej ograniczonej do prostych elementów geometrycznych: koła, trójkąta i linii prostej. Z założenia wzajemne oddziaływanie tych form wywołują wewnętrzne napięcie wewnątrz obrazu. Konstruktywizm zawdzięcza nazwę zarówno podejściu do budowania obrazu - "konstruowania" z określonych elementów, jak i swoistemu zaangażowaniu w nowoczesność. Konstruktywizm wywodzi się częściowo z futuryzmu. Konstruktywizm rozwinął się w powiązaniu ze wzornictwem przemysłowym, architekturą, modą (*prêt-à-porter* - gotowe do włożenia), grafiką użytkową, nowoczesną typografią i projektowaniem mebli. (Wikipedia.pl)

²⁰⁰ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001

²⁰¹ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

²⁰² www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Biura stanęła Wanda Telakowska. „W latach 40. starała się wciągnąć w orbitę działalności BNEP-u tych **polskich twórców, którzy chcieli współpracować z rzemiosłem i przemysłem oraz widzieli możliwości przystosowania do produkcji seryjnej tradycyjnych technologii i materiałów**. Pod patronatem BNEP-u powstały pracownie metalu, meblarstwa, ceramiki, szkła, tkaniny i odzieży, w których opracowywano wzory do produkcji zarówno rękodzielniczej, jak i seryjnej”²⁰³. Program przypadł do gustu twórcom wywodzącym się z różnych nurtów i niezależnie od zapatrywań politycznych. Ta próba dostosowania technik i sposobów wytwórczości ludowej miała na celu również, a może przede wszystkim wsparcie dla zniszczonego polskiego przemysłu tak, by nie trzeba było kupować najnowocześniejszych technologii, które stosowane były w procesie odbudowywania państw Europy Zachodniej.

W październiku 1949 roku odbył się Zjazd Szkolnictwa Artystycznego w Poznaniu. A. Wojciechowski stwierdza, że był on doniosły o tyle, że wykazano „konieczność intensywnego szkolenia nowych kadr plastyków na stanowiska projektantów w przemyśle”²⁰⁴, a także dlatego, że „po raz pierwszy w dziejach sztuki polskiej w obradach artystycznych wzięła udział delegacja 40 kierowników poszczególnych branż naszego przemysłu lekkiego”^{205,206}.

Rok później Biuro Nadzoru Estetyki Produkcji rozwiązano, a powołano działający do dziś *Instytut Wzornictwa Przemysłowego*.

²⁰³ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

²⁰⁴ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.70-71.

²⁰⁵ „Intensywnie prowadzone prace nad rozwojem polskiego przemysłu i rzemiosła artystycznego napotykały jednak nadal na szereg trudności. Jeśli w 1949 r. wyższe kierownictwo resortów przemysłowych posiadało pełne zrozumienie dla spraw upowszechnienia sztuki poprzez podniesienie estetyki produkcji — to na szczeblach kierownictwa poszczególnych zakładów sprawy te były nadal mało popularne. Stan ten wywołany był również częściowo z winy samych plastyków, nie zawsze uwzględniających przy projektowaniu skomplikowane procesy techniczne produkcji seryjnej.” Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s. 71.

²⁰⁶ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo *Sztuka*, Warszawa 1955, s.71.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

W latach 50. w Polsce nadal nie istniała kadra zawodowych projektantów przemysłowych, a „IWP nie miał szans na rozwijanie nowoczesnego wzornictwa skierowanego na elektronikę, artykuły gospodarstwa domowego i inne produkty konsumpcyjne”²⁰⁷.

W najweselszym baraku Bloku Sowieckiego socrealizm ani nie trwał zbyt długo, ani nie przybierał form tak radykalnych jak w samym ZSRR czy innych krajach. Poprzez szczeliny żelaznej kurtyny docierał do Polaków konsumpcyjny styl życia, a zatem i wzornictwo. „Spośród przemysłowych produktów konsumpcyjnych z tych lat warto przypomnieć samochód Syrena, rzutnik do przezroczy Bajka, czy rower wyścigowy Huragan. Przedmioty te zaprojektowane zostały nie przez artystów, lecz przez inżynierów i konstruktorów.”²⁰⁸

Kolejny przełom w dziejach wzornictwa przemysłowego przypadł na lata 60. XX wieku. Zmiany jakie pojawiły w całym światowym wzornictwie oddziaływały także w Polsce. Mowa tu o działalności *Hochschule für Gestaltung* (Wyższa Szkoła Wzornictwa), założonej w 1954 roku w Ulm, w Zachodnich Niemczech. Programowo rozdzielono zawody projektanta i artysty. Mieli mieć odmienne cele i metody pracy. „**Wzornictwo miało stać się dyscypliną wspieraną raczej przez nauki techniczne i społeczne niż przez sztukę.** Subiektywny, intuicyjny proces twórczy został zastąpiony przez tzw. naukowy operacjonalizm (*scientific operationalism*), racjonalne działanie uwzględniające problemy ergonomii, technologii, marketingu, ekologii, socjologii i semantyki”²⁰⁹.

Nowe trendy i informacje o działalności WSW z Ulm docierają do Polski na początku lat 60. Projektanci z wykształceniem artystyczno-inżynierskim z nowego pokolenia wpłynęli na zmiany w całym środowisku.²¹⁰ Już pod koniec poprzedniej dekady nowe pokolenie projektantów, po części z wykształceniem artystycznym, po części inżynierskim doprowadziło do istotnych zmian w całym środowisku.

²⁰⁷ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

²⁰⁸ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

²⁰⁹ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

²¹⁰ Zob. www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Główne tematy prac badawczych jakie prowadzono w Instytucie Wzornictwa Przemysłowego dotyczyły: wnętrza mieszkalnego, odzieży roboczej i badań ergonomicznych. **„Towarzyszył temu program zbierania i opracowywania danych do projektowania: norm, parametrów technicznych, wyników badań z zakresu fizyki, chemii, ergonomii i nauk społecznych.** W WSW w Ulm ogłoszono hasła o potrzebie oszczędności formy i o antykonsumpcyjnym charakterze wzornictwa – było to dodatkowe (już nie tylko „naukowo-operacjonalizacyjne”) uzasadnienie jej działań.²¹¹.

W Polsce potrzebę kształcenia w zakresie wzornictwa zaczęto uświadamiać sobie po 1956 roku. Edukacja w tym zakresie zgodnie z tradycją sztuki stosowanej odbywała się w akademiach i wyższych szkołach sztuk pięknych.

Sytuacja taka funkcjonuje do dziś. „Wzornictwo przemysłowe wyodrębniło się stopniowo z wydziałów ogólnoprojektowych, których kadra składała się najczęściej z artystów i architektów. W latach 60. do tego grona dołączyli inżynierowie, wprowadzając do programu problematykę produkcji przemysłowej. Z działających już wcześniej pracowni i katedr wzornictwa przemysłowego zaczęły powstać wydziały, przy czym przyjęto, że specjalizować się one będą w różnych dziedzinach. Podział ten istnieje do dziś. Tak więc **w Poznaniu kształcą się projektantów mebli, we Wrocławiu - szkła i ceramiki, w Łodzi - tkanin i mody, w Gdańsku - wyposażenia okrętów, a w Krakowie i w Warszawie jest to projektowanie systemów, ergonomia, sprzęt rehabilitacyjny, AGD i elektronika.**” Wydziały te, skupiające zwykle najlepszych projektantów, stały się też zalążkami lokalnych środowisk designerskich.”²¹²

Przejawem dążeń władzy do kontrolowania możliwie największej ilości sfer życia oraz działań na rzecz stworzenia społeczeństwa niekonsumpcyjnego, a także konieczności dostosowania się do ograniczeń budżetowych były m.in. oszczędnościowe normy w

²¹¹ Zob. www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

²¹² www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

budownictwie - „wymusiły produkcję nowych, mniejszych mebli. Najbardziej znane stały się tzw. meblościanki, zaprojektowane w roku 1962 przez Bogusławę i Czesława Kowalskich.”²¹³

Poza tym znów pojawiło się dążenie do wzmocnienia waluty dzięki eksportowi – co stało się zadaniem także projektantów. Tu pojawił się powszechny w tamtym czasie problem jakości produktu, których choć dobrze zaprojektowany, nie spełniał wymogów jakościowych. Zamiast na rynki Zachodnie wyroby te trafiały... na rynek wewnętrzny lub do zaprzyjaźnionych państw Trzeciego Świata.

Dzięki coraz powszechniejszym wyjazdom zagranicznym w latach 70. Polacy mieli okazję zapoznania się z innymi stylem i warunkami życia. Zrodziły się nowe potrzeby, wzrosły oczekiwania i aspiracje. Wiązało się to ze wzrostem zainteresowania wobec wzornictwa. „Dobrze zaprojektowane przedmioty stały się obiektami pożądania. Zaczęto też oczekiwać, że polskie wzornictwo odpowie na to zapotrzebowanie.”²¹⁴. Wzrost zapotrzebowania na wzornictwo konsumpcyjne, a także sprowadzanie produktów oraz licencji zza Żelaznej Kurtyny skutkowało ograniczeniem produkcji krajowej. Sytuacja gospodarcza (znów silniejsza od administracyjnych wskazań²¹⁵) sprawiła, że ówczesny potencjał polskich designerów został zmarnowany. „Na deskach kreślarskich powstawały atrakcyjne projekty. Niektóre z nich doprowadzono do stadium prototypu. Pokazywano je na wystawach prezentujących możliwości polskiego wzornictwa, ale rzeczywistość była inna. **Sytuacja ta wyraźnie wykazała, jak bardzo wzornictwo powiązane jest z ekonomią i polityką i nie może być traktowane wyłącznie w kategoriach kreacji artystycznej**”.²¹⁶

Skutki wprowadzenia stanu wojennego w grudniu 1981 roku były odczuwalne dla polskiego wzornictwa do końca dekady. Kształceni przez lata projektanci mieli nikłe szanse na znalezienie pracy w zawodzie. „W latach 1982-1985 zlikwidowano większość powiązanych

²¹³ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

²¹⁴ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

²¹⁵ Uchwała Rady Ministrów z 1977 roku nakazywała wprowadzić włączenie wzornictwa w proces produkcyjny.

²¹⁶ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

z przemysłem ośrodków wzornictwa. Niektórzy projektanci znaleźli pracę przy produkcji mebli, szkła czy ceramiki, inni w szkolnictwie. Pewną nadzieję widziano w firmach prywatnych lub z mieszanym kapitałem polsko-zagranicznym, jednak do końca tej dekady nie wniosły one liczących się zmian do wzornictwa²¹⁷.

Trudna sytuacja gospodarcza Polski i przywiązanie do stylistyki uczelni w Ulm środowiska projektantów były barierą dla postmodernizmu. Ten nurt pojawił się na zachodzie już pod koniec lat 70. jako „reakcja na długie trwanie form techniczno-funkcjonalnych.”²¹⁸ Głosząc pochwałę różnorodności postaw i form postmodernizm wyrażał idee charakterystyczne dla zachodnich demokracji z ich pluralizmem, zamożnością, wolnym rynkiem i wolnością wyboru. Nie dziwią zatem tak słabe jego przejawy w Polsce w tamtym czasie.

Transformacja ustrojowa, gospodarcza i społeczna rozpoczęła w roku 1989 w Polsce dotyczy każdego obszaru. Dokonanie przekształceń własnościowych dotknęło polskie wzornictwo i instytucje z nim związane, przede wszystkim Instytut Wzornictwa Przemysłowego. Kadra kierownicza musiała wykazać się umiejętnościami, których dotychczas od nich nie wymagano – zarządzania, konkurencyjności, elastyczności wobec zmieniających się warunków rynkowych i technologicznych.

Wolnorynkowa rzeczywistość umożliwiła zapełnienie półek sprowadzanymi towarami, które wygrywają jakością, marką, estetyką z produktami polskimi. Wysokie koszty sprzętu i modernizacji parków maszynowych były kolejnymi czynnikami utrudniającymi rozwój polskiego wzornictwa.

Z czasem wzornictwo zyskuje coraz większe znaczenie i spotyka się z coraz większym zainteresowaniem. Coraz więcej pojawia się publikacji, organizowane są konferencje, tworzone kierunki studiów, także podyplomowych. Wzornictwo pojawia się w obszarze zainteresowań już nie tylko projektantów, ale również historyków czy teoretyków deisgnu.

²¹⁷ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

²¹⁸ www.culture.pl, Józef A. Mrozek, 2001.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Do rozpowszechnienia zagadnień wzornictwa przyczyniają się też wystawy organizowane w Warszawie, Poznaniu, Krakowie, Gdańsku, Łodzi czy we Wrocławiu.

Jak podkreśla Józef A. Mrozek Kierownik Zakładu Historii i Teorii Designu Wydziału Wzornictwa Przemysłowego Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie „**Ważnymi wydarzeniami, zwłaszcza dla najmłodszej generacji projektantów, są konkursy na nowe produkty.** Stwarzają one szanse zaprezentowania projektów niekoniecznie zamówionych przez przemysł. Takie ogólnopolskie konkursy na nowe rozwiązania starych tematów, jak krzesło, zegar, lampa czy zabawka organizuje od pierwszej połowy lat 90. środowisko krakowskie pod nazwą *Biennale Sztuki Projektowania*. Są to wydarzenia ważne, ponieważ pozwalają na przypomnienie, iż nawet w gospodarce rynkowej wzornictwo może wykraczać poza komercję.”

Ta historia polskiego wzornictwa w pigułce pozwala dostrzec kilka istotnych punktów, które wpłynęły na jego rozwój. Ukazaliśmy różne tendencje i poglądy, efekty wpływów zagranicznych i dążenia indywidualne. Podkreślanie charakterów narodowego, regionalnego czy odejście od tradycji w awangardowych nurtach, a także syntetyzujące próby połączenia tradycji z nowoczesnością. Dziś odwołania do tradycji, tworzenie narodowych stylów aktualizuje się w obliczu globalizacji zagrażającej tak narodowej, jak i lokalnej tożsamości. Wzornictwo nie jest już tylko kwestią estetyki i ergonomii – może być jednym ze źródeł budowania lub podtrzymywania tożsamości. Może być również funkcją promocji i rozwoju ekonomicznego państwa z którego pochodzi.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Możliwości wykorzystania tradycji wielkopolskiego rzemiosła we współczesnym wzornictwie przemysłowym w ramach kształcenia zawodowego

Zaczynamy pojmować – czym jest rzemiosło, ta pierwsza sztuka ręki ludzkiej i oka, jak dostojną jest praca rękodzielnika i kroczącego drogą rękodziela artysty jak wiele miejsca w życiu zajmuje kwestia otaczających nas kształtów... jak silnym, decydującym jest oddziaływanie barwy na psychikę człowieka, na jego ochotę do życia i pracy.²¹⁹

Nie przez zwrot do dawnej i niepowrotnie pogrzebanej przeszłości ludzkość zdobywa sobie na nowo błogostawieństwa, jakie daje sztuka, lecz idąc naprzód²²⁰

Przedsięwzięcia i inicjatywy regionalne, mogące prowadzić do upodmiotowienia zbiorowości regionalnych były w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej traktowane restrykcyjnie²²¹. Wynikało to z ideologicznych podstaw systemu, który skłaniać miał się ku ujednolicaniu. „Skoro prawie każda forma oddolnej aktywności była traktowana przez władze jako potencjalne zagrożenie, podejrzliwość ta musiała dotyczyć również działalności

²¹⁹ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.46.

²²⁰ Wojciechowski A., O sztuce użytkowej i użytecznej, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955, s.30.

²²¹ Zob. *WieloPolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonია czy przebudzenie?* s. 46.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

mieszczącej się w obrębie regionalizmu, skutkując jej ścisłą reglamentacją oraz kontrolą.”²²²

W okresie transformacji ustrojowej (w tym administracyjnej) „rozwój polskiego regionalizmu zyskał znacząco na dynamice, a sam regionalizm wzbogacił swoje oblicze o wymiary nieobecne w poprzednich warunkach ustrojowych.”²²³

Mając na względzie wspomniane we wstępie do niniejszej analizy wymiary regionalizmu, a szczególnie wymiar społeczno-kulturowy i ekonomiczny oraz znaczenie wzornictwa przemysłowego w rozwoju społeczno-gospodarczym, a także działalność reformatorską Ministerstwa Edukacji Narodowej możemy rozważyć możliwość wykorzystania tradycji wielkopolskiego rzemiosła we współczesnym wzornictwie przemysłowym w ramach kształcenia zawodowego.

Tradycje rzemiosła wielkopolskiego łączące się ze specyfiką regionalną, które mogą być wykorzystane we współczesnym wzornictwie przemysłowym to bez wątpienia etos pracy, zdolności organizacyjne i światowa renoma w niektórych dziedzinach rzemiosła np. meblarstwie czy ceramice. Z drugiej strony przywiązanie większej uwagi do roli wzornictwa przemysłowego we współczesnej gospodarce pozwoliłoby nie tylko wzmocnić pozycję tych dziedzin, ale także rozpropagować cały region poprzez wzornictwo nie tylko w innych rodzajach rękodzieła ale przemysłu w ogóle. Jak stwierdziliśmy wcześniej wzornictwo przemysłowe:

- jest ważnym elementem funkcjonowania przemysłu, mającym wpływ na konkurencyjność gospodarki;
- ma istotny wpływ rozwój i upowszechnienie kultury,
- odgrywa dużą rolę w promocji zagranicznej państwa lub regionu;

²²² *Wielopolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonia czy przebudzenie?* s. 46.

²²³ *Wielopolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB Poznań 2008; Śliwa P. *Regionalizm w Polsce – agonia czy przebudzenie?* s. 46.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

▪ jest nieodłącznym elementem funkcjonowania każdego producenta, ponieważ w swojej działalności musi brać pod uwagę funkcje, formę, opakowanie i promocję nowego produktu.

Tymczasem przez wiele lat (aż do 2006 roku) Polska była jednym z niewielu Państw współtworzących Unię Europejską, w których wzornictwo przemysłowe nie było uwzględniane w tworzeniu strategii gospodarczej i kulturalnej państwa.²²⁴ Na szczęście poziom szkolnictwa w tej dziedzinie, mimo dużo słabszego wyposażenia technicznego polskich szkół „jest wciąż porównywalny, a wymiana i kontakty międzynarodowe coraz intensywniejsze”.²²⁵

Gdy zostaną wreszcie dostrzeżone fakty dowodzące, że:

- wzornictwo przemysłowe tworzy **wartości kulturowe** i przynosi konkretny **zysk**;
- stosowanie wzornictwa przemysłowego należy zaliczyć do działań **innowacyjnych**, które przyczyniają się do podnoszenia **konkurencyjności gospodarki**;

powinny zwiększyć się zarówno nakłady na edukację, jak i korzyści społeczne i gospodarcze wynikające z przywiązania większej wagi do wzornictwa przemysłowego.

Jak wynika z wypowiedzi i publikacji środowisk zainteresowanych rozwojem polskiego wzornictwa, należy wykorzystać potencjał instytucji edukacyjnych, wykształconych kadr, a także polskich przedsiębiorców i „stworzyć skuteczny system wspierania i funkcjonowania wzornictwa. System taki nie może powstać bez zaangażowania państwa.”²²⁶

Po konferencji „Wzornictwo – kultura i gospodarka”, która odbyła się w Warszawie w styczniu 2006 roku polscy projektanci postulowali wpisanie wzornictwa do Programów Operacyjnych w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007–2013. Po

²²⁴ Zob. Stefanowski M., *Strategia rozwoju wzornictwa przemysłowego w Polsce*, 2006;
www.konferencja.wzornictwo.diz.pl

²²⁵ Stefanowski M., *Strategia rozwoju wzornictwa przemysłowego w Polsce*, 2006;
www.konferencja.wzornictwo.diz.pl

²²⁶ Stefanowski M., *Strategia rozwoju wzornictwa przemysłowego w Polsce*, 2006;
www.konferencja.wzornictwo.diz.pl

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

konferencji powstała w październiku 2006 roku *Strategia Rozwoju Wzornictwa w Polsce na lata 2007 – 2020* za jej misję uznano: **„Uruchomienie wielokierunkowych procesów rozwojowych w Polsce mających na celu wzrost zastosowania wzornictwa, przyczyniający się do wzrostu konkurencyjności polskiej gospodarki oraz promocji i poprawy wizerunku Polski na arenie międzynarodowej”** – zatem działania zmierzające do połączenia tradycji wielkopolskiego rzemiosła ze współczesnym wzornictwem przemysłowym w ramach kształcenia zawodowego w tę misję wpisywałyby się bez wątpienia. Która bowiem z gałęzi gospodarki, jeśli nie rzemiosło i przemysł lekki mogą spełnić główny cel *Strategii* jakim jest „rozwój gospodarczy będący wynikiem wzrostu zastosowania wzornictwa przemysłowego oraz rozwoju usług w tym zakresie.” Przecież wskazuje się, że największa siła gospodarcza jaką są małe i średnie przedsiębiorstwa **nie potrafi, nie chce, lub boi się wykorzystać szanse i możliwości** jakie niesie z sobą współpraca z projektantami. Jak wiadomo – czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci – dlatego należy uświadamiać przyszłym rzemieślnikom i przedsiębiorcom rolę wzornictwa i korzyści z niego płynące. Nie należy spodziewać się, że po wprowadzeniu do programów nauczania elementów projektowania i wiedzy z zakresu wzornictwa przemysłowego ze szkół zawodowych wyjdą rzesze nowych projektantów. Można jednak przypuszczać, że zaznajomieni z tą tematyką adepci rzemiosła będą bardziej otwarci na innowacje i bardziej świadomi korzyści, jakie mogą czerpać jako rzemieślnicy stosując nowoczesne wzornictwo. Te możliwości i szanse akcentuje się również w *Strategii*: „Zastosowanie wzornictwa w procesie produkcji przyczynić się może do wzrostu aktywności gospodarczej przedsiębiorstw oraz podniesienia atrakcyjności polskich produktów na rynku europejskim.”²²⁷

Zatem choć tytuł tego rozdziału wskazuje na analizę „możliwości” należałoby zastanowić się nad wykazaniem „konieczności” wprowadzenia zajęć z zakresu

²²⁷ *Strategia Rozwoju Wzornictwa w Polsce na lata 2007 – 2020* Stowarzyszenie Projektantów Form Przemysłowych, Warszawa 2006, s.36.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

wzornictwa przemysłowego w programy kształcenia zawodowego przy wykorzystaniu tradycji wielkopolskiego rzemiosła. Takie przedsięwzięcia wpisują się bowiem w *Strategię Rozwoju Wzornictwa w Polsce na lata 2007-2020*, w której wśród działań, które należy podjąć aby rozpropagować wzornictwo przemysłowe w Polsce wymienia się m.in.:

- tworzenie warunków sprzyjających stosowaniu wzornictwa przez producentów (zwłaszcza w sektorze MŚP) i prowadzenie na ich rzecz:
 - prac i usług informacyjno-promocyjnych,
 - prac doradczo - ekspercko - szkoleniowych,
 - działalności wystawienniczej,
 - tworzenia baz danych dotyczących projektantów i producentów, oraz technologii materiałów i informacji wspomagających projektowanie.
 - współpracy międzynarodowej;
- działania ukierunkowane na upowszechnianie korzyści wynikających z zastosowania wzornictwa przemysłowego jako czynnika podnoszącego konkurencyjność wyrobów;
 - propagowanie w społeczeństwie idei wzornictwa jako czynnika kulturotwórczego, podnoszącego jakość życia człowieka;
 - zastosowanie innowacyjnych metod produkcji z zastosowaniem wzornictwa - sektor Mikro i MŚP (regionalnie);
 - wsparcie dla rozwoju Regionalnych Centrów Wzornictwa (wybrane województwa);
 - zapewnienia środków na ochronę praw autorskich/ zakup licencji;
 - rozwój kadr – szkolenia, podnoszenie kwalifikacji zawodowych;
 - działania promocyjne ukierunkowane na podnoszenie świadomości przedsiębiorców z zakresu korzyści wynikłych z zastosowania wzornictwa.

Niektóre firmy zajmujące się edukacją, szkoleniami i kursami wprowadziły do swojej oferty kursy „Sztuki i wzornictwa przemysłowego”. Uczestnicy kursu mają możliwość w ciągu dwu semestrów poznać podstawy wiedzy m.in. z zakresu: kompozycji; podstaw wzornictwa

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

przemysłowego; psychosocjologicznych podstaw projektowania; historii sztuki; praw autorskich. Jest to wiedza, która mogłaby być przydatna dla rzemieślników i uczniów ZSZ z wielu dziedzin.

Przeanalizujemy czy prowadzenie tego typu przedmiotów w zakres kształcenia zawodowego wpisuje się w reformy Ministerstwa Edukacji Narodowej, które w założeniach dąży do tego, aby „szkoła zawodowa stała się szkołą pozytywnego wyboru”.

W opisie²²⁸ proponowanych zmian czytamy, że w szkole zawodowej równie ważne jak kształcenie zawodowe jest kształcenie ogólne. Można odnieść wrażenie, że taki cel rozmywa granice między kształceniem w liceum, a kształceniem w szkole zawodowej, które *ex definitione* ma uczyć zawodu.

Nieco bardziej szczegółowe cele planowanych zmian to m.in.:

- dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb zmieniającego się rynku pracy,
- uelastycznienie oferty kierunków kształcenia,
- poprawa jakości kształcenia i zdawalności egzaminów zawodowych,

dają nadzieję, że zmierzać będą w kierunku właśnie dostosowania i uelastyczniania oferty, a także podniesienia umiejętności przydatnych i wykorzystywanych na rynku pracy.

Na stronie internetowej MEN czytamy również: „W tworzeniu ośrodków potwierdzających kwalifikacje zawodowe powinny **aktywnie** uczestniczyć (podkr. autora): organizacje pracodawców, stowarzyszenia zawodowe, samorządy gospodarcze, a także indywidualni pracodawcy, stanowiący otoczenie gospodarcze szkół zawodowych, którzy chcieliby przygotowywać pracowników zgodnie z własnymi potrzebami.”

Okazuje się jednak, że niektóre organizacje pracodawców uznają proponowane zmiany za niekorzystne i mogące zagrozić gospodarce Polski w przyszłości²²⁹. Zdaniem przedstawicieli

²²⁸ Założenia projektowanych zmian. Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Informator, MEN, Warszawa 2010.

²²⁹ www.irpoznan.com.pl/modyfikacja_ksztalcenia_zawodowego/

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Wielkopolskiej Izby Rzemieślniczej w Poznaniu „Młodzi ludzie kształceni według proponowanych zmian - jako specjaliści o bardzo wąskim zakresie kompetencji - w razie nieuniknionych przecież zmian w gospodarce bardzo szybko mogą zasilić rzesze bezrobotnych. A w dodatku, wbrew zapewnieniom twórców reformy staną przed natychmiastową koniecznością poszerzenia kompetencji zawodowych.”

Jak się okazuje dla pracodawców cenniejsi są pracownicy, którzy mają większe umiejętności praktyczne, a nie wiedzę ogólną. Cieszyć zatem powinno ustalenie, że „**Kształcenie praktyczne** powinno wynosić w technikum nie mniej niż 50% godzin, a w zasadniczej szkole zawodowej **nie mniej niż 60% godzin przewidzianych na kształcenie zawodowe.** (podkr. autora)”²³⁰. Trudno bowiem wskazać jakąkolwiek dziedzinę życia zawodowego i gospodarczego, w której człowiek utrzymywałby się w oparciu o wiedzę ogólną. Żyjemy w czasach, gdy umiejętności zawodowe wymagają coraz większej specjalizacji. Potwierdzają to wyniki analizy przeprowadzonej na zlecenie Rady Europejskiej przez Komisję Europejską dotyczącej „zapotrzebowania na kwalifikacje do roku 2020, uwzględniającej skutki zmian technologicznych i starzenia się społeczeństwa”²³¹. *Jak stwierdza MEN:* „Z analizy tej wynika, że wymogi w zakresie kompetencji i kwalifikacji znacznie wzrosną we wszystkich zawodach i na wszystkich poziomach zatrudnienia, a **popyt na wyższe i bardziej wyspecjalizowane umiejętności będzie się sukcesywnie zwiększał** (podkr. aut).” Szeroki zakres wiedzy ogólnej może być atutem, ale nigdy nie będzie podstawą przy rozpatrywaniu możliwości zatrudnienia jakiegokolwiek kandydata do pracy, na jakimkolwiek stanowisku. Umiejętności ogólne do których zaliczono:

- umiejętności matematyczne, informatyczne,
- sprawne posługiwanie się językiem ojczystym i językiem obcym,

²³⁰ Założenia projektowanych zmian. Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Informator, MEN, Warszawa 2010, s.14.

²³¹ Założenia projektowanych zmian. Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Informator, MEN, Warszawa 2010, s.8.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- umiejętności komunikacyjne,
- rozumienie, porządkowanie, ocenianie wartości i znaczenia informacji oraz samodzielność ich wykorzystywania w działaniu,
- rozwiązywanie problemów i zdolność myślenia analitycznego,

są bez wątpienia bardzo przydatne, ale zdaje się, że absolwent jakiegokolwiek szkoły legitymujący się wszystkimi tymi umiejętnościami miałby problem z określeniem czym miałby się w życiu zajmować. Umiejętności ogólne, których braki akcentowali pracodawcy pokrywają się z kluczowymi kompetencjami²³² lansowanymi przez Unię Europejską i co za tym idzie, w zgodzie z którymi sformułowano reformę programową w MEN. Zakłada ona „korelację kształcenia ogólnego z kształceniem zawodowym obejmującym także kompetencje kluczowe.”²³³

Taki wykaz cech sugeruje też, że w celu zredagowania analizy przedstawiono statystyczne zestawienie wypowiedzi pracodawców i wybrano najczęstsze wskazania. Tymczasem uwzględnić należy specyfikę każdej z branż. Umiejętności matematyczne i informatyczne mniej będą przydatne dla przedstawiciela handlowego, w przeciwieństwie do umiejętności komunikacyjnych czy sprawnego posługiwania się językiem ojczystym. Odwrotnie będzie na przykład w przypadku informatyka. Umiejętności komunikacyjne są również ważną składową kwalifikacji fryzjerki lub ekspedientki, ale czy tak samo jest w przypadku stolarza czy

²³² Kompetencje zdefiniowane jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. Kompetencje kluczowe to te, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Ustanowiono **osiem kompetencji kluczowych**:

1. porozumiewanie się w języku ojczystym,
2. porozumiewanie się w językach obcych,
3. kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne,
4. kompetencje informatyczne,
5. umiejętność uczenia się,
6. kompetencje społeczne i obywatelskie,
7. inicjatywność i przedsiębiorczość,
8. świadomość i ekspresja kulturalna. (Źródło: www.efs.gov.pl/slownik)

²³³ *Założenia projektowanych zmian. Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Informator*, MEN, Warszawa 2010, s.26.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

piekarza? Właściwym rozwiązaniem byłoby zatem skierowanie pytań do każdej z branż z osobna, by móc stworzyć adekwatny do potrzeb rynku pracy program kształcenia - zarówno szkolny jak i pozaszkolny.

Z podobną sytuacją mielibyśmy do czynienia w przypadku wdrażania zajęć z zakresu wzornictwa przemysłowego. Nie w każdym rzemiośle wiedza taka będzie przydatna.

Pozytywną planowaną zmianą (znów w założeniu) wydaje się być próba usprawnienia „procedur tworzenia klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego poprzez zapewnienie możliwości zgłaszania nowych zawodów do klasyfikacji przez organizacje branżowe i pracodawców oraz stowarzyszenia zawodowe.”²³⁴

Istotną z punktu widzenia naszej analizy i idei wdrażania wzornictwa przemysłowego w program kształcenia w ZSZ jest także próba spełnienia potrzeby „zagwarantowania możliwości osiągnięcia kwalifikacji na różnych ścieżkach uczenia się, tj. zarówno w systemie szkolnym, jak i pozaszkolnym”²³⁵ co stworzy możliwość rozwoju umiejętności wśród rzemieślników, którzy edukację szkolną już zakończyli. Jak wspomnieliśmy – tego typu zajęcia są oferowane przez niektóre firmy edukacyjno-szkoleniowe, co jest bez wątpienia zjawiskiem pozytywnym.

²³⁴ *Założenia projektowanych zmian. Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Informator, MEN, Warszawa 2010, s.9.*

²³⁵ *Założenia projektowanych zmian. Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Informator, MEN, Warszawa 2010, s.9.*

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Podsumowanie i wnioski

Wykorzystanie tradycji wielkopolskiego rzemiosła we współczesnym wzornictwie przemysłowym w ramach kształcenia zawodowego jest nie tylko możliwe, ale wręcz pożądane. Uwzględniając zarówno aspekty ekonomiczne jak i społeczno-kulturowe z łatwością dostrzec można korzyści płynące z połączenia wzornictwa, szkolnictwa i ekonomii, czyli sztuki, edukacji i gospodarki.

Wprowadzenie zajęć z zakresu wzornictwa przemysłowego w ramach kształcenia zawodowego i wykorzystanie tradycji wielkopolskiego rzemiosła jest jak najbardziej uzasadnione nie tylko z uwagi na wzmiankowane względy pragmatyczne. Jest również zasadne ponieważ pokrywa się z realizacją założeń *Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku*, której głównym celem jest „Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców”²³⁶, a także z celami operacyjnymi:

- 1.3. Wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego;
- 1.6. Promocja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego miast i obszarów miejskich - budowa marki i wizerunku regionu;
- 2.2. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw;
- 3.1. Ograniczanie barier w dostępie do edukacji;
- 3.2. Poprawa jakości oraz wzrost różnorodności form kształcenia.

Wykorzystanie tradycji rzemiosła we współczesnym wzornictwie przemysłowym spełnia również, jak wspomniano, założenia *Strategii Rozwoju Wzornictwa w Polsce na lata 2007 – 2020. Wpisuje się także w reformy w programie kształcenia zawodowego postulowane przez MEN.*

²³⁶ *Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku*, Poznań 2005, s. 51
Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Problematyczne może jednak okazać się wypracowanie programu, jego wdrożenie, współpraca między sektorami, a nawet uczestnikami np. ASP a niektórymi ZSZ czy technikami. Od czasu planowania reform szkolnictwa w zakresie kształcenia zawodowego niewiele się zmieniło. Wciąż mamy do czynienia z negatywnym postrzeganiem „szkół zawodowych, jako tych, które kształcą absolwentów o niskich kwalifikacjach, na dodatek sprawiających problemy wychowawcze w trakcie zajęć. Na to nakłada się jeszcze stosunkowo niski prestiż społeczny niektórych zawodów rzemieślniczych, które funkcjonują w społecznej świadomości jako negatywne stereotypy. Te wszystkie elementy, w powiązaniu z ostatnią reformą systemu edukacji, prowadzą w konsekwencji do obniżenia rangi szkolnictwa zawodowego i wchłanianie w swoje struktury nielicznych i na dodatek słabszych uczniów. Promocja zarówno wykształcenia zawodowego, jak i poszczególnych zawodów, leży w interesie wszystkich: instytucji rynku pracy, władz wszystkich szczebli, szkół, ale przede wszystkim pracodawców.”²³⁷

Możemy śmiało przytoczyć za artykułem *Szkolnictwo zawodowe wobec problemów rynku pracy* opublikowanym przez Biuro Analiz Sejmowych z 12 czerwca 2007 roku, **co powinno służyć podniesieniu jakości kształcenia zawodowego:**

- współpraca szkół z pracodawcami przez wykorzystanie do kształcenia zawodowego bazy pracodawców oraz laboratoriów wyższych uczelni,
- organizowanie praktycznej nauki zawodu i zajęć praktycznych z wykorzystaniem najnowszych technik i technologii wytwarzania,
- objęcie nauczycieli ze szkół zawodowych nowoczesnymi formami doskonalenia,
- doposażenie bazy dydaktycznej w szkołach zawodowych.

Jest jednak wysoce prawdopodobne, że podjęty wysiłek i realizacja założeń i celów będą opłacalne. Nietrudno dostrzec korzyści płynące z rozpropagowania wzornictwa jako ważnego

²³⁷ Analiza oferty szkolnictwa zawodowego w aglomeracji łódzkiej, Doradztwo Społeczne i Gospodarcze, Łódź 2009, s. 49.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

i innowacyjnego elementu przemysłu. Wypracowanie nowego elementu kształcenia przyczynić się może do powstania nowych miejsc pracy, wzrostu nie tylko świadomości roli wzornictwa i wrażliwości na estetykę otoczenia, ale także standardu i jakości życia wielu gospodarstw domowych.

Wprowadzenie elementów wiedzy o wzornictwie i organizacja konkursów na projekty (może nawet przy współpracy uczniów szkół zawodowych ze studentami ASP, albo uczniami szkół/klas plastycznych) zaowocować może ciekawymi pomysłami i rozwiązaniami. Może przyczynić się do rozbudzenia uspiętego i niewykorzystanego do tej pory potencjału twórczego uczniów ZSZ w wielu dziedzinach rzemiosła.

Wykorzystanie elementów kultury i tradycji wielkopolski, oparcie się na tradycji wielkopolskiego rzemiosła, a także wzmocnienie przypisywanych od XIX wieku Wielkopolanom cech tj.:

- „gospodarności,
- przedsiębiorczości,
- zdolności do dokładnej i twórczej pracy,
- opanowania,
- systematyczności,
- uzdolnień badawczych do nauk ścisłych,
- praktyczności,
- praworządności,
- zdolności organizacyjnych,
- skłonności do realistycznego i krytycznego sposobu myślenia,
- wytrwałości,
- oszczędności,²³⁸

²³⁸ Zob. Wysocka B., *Regionalizm wielkopolski w II Rzeczypospolitej 1918-1939*. Poznań 1981;
Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

skutkować może również promocją regionu na wielu polach – **ekonomicznym** (w zakresie siły roboczej i kapitału ludzkiego), **kulturowym** (poprzez promocję kultury regionalnej), **technologiczno-innowacyjnym** (w zakresie stosowania, upowszechnia (i być może tworzenia) nowych technologii i innowacyjności).

Ziółkowski M., *Mentalność Wielkopolan. Rzeczywistość, stereotyp czy perswazyjne argumenty?* [w:] „Przegląd Zachodni”, 1999, nr 4, s. 11-30;

Trzeciakowski L., *Wizerunek dziewiętnastowiecznego Poznaniaka. Stereotyp i rzeczywistość* 1982 nr 3/4 s. 11-20.

Konieczka-Śliwińska D., *Bohater wielkopolski w szkolnych podręcznikach historii doby transformacji*, [w:] „Przegląd Wielkopolski”, nr 3 /2006, s. 66-72

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

Bibliografia

Literatura

- Balcerzak P., *Najczęstsze błędy popełniane przez przedsiębiorców przy współpracy z firmami projektowymi*.
- Balcerzak P., *O wzornictwie przemysłowym definicje, procedury, korzyści*, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie Wydział Wzornictwa Przemysłowego, Warszawa 2007.
- Czajkowski J., *Sztuka stosowana*, [w:] *Architekt* 1923.
- Dmowski R., *Myśli nowoczesnego Polaka*, 1902.
- Drożdż M., *Wzornictwo – kultura i gospodarka. Kilka uwag po konferencji*.
- Frydrych Ł., *Charakterystyka wzornictwa przemysłowego*, *Innowacyjny Start* nr 1 (4) marzec 2007, *Innowacyjny Start* nr 1 (4) marzec 2007.
- Ginalski J., Liskiewicz M., Seweryn J., *Rozwój nowego produktu*; ASP Kraków, 1995.
- Koneczny F., *Typ wielkopolski*, Świat Słowiański, Kraków 1913.
- Konieczka-Śliwińska D., *Bohater wielkopolski w szkolnych podręcznikach historii doby transformacji*, [w:] „Przegląd Wielkopolski”, nr 3 /2006.
- Łuczak Cz., *Położenie Ekonomiczne Rzemiosła Wielkopolskiego w okresie zaborów (1793 – 1918)*, Poznań 1962.
- Maczak A., Samsonowicz H., Zientara B., *Z dziejów rzemiosła w Polsce*, *Wiedza Powszechna*, Warszawa 1957.
- Marchlewski J. B., *Z wystawy powszechnej* Wydawnictwo Ateneum , XXV (1900), IV, zes. II.
- Marchlewski J., *Stosunki społeczno-ekonomiczne na ziemiach polskich zaboru pruskiego*, 1903.
- Matuszewski K., *Biblioteka Warszawska* III, Warszawa 1881.
- *Naymodniejsze meble paryzkie*, *Izys Polska* II, nr 6, 1822.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu
**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805, fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- Oleszczyński A., *O wpływie sztuk pięknych na rękodzieło i przemysł* Dodatek miesięczny do *Czasu*, III (1859), t. 10, zesz. 29.
- Oleszczyński A., *O wpływie sztuk pięknych na rękodzieło i przemysł*, 1859.
- *Opportunities in Design*, Dublin, 1999.
- Pomian St., *Wystawa sztuk pięknych w Berlinie w r. 1844*, Poznań 1844.
- Posner S., *John Ruskin*, Prawda nr 4, 1901.
- Rusiński Wł., *Tkactwo lniane na Śląsku do roku 1850*, *Przegląd Zachodni* nr 11–12, 1949.
- Rusiński Wł., *Tkactwo lniane na Śląsku do roku 1850*. [w] *Przegląd Zachodni*, 1949.
- Rutkowski J., *Historia gospodarcza Polski do 1864 r.*, Warszawa 1953.
- Siemieński L., *Przegląd wystawy starożytności i zabytków sztuki*, Kraków 1856.
- Skuza Z.A., *Ginące zawody w Polsce*, MUZA S.A., Warszawa 2008.
- Stefanowski M., „Wzornictwo przemysłowe – element strategii gospodarczej państwa”, Warszawa 2004.
- Stefanowski M., *Strategia rozwoju wzornictwa przemysłowego w Polsce*, 2006.
- *Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku*, Poznań 2005.
- *Strategia Rozwoju Wzornictwa W Polsce na lata 2007-2020*, Stowarzyszenie Projektantów Form Przemysłowych, Warszawa 2006.
- Szpak J., *Historia Gospodarcza Powszechna*, PWE, Warszawa 2001.
- Trojanowski E., *Sztuka i lud* [w:] *Tygodnik Ilustrowany* 1902.
- Trzeciakowski L., *Wizerunek dziewiętnastowiecznego Poznaniaka. Stereotyp i rzeczywistość* 1982 nr 3/4.
- *Udział Województwa Wielkopolskiego w Tworzeniu Produktu Krajowego Brutto - Rachunki Regionalne w 2007 r.*, Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu, Poznań 2010.

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Doradztwo Społeczne i Gospodarcze
ul. Św. Wojciech 22/24 m. 7, 61-749 Poznań
tel.: 603/ 933 732, 609/499 230
www.dsig.pl, e-mail: dsig@dsig.pl

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza
w Poznaniu

**WIELKOPOLSKA IZBA RZEMIEŚLNICZA
W POZNANIU**
61-874 Poznań, al. Niepodległości 2
tel. (+48 61) 8 537 805 , fax. (+48 61) 8 521 316
e-mail: irpoznan@irpoznan.com.pl, www.irpoznan.com.pl

- Warchałowski J., *Katalog nowożytnych tkanin i wyrobów ceramicznych*, Kraków 1905.
- Warchałowski J., *Ład [w:] Pamiętnik Warszawski nr 1*, 1929.
- Weber M., *Gospodarka i Społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, PWN, Warszawa 2002.
- *WieloPolska regionalna? Regionalizm w Polsce a polityka strukturalna Unii Europejskiej* [red.] Bondyra K., Szczepański M. S., Śliwa P., Wyd. WSB, Poznań 2008.
- Wojciechowski A., *O sztuce użytkowej i użytecznej*, Wydawnictwo Sztuka, Warszawa 1955.
- Wysocka B., *Regionalizm wielkopolski w II Rzeczypospolitej 1918-1939*. Poznań 1981.
- *Założenia projektowanych zmian. Kształcenie zawodowe i ustawiczne. Informator*, MEN, Warszawa 2010.
- Ziółkowski M., *Mentalność Wielkopolan. Rzeczywistość, stereotyp czy perswazyjne argumenty?* [w:] „Przegląd Zachodni”, 1999, nr 4.

Internet

- encyklopedia.wp.pl
- www.culture.pl - Józef A. Mrozek, *Polskie wzornictwo XX wieku*
- www.een.org.pl
- www.efs.gov.pl/slownik
- www.irpoznan.com.pl
- www.konferencja.wzornictwo.diz.pl
- www.nonpossumus.pl
- www.rzeczy.net
- www.wikipedia.pl

Człowiek najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego